

2004ko uztailaren 11
LXVII. urtea
1.952 zenbakia
3,20 euro

Mariano Ferrer *El Kiosko de la Rosiko* esataria
Badoo aktualitatearen irakurle zorrotza

ARGIA

larrun 77

Xabier

ARZALLUZ

JAINKO ETA DEABRU

«EAI n ere batzuk
Ibarretxe Planak
noiz porrot egingo
zain daude»

BALSETXEA

Esako urtegian astebete
pasa zuten baltsatik atera
gabe zazpi lagunek 1980an

Mendebaldeko Sahara

Baker-en dimisioare
ostean

EUSKAL OROIGARRIA

MAKILA

eskaintza berezia

- Opari berezietarako
- Pertsonalizatuak
- Prezio aukera desberdinak
- Iñaki Alberdik eginak

ARGIA

Informazio gehiago nahi baduzu: **ARGIA**

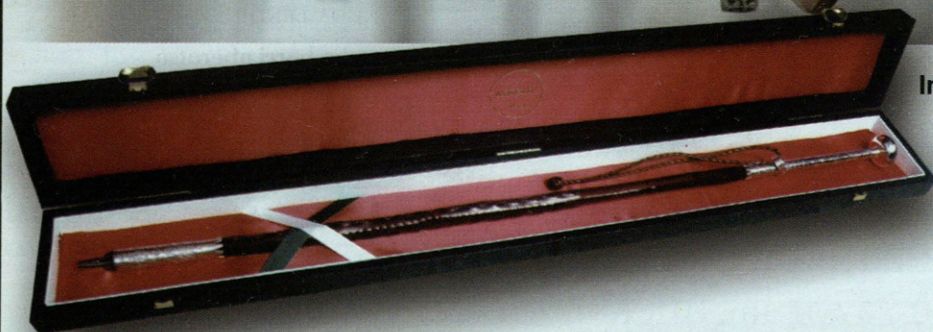
Industrialdea 15 • 142 P.K.

LASARTE-ORIA 20160

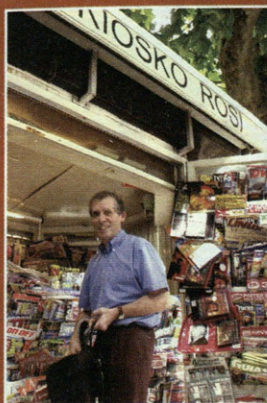
Telefona 943 37 15 45

posta-e: denda@argia.com

<http://www.argia.com/makilak.htdocs>

Donostiako Herri Irratiaren *El kiosko de la Rosi* saioaren sortzaileak eta arimak bere azken "egun on!" luzatuko digu aurki. Hainbat etxetan bere ahotsaren hutsunea nabarituko dute egunsentian. Irrati egiteko molde bat joan da berarekin. Hala ere, bere analisi politiko adorea eta zorrotzaren oihartzuna geratuko zaigu betiko. **4**

Mariano badoa!

asteko gaia

- **Kioskoa itxi da 30 urteren ondoren.** MIKEL ASURMENDI **4**

pertsonaia

- **Marcel Queheille: "Ez nuke oraingo txirrindularia izan nahi".** AMETS ARZALLUS **11**

iritziaren leihoa

- **Gora Pro Nobis:** ASISKO URMENETA **16**
- **Europaren nahigabeak eta kontsolamenduak.** JOXEMARI AGIRRE **17**
- **Soinujolearen seme-alaben akelarreak eta beste hainbat gezur.** TERE IRASTORTZA **18**
- **Bat-batean, Katalunia.** AITOR ZABALETA **19**
- **Luparekin: Hizkuntza eta kultura bereiz ez doaz.** ERRAMUN OSA **20**
- **Txandan: Idazleen egia.** IGOR ESTANKONA **21**
- **Hiruko txikian: Herriko Etxe.** J.M. OSTOLAZA **21**
- **Oihartzunak.** **22**

erdiko kaiera

- **Erromeriak suspertzen.** AINHOA LENDINEZ **23**

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Isabel Bereziartua. Produktzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estibuz Eizagirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Sustapena: Kike Amonariz. Harpidetzak: Aratz Aranburu. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Publizitateak: Inigo Txinburreta, Aloña Sorraluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 118 euro. Iparr Euskal Herria: 143 euro. Espainia: 118 euro. Beste atzerriak: 150 euro. Alrez: 235 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco.

Marcel Queheille

«Ez nuke oraingo txirrindularia izan nahi»

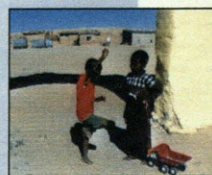

Xiberutar txirrindulari bakarra izan da Marcel Queheille. Ertotzat hartu zuten lana utzi eta txirrinduan ibiltzeko bere gorputza prestatzen hasi zenean. 1957an hartu zuen parte Frantziako Tourrean lehenengo aldiz. Egun, 74 urterekin, 14.000 kilometro egiten ditu urtean txirrindu gainean. **11**

SAHARA

James Baker-en plana hozkailuan

Jaurlaritzako Hezkuntza Sailaren eskutik Mendebaldeko Saharara egindako bidaia James

Baker-ek dimititu osteko egunetan egin genuen. Fronte Polisarioko kideek pazientzia handia dutela erakutsi digute, eta baita ere, kezkatuta daudela James Baker-ik gabeko etorkizunaz. **52**

Luparekin

Erramun Osa

20

- **Decameronea: Heriotzari irribarrea lapurtu ziotenekoa.** AINARA GURRUTXAGA **27**
- **Ezpalak:** KATIXA GARATE **30**
- **Argitalpenak: Lander Garrori galdezka.** PILAR IPARRAGIRRE **32**
- **Denbora-pasak** **34**
- **Ihesi: Orgiko hariztia.** AINHOA OIARTZABAL **36**
- **Makina bat kontu.** JABIER AGIRRE, JAKOBA ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA **40**
- **Sukaldean: Bakailaoa pil-pilean.** HASIER ETXEBERRIA/DAVID DE JORGE **42**

gaiak

- **Sorgin ehiza Euskal Herrian. Salaketen ezkutuko interesak.** URKO APAOLAZA **43**
- **Balsetxea, elkarbizitza esperimuntua duela 25 urte.** ESTITXU EIZAGIRRE **46**

termometroa

- **Hizkuntza gutxiak administrazioan. Auzoko Herriko Etxeen testigantza.** AINHOA LENDINEZ **50**
- **Mendebaldeko Sahara. Itsasoko herri aberatsa basamortura kondenatua.** ONINTZA IRURETA **52**
- **Bero-beroan** **56**

azkena

- **Año Mariano.** JOSE IGNAZIO ANSORENA **58**

Kioskoa itxi da 30 urteren ondoren

• ASTERO GAIA •

Datorren ostiral honetan –uztailak 9– Mariano Ferrer kazetari entzutetsuak agur esango dio bere irratiko lan ibilbide oparoari. *El kiosko de la Rosi* saio historikoa badoa berarekin, baita irratia egiteko berezko molde bat ere.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

MARIANO FERRERREK hogeita hamar urte luze eman ditu goizeko 5etan jaikitzen eta –Donostia– Herri Irratiko estudioetara bidea egiten. Irratirako bidean hiru bizikleta lapurtu dizkiote. Hartara, azken urteetan oinez egin ohi du bide. Atseginaz eta adoretzu hartu gaitu. Bere bizitzako aro berri bati ekiteko konplexurik gabe: “Orain arte kezkatu nauten gauzek kezkatuta bizitzea nahi nuke aurrerantzean ere. Alabaina, nire lanaren ondorioz hartutako konpromisoak utzi nahi ditut. Konpromiso berriak hartuko baditut, gogoak ematen didalako da. Aurrerantzean ez dut ezer onartuko nire lan bizitzaren herentzia gisa. Konpromisorik gabe hasi nahi dut. Agian egin dudana egingo dut, baina nik nahi izan dudalako berriz ere. Ez behartuta”.

Geroari begira egindako gogoetak dira. Guk iraganera bide egitera gonbidatu dugu Mariano Ferrer irratilaria, Herri Irratira iritsi zeneko garaietara, frankismoaren garai gogoangarri bezain ilunetara.

Frankismoaren zentsura surrealista

Zuzendari orde nintzela, Espainiako Informazio eta Turismoaren ordezkariak, zentsuratzaileak, irratira deitu zuen zuzendari Juan Lekuonarekin hitz egiteko. Juan ez zegoenez, zuzendari ordearekin hitz egin zuen, nirekin, alegia. Zer izango, eta Mariano Ferrer esatariak egiten zuen lanaz hitz egin nahi zuen: “Esaiozu Mariano Ferrerri debekatuta daukala zentzu bikoitza duten komentariorik egitea”, agindu zidan.

Ordurako elkar ikusia genuen eta hitz egina ere bai. Zuzendariordeak –irratia ireniztean– erantzun zion, bere argudioak emanez. Ustez eta suposatuz bera ez zela esataria, bera ez zela Mariano Ferrer. Dementziala, errotzeko egoerak sortzen ziren frankismoan.

Egungo pribilegioa

Bere azken irratisaioetako baten ostean solastatu ginen Mariano Ferrerrekin. Saioko gonbidatuari berak eskatu zion taxia: “Ui, eta eskerrak. Egun taxia etxeak ordaindua da-eta. Garai batean ez genuen pribilegio hori”, esan zigun.

El kiosko de la Rosi saioak izen propioa darma. Nor zen Rosi?

Rosi egunkari saltzailea zen. Orain bizpahiru urte hil zen. Donostiako Gipuzkoa Plazan egunkariak saltzen zituen, bere ama Valentinarekin segida hartu zuen Rosik. Urte batzuk geroago, Rosik amaren postua –otarrea eta zerbait gehiagorekin– Askatasunaren etorbidean jarri zuen. Gaur egun, leku beran, Rosiren alaba Aurorik Kiosko Rosi izenekoaren ardura dauka. Bitxikeri gisa, saioa egunsentian egingo izaki, bere sintoniaren musikak Aurora izena du. Hau kasualitatea, ezta?

Zer edo nola gogoratzen duzu irratira etortzen zineneko lehen garai haiek?

Irratira etorri nintzen lehen aldian, Gipuzkoa plazan, Camino kalearen kantoian, egunkariak otarre batean saltzen zituen emakumezko batekin –Valentina– topo egin nuen. Ez zen bakarra. Orduan egunkariak kale izkintetan saltzen ziren, ez zegoen kioskorik. Berari erosi nizkion hainbat urtez –orduan *El Diario Vasco* eta *La Voz de España*, askoz gehiago ez zegoen-eta. Goizeko ordu horietan ez ziren Madrilgo egunkariak iritsiak–.

Nola sortu zen saioa?

Saioaren jatorrizko izena *Radio Reloj* izan zen. Saio hori bazegoen ni irratira iritsi nintzenean –1971n–, modu informalean egiten zen. Hasieran Juan Jose Lopez Rekartek eta biok egin genuen, aldizka, bera egun batean eta ni bestean. Gerora nik hartu nuen saioaren mar-txa osoa.

1982an, PSOE Espainiako gobernura iritsi zenean, giro eta aldaketa moduko bat eman zen. Sozialisten garaipenarekin Espainiako benetako aldaketaren hasiera antzeman zen. Aldaketa garaia zen politikan eta hedabideetan eta neronek ere nolabaiteko aldaketa bat eman

nahi izan nion saioari. Hartara, saioaren formatua eta izena aldatzea erabaki nuen eta *El kiosko de la Rosi* izena burutu zitzaidan. Kiosko horretako jabeek ordura arte egin zizkiguten mesede guztiak eskertzeko modua izan zen halaber. Fabore asko egin digute. Neuri hain-

UZTARTZA

Aterpetxea • Jatetxea
Herriko plaza 7 - 20150 Aduna
Tfnoa: 943 693481

Eguneroko menua 8€-tan. Asteburuetan betiko sukaldaritza

bat egunkari eta aldizkari eskura jarri dizkirate, nire kasa nekez eskuratuko nituen argitalpenak. *El kiosko de la Rosi* izena harreman bati egindako nolabaiteko keinua izan zen.

Azaldu iezaguzu saioaren ibilaldia.

El kiosko —ordutegi aldaketak aldaketa—, goizeko 7:00etatik 9:00etara bitartean aineratu izan da. Hasierako saioa inprobisatua zen era-

bat, ez nuen ezer prestatzen. Izan ere, ez genuen albisteak jasotzeko bitartekorik, ezta teletiporik ere. Hitz batez: ez genuen informatzeko sistemarik. Francoren garaian zen, frankismoa. Ez zegoen informatzerik erregimenaz kanpo. Gaur egungoa beste mundu bat da.

Egoera hartan, orduan zeuden aipatu ditudan bi egunkariak esaten zutena ematen nuen aditzera. Egunkariak kontatzen zutena eta kontatzen ez zutena aditzera ematen hasi nintzen, poliki-poliki. Egiteko horretan, kontaktunak zentzu bikoitza hartuz joan ziren. Esanek ironia eta txantxa biltzen zituzten, distantziaz kontatuak ziren, nolabait.

Gure helburua jendea aktualitatearekin sintonian jartzea zen, modu leunean. Egunkariak irakurtzea ez zen eguneroko bizitzan gauza arrunta, irratan irakurria izatea ere ez zen gauza arrunta, ez funtsezkoa. Giroa itogarria zen, informazioaren diktaduran jendearen etsipena zen nagusi. Orduan, nahiz eta benetako daturik eman ez, ahots batek aktualitatea komentatzea normaltasuna urratzeko modua izan zen. Arian-arian, ahots horrek diktadurari kritika egiten ziola entzuteak jendearen arreta piztu zuen eta hainbat entzule bereganatu ere.

Zer bilakabide izan du saioak?

Hasieran, saioa baliabide eskasiaren emaitza eta agerpide izan zen. Diktaduraren ondoren, albistegi normaltasunez ekiteko garaia iritsi zen. Nahia eta helburua goiz parteko albistegi entzutetsu horietako bat egitea zen. Baina

Mariano Ferrer, abertzalea?!

Azken bi urteetan, arrazoiak arrazoi edo testuingurua oso gatazkatsua izan delako-edo, Mariano Ferrer inoiz baino abertzaleagoa —eta ezkerrean, beti ere— ageri dela entzun izan dugu hainbaten ahotan...

Ez dut uste. Nik ez dut nire burua nazionalistatzat, ez botoz ez mentalitatez. Nazionalista zentzu politikoan, esan nahi dut. Baina beti argi izan dut zein diren nazionalisten eskubideak. Historikoki eskubide horiek jazarriagoak izan dira jasoak edota onartuak baino. Niretzat pertsonen eta kolektiboen eskubideak lehen lerroan daude eta defendatu egiten ditut. Normalki are jazarriagoak edo pertsegituagoak direnean egin dut haien alde, orduantxe beharrezkoagoa delako. Hala ere, ez naiz abertzale. Lehen egunetik, ETA eta ezker abertzalearen jardura etikoa, humanoa, politikoa eta estrategikoa huts bat zela pentsatu dut. ETArek jardura okerra eta basatia iruditu zait. Baina horrek ez dit eragozten beren planteamendu politiko eta eskubideak aintzakotzat hartzea.

Hori esanda, inoiz baino abertzaleago agertu naizen? Baliteke. Baina ezker abertzaleak inoiz baino lagun gutxiago duelako. Egungo egoera politikoa —edo antzeko samarra— frankismoaren garaian bizi genuen. Orduan, abertzaleek oso gutxi agertzen zuten beren burua, eta nik agertzen nien nolabait. Ezker abertzaleak orain baino laudorio eta segizio gehiago izan zuen trantsizio garaian. Berriz ere, garai gogorak etorri direnean, onartu gabe dauden eskubideak aldarrikatzen segitzen dugunok, inoiz baino abertzaleago agertu gara, nolabait. Agian, horregatik, zenbaitek abertzale ikusten nau orain.

horretarako jende asko behar da. Hartara, aurreneko hoge urteetan saioa nik bakarrik egin nuen. Azken hamar urteetan, berriz, lankide baten laguntza preziatua izan dut, baita laguntzaile teknikoarena ere. Baina hasierahasieran, saio osoaren pisua eta kontrol teknikoa nik neraman. Goizeko lehen bi orduetako audientzia imajinatzen nuen, nire tresnak mikrofona, egunkariak eta inprobisatzeko gaitasuna nituela. Horrek saioaren izaeraren arrazoi nagusia agertzen digu: informatu ezin zen garaian informatzea, alegia.

1982tik aurrera, hala ere, *El kiosko de la Rosi* saioak formatu sendoago bat hartu zuen.

Bai. Herri Irratiak ezin izan du goizeko beste emisoretako informatiboekin lehiatu. Baina, egunkariak irakurtzeaz gain, formatu propioa lantzen joan nintzen. Atalak sortuz eta garatuz. Alabaina, saioak aurreko garaiarespiritu gorde du bukaera arte. Izan ere, ezinbestean horrela izan da. Nik ez nituen munduan barrena korrespontsalak, ez ekonomian adi-tuak. Baina, era berean, ez dut behin ere saio konbentzional bat egiteko asmorik izan.

Horiek horrela, nola iraun ahal izan du saioak horrenbeste denbora? Nola laburbilduko zenuke zure ekarpena?

Nire ekarpena lan egiteko ahalmena izan da. Irratiak irakurtzeko tarte zabala eman zidan informazioa neureganatu, nire baitan digeritu eta gero kontatzeko. Honekin batera, entzuleekin konplizitatea sortzeko aukera izan dut. Nahiz eta —entzuleek jakin badakite hori— beste kolaboratzaileak sartu ahala, saioa ez den Marianoarena soilik izan, saioa Herri Irratiarena bilakatuz joan da. Logikoa dena, bestalde. Hala ere, nik bakarka egiten nuenetik ezberdina da, baina oinarrian konplizitate bera gorde du. Entzuleek badakite, gure saioa albisteak esatea baino gehiago izan dela aktualitatea nola kontatzen zaigun kontatzea. Aktualitatea kontatzen den aldi berean, aktualitatea berau nola

Lankideentzako gorazarreak

Kazetari lankideak eskertuz hasiz gero, ez nintzateke justua izango. Baten bat ahaztuko bainuen. Hala ere, gorazarrezko hitzak izan nahi ditut teknikarientzat: Lucia Barquin, Arantxa Etxebeste eta Mari Carmen Beriain, bereziki. Irratian esatari garenok ez gara konturatzen zein beharrezkoa diren saioa laguntzen duten pertsonak. Zeregin errazak dirudite, baina denbora laburrean egiten diren lan horiek —konexioak e. a.— oso garrantzizkoak dira. Kasu honetan teknikariak emakumeak izan dira. Teknikariak bi modutara izan daitezke esatariaren aurrean: aspertzen ari den aurpegiarekin edo bere jarduna arretaz segituz. Horregatik, biziki eskertu nahi dut teknikariek nirekin izan duten jarrera.

kontatzen zaigunari buruzko saio bat izan da nire ekarpena. Aktualitatea, gogoeta eginez, kontatzeko modua. Miraria da horrenbeste urte iraun izana, ni erabat harrituta nago.

Garai bat markatu izanaren inpresioarekin al zoaz?

Ez, ezta pentsatu ere. Ni aritu izan naizen garaian ez zen gauza asko egin behar nabarmentzeko. Nik —nabarmentzeko— izan nituen erraztasunak Franco hilzorian izan zen garai-koak dira. Giro hartan, ez zegoen Francori aurre egiten zion inor. Nik, jesuita ohi izanda, arriskatzeko aukera izan nuen, beste batzuek egiterik izan ez zutena egiteko ausardia, nolabait. Nik beste testuinguru batean ez nuen izango, beharbada, izan nuen adorea. Testuinguru berezi hartan burua altxatu edo agertu ahal izan nuen. Bestalde, irrati honetan bazeuden euskara eta euskal kulturaren aldeko apustu oso tinko eta koherentea egin zutenak, beraz, hori ere gehitu beharreko balorea da. Zentzu horretan irratiak bai, garai bat markatu zuen. Izan ere, egun lanean hasten den gazte batek nabarmentzeko lana dauka, gero! Badaude 50 irrati dialean. Gure garaian hiru ziren.

Tira, *El kiosko de la Rosi* —edo Mariano Ferrer— Iñaki Gabilondo edota Luis Del Olmo bezalako izarrekin lehiatu izan da, nolabait.

Ez, ez. Ordu berean emititu dugu, baina lehiatu ez. Ezberdina da guztiz. Ni ez naiz kate handiko esatari handi horiekin lehiakide

camping
IRATXE

IREKI BERRIA

www.campingiratxe.com

948 55 55 55

camping
IRATXE

Mariano Burgosko prozesu garaiazen ondoren entzun nuen lehen aldiz irratian; 1971. urte aldean. Maisutza eskolako ikasle nintzen. Eskolara autobusez gindoazela, txoferrak Mariano jartzen zuen. Bera entzuten joaten ginen eta giro itolarri hartan aire freskoa zen guretzat. Beste irratietako saioetatik zerbait ezberdina egin du Marianok. Gizarte eta politikaren bere analisisa oso serioa izan da, erreferentzia asko aztertu ondoren egina, bere iritzia oso dokumentatuak eta landuak izan dira. (...) Bestalde, 1977. urteko Mariano Ferrer gogoratzen dut. Herri Irratiak "24 ordu euskaraz" saioa antolatu zuen. Euskara prestigioa hartzen hasia zen, euskararen aldeko giro bat zegoen. Are gehiago, Marianok bere saioa euskaraz egingo zuen erronka botu zuen. Gerora, oro har, euskarak ez zuen denok nahi genuen tokia hartu gurean, berak ere ez zion euskararen erronkari eutsi ahal izan. Baina, Marianoren jarrera guztiz lagungarria izan da euskararen aldeko borrokaren eremuan.

LAXARO AZKUNE

Loiolako Herri Irratiko kazetaria

Irrati mundura, ia irratian aritu gabe iritsi nintzen. Hartara, Marianorekin unibertitate bidea egin nuen. Gizon zorrotza da, lehenik bere buruarekin eta bere inguruarekin gero. Tratuan ez du erraztasunik ematen baina gizon oso goxoa da. Esker onekoa. Pasadizo bat dut gogoan: Behin, ohiko komentarioa burutu eta berrien laburpena ematen segitu genuen. Nik baina, modu berezi batez ari zela jabetu nintzen. Elkarriketa tartera iritsi ginen –galdegaia nik prestatzen nuen– baina berak oso hotz segitzen zuen. Ez zen gonbidatuarekin elkarriketan sartu ia-ia, haserre aurpegia zeukan. Nik "berrien laburpena ez zaio gustatu edo gonbidatuari egindako galderak ez ote dira egokiak izan?" esaten nion nire buruari. Bukatutakoan galdetu nion: "Zer da Mariano? Berrien garaian gaizki, baina elkarriketan akabo, estatua bat bezala egon zara". "Gaurko 'komentarioa' ez zait batere gustatu", esan zidan serio-serio.

RAMON IBEAS

El kiosko de la Rosi-ko esatari obia

Marianorengan bere askatasuna azpimarratuko nuke, instituzioak kritikatzeko unean izan duen askatasuna. Bere jarrera harri-garria eta ederra egin zait. Baita, nahiz eta bera abertzale ez izan, abertzale mundua ulertzeko gaitasuna. Bera joandakoan, informatiboan euskararen erabilpena indartsuago izatea espero dugu, bere saioan euskarak ez baitu ia tokirik izan. Guretzat erronka izango da. Bide beretik, baina ibilbide berri bat landu beharko dugu, hedabideetako jarduera aldatu baita.

TXEMA AUZMENDI

Donostiako Herri Irratiko kazetaria

Mariano printzipio handiko pertsona da: solidarioa eta gizabide-tua. Bere karisma izugarriak –irriti lanetan azaltzen duen dohaina– eta bere printzipioek inpresionatu naute, bere lanaren oinarrian balore funtsezkoak. Balio horiei tinko eutsi die berak.

Entzuleentzako berebiziko erreferente izan da. Herri Irratiak erronka handia dauka orain, irratia egiteko modua birpentsatu behar dugu. Baina kontua ez da Marianorik gabe irriti berdina edo antzekoa egitea, baizik irratia birpentsatzea. Irrati berri bat egiteko beste kontzeptu bat asmatu behar dugu. Horretan ari gara.

XABIER RIEZU

El kiosko de la Rosi-ko esataria

sentitu. Benetan diotsut. Eta ez da intelektualki gutxiago sentitzen naizelako, ez dut umildade faltsuan aritu nahi. Intelektualki ez naiz gutxiago, baina testuingurua, une batean nire alde izan zen bezala, beste batean, testuinguruak haien alde jokatu zuen. Nola lehiatuko zara 30 lagunekin ari den saio batekin, ia irriti osoa beraien zerbitzura duten esatari horiekin. Ni, berriz, ia-ia bakarrik lanean aritu naiz. Kontziente izan naiz ordu

berean aritu naizela. Haiek egin dutena egiten saiatu izan banintz ez nuen ezer egiterik izango. Beraz, nire ekoizpen propioa asmatu eta landu nuen, jende askoz gutxiagorentzako ari nintzela kontziente izaki betiere. Nik ez dut pentsatu Gabilondo, Del Olmo edota enparauei konpetentzia egiten nienik. Bai zera!

Marianoren "komentarioa". Zure eskaintza pre-

ziatuena. Zer eman dizu zure saioaren komentarioa deituak?

Lan asko. Nire burua definitzeko aukera. Nire posizioak argitzen joateko abagunea. Ahulezia uneak ditugun momentuetan, esan nahiko genukeena esatera ausartu ez eta gero bere momentuan esan ez izanagatik damua sentitzeko momentuak ere bizi izan ditut. Izan ere, batzutan zuhurtziaz jokatu behar duzulako, bestetan, arrisku handiz jokatu behar duzulako, beste batzuetan erabat seguru ez zarelako, ezin duzu bat-batean bururatzun zaizuna esatera atera. Eta sufritu egiten duzu. Gainera

zure komentarioak zure hainbat lagun mintzen duela jakitun zara. Halaber, zure iritzia ez esateak aladurak edota errailetako mina sorrarazten dizkizu. Baita esandakoak zuk nahi ez zenuen moduan eta tokian mina egiten badu ere.

Nolanahi ere, komentarioak satisfazioak eman dizkit. Esan beharrekoa esan ondoren gustura geratzen zara. Komentarioak asko eboluzionatu du gainera. Lehen oso barreiatua zen, gero beste gauza bat bilakatu zen. Orain

Marianoren aholkua kazetari hasi berriei

Kazetariaren etsaia errutina da, ohikeria. Gauzak egiten ikasi duzunean, itxura batez zure lanek ordu bateko lana edo bost orduko lan prestaketaren emaitza direla ematen dutenean, hor hasten da arriskua. Hor da koska eta zure burua engainatzeko arriskua. Itxuraz berdinean ematen dute, baina, entzuleekin konektatzeko, tonu hori mantentzeko, lan handia egin behar da. Hau da, ohikeriari aurre egin behar diozu, erraztasunari muzin egin. Ohikerian ez erortzea ez da gauza bera ez egitea. Nik oinarrian gauza bera egin dut, aldaketak aldaketa, baina egunero lanean, egunero landua. Familian lanari horrenbeste ordu eman izana leporatu didate, nolabait. Nik badakit, saioa hasieran bezala egiten ahal nuela, inprobisatua. Batzutan, horrela izan baita, ezinbestean, beste lanek edo gertakariak harrapatua. Irratira heldu, deus prestatu gabe. Hori egun batez egin dezakezu, baina kontuz, ez bigarrenez.

Kazetari hasi berriei bere bidea bilatzea aholkatuko nieke. Zerbait alternatiboa eskaini dezatela, ez daitezela kazetaritza konbentzionalaren menpe geratu. Konbentzionalak baliabide asko ematen dizu, berme handia, seguritatea, baina azken buruan ez zara inora iristen. Zure erregistroa aurkitu behar duzu. Zuk bakarrik egin dezakezuna egin, ziur badela zerbait. Hori funtsezkoa da. Denek egiten dutena egitea, ez arriskatzea, ofizio honen lastre handienetako bat da.

Zure gorputzak 8 orduko atseden behar du.
Zure begiek 24 orduko lasaitasuna.

Zure lasaitasuna da garrantzitsua. Horregatik, **MultiOpticasen** gure produktu eta zerbitzu bakoitzean kalitate eta garrantiarik handiena emateko konpromisoa hartu dugu. Izan ere, nahiko genuke zu gustura egotea Espainiako optika-sarerik handieneko - **MultiOpticas** - profesionalengan konfiantza izan duzulako

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

gauza errituala da. Mugarriak izan dira. Horrenbeste urtetan horren begirada kritikoa izandakoak bere akatsak izan ditu, ziur. Baina pozik nago, gauzak esan behar ziren unean esan nituelako, okerrago edo hobeto. Hala ere, funtsean, entzuleek epaitu behar dute.

Aldeko eta aurkako jarrerak izaki, telefono deiak jaso al dituzu?

Aurreneko garaietan telefono dei gehiago jasotzen nuen, protagonistagoa izan nintzenean. Hedabideetan kritika egiteko aukera eta gaitasun gutxiago zegoen garaian. Orain kritika zabaldu da, jende askok hitz egiten du irratian. Ni bat gehiago naiz beste piloaren artean. Ziur aski badago disgustatu dudan jende asko, eta beste asko ere laketu dut. Batzuk nahiz bestek onartu ditudala uste dut. Badakizu, badago jende bat zuk esan ez dituzun gauzengatik edo

gaizki ulertu dizkizuten gauzengatik haserretzen dena. Eta badago jende asko pozik dagoela zuk esan ez duzun gauzengatik. Fenomenoa hau da: sinpatian hartu zaituztenek haiek pentsatzen dutena egotzen dizute, hau da, komentarioa entzuten ari da eta zure alde dagoenez, zuk esaten duzuna baino berak pentsatzen duena ari da jasotzen. Zu entzuten baino, berak pentsatzen duena entzuten ari da, eta komentarioa oso pozik jasotzen du. Berak pentsatzen duena zuk esan duzulakoan dago. Batzutan, saioaren ondoren, solasean aritzen nintzen batzuekin, eta entzuleren batek ulertu zuena ez zela nik helarazi nahi nuena jabetzen nintzen. Lehenengo garaietako gauzak dira egungoak baino, hala ere.

Mariano Ferrer: kazetari independentearen eredu. Zer iruditzen zaizu lema?

Gaur egun kazetaritza independentea egiteko

Marianoren arantza: euskara

Nire xedea —nire ibilbide profesionalean— euskara menderatzen bukatzea izan da, gaztelaniari laguntzeko adina, ez ordezkatzeko. Ez dut arrazoitzeko edo diskurtso bati eusteko behar den euskara maila. Irratiko euskarazko profesional batek behar duen maila askoz gorago dago. Euskararekiko nire harremana esfortzu baten porrota da. Garai batean, hamar urtez ahalegin handiak egin nituen euskara menderatzeko. Ez dakit zergatik ez nuen lortu. Metodoa oso neurea zelako? Euskaltegietatik at aritu nintzelako? Kontua da ez dudala itzulpenaren egoera gaititu, solas txikietan ez bada. Euskara ulertzeko eta irakurtzeko gai naiz —literatur narratibaz kanpo—, euskarazko egunkaria erdarazkoa bezala irakurtzen dut, baina ez dut maila berean hitz egiterik lortu. Hortxe gertatu naiz. Irratian ez didate gabezia hori aurpegiratu, nire ahaleginak eskertu dizkidate eta maila altuago bat lortu ez dudanez, jabetu dira ez nuela euskara erabili nahi izan. Hizkuntzak ondo erabili behar dira, ez itxurakeriak egiteko.

asmoa duenak askatasun neurrigabea eta hedabide txiki batean aritu behar du. Askatasun itzela funtsezkoa da, egiten utzi behar dizute. Utzi. Eta hori hedabide txiki batean baino ezin da. Gainera, hedabide txikiak badu bere munta, ondorioak eta oihartzunak txikiagoak baitira. Hau da, entzuten zaituzte baina Herri Irrati batetik esana da. Orduan, txikia izateak errazten dizu jarduna, beste hedabide batean, adibidez, EITBn mantenduko al nuke nire independentzia?

Ez?

Urte batez egon nintzen. Zergatik ez nuen segitu? Hasteko, saioak ez zuelako molderik hautsi, baina baita independentziatzako eremuak zabaltzen saiatu nintzelako ere. Hara, zaila zen gero! EITBn bizimodua irabazteko nire independentziari uko egin beharko niokeen. Argi eta garbi.

Zer eman dizu irratia?

Irratiak aktualitatea, gizartearen pentsamoldeak eta joerak segitzeko sekulako aukera eman dit. Eta hori neurri batean entzuleek ematen dizute. Asko ematen dizute, beraz, egin diezazuketen kritika aise gaintitzen duzu. Niri ez zait entzuleen kritika onartzea kostatu, benetan. Oro har, arrazoiak izan dute. Edonola ere, ez laidoak ez laudoak ez dira ehunetik ehunean zuzenak ere.

Zer esango zenieke 30 urtez zure entzule izandakoei?

Sinesten ez baduzu ere, izan badaude (irriak). Ez dut uste, ordu konkretu eta irratik konkretu horretan horrenbeste esateko nuenik. Hala ere, afektu eta sintonia harreman moduko bat sortu da. Eskertzekoa da populazioaren parte batekin harreman hori mantendu izana. Nire pena da ez dakidala nola ordaindu entzuleen fidelotasuna. Ez dut ikusten nire burua esker onak uhinetatik lau haizetara zabaldu nahian, ez naiz ausartzen. Hara, zuek ematen didazuen aukera hau baliatu nahi dut. Milesker entzule izan ditudan guztiei! ■

Mariano Ferrer eta Xabier Riezu esata-riak El kiosko de la Rosi saioan.

Zalgizeko *grimpeura*

«Ez nuke oraingo txirrindularia izan nahi»

Gerra oste hartan, Coppiren sudur zorrotzak txunditurik, Marcel zurgina, mailua eta zizela utzi eta bere gorpuzta ezpaltzen hasi zen bizikleta hartuta. Ez sos, ez talde, bidez bide egunero aldapa bila, bakar-bakarrik, eta haize guztia kontra; nola etxean hala kalean erotzat zeukaten. Hobe zuen ostatura joan izan balitz. Baina ibilian-ibilian, xiberutar guztiek bezala, 57ko uztaillean, Marcelek Pariserako bidea ikasi zuen. Pelotoi handiko xiberutar bakar, han ibili zen egunero ihesean, kuraiaz beterik. Handik bi urtera Baionako helmugan besoak altxa zituenean erotzat hartzen zuten guztiak erotu zituen. Ez baita besterik, zu bezalakorik, 74 urterekin ere urtean 14.000 kilometro egiten dituenik, galderei erantzun baino ordu batzuk lehenago Bagargi igotzen duenik, eta hala ere Anquetilen sekretua kontatzen ez duenik. "Hüra segetü da".

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Zaldi Ero

Curriculumuma

- Sortu: 1930ean Zalgizen.
- Bizi: Zalgizen.
- Txirrindulari ohia.
- *Etxahun Iruri* pastorean aktore.

Taldeak

- Mercier Ouest (1957)
- Mercier Ouest - Sud Ouest (1958-1959)
- Mercier Centre Midi (1960)
- Kas (1961)

Palmaresa

- Tourreko etapa bat (1959an, Baionan)
- Dauphine Libereko etapa bat (1959)
- Midi Libreko sailkapen nagusian bigarren
- Tourreko "super combatif" (1961)
- Igotzailerik onena itzuli askotan

Zu ttipia zinelarik nolakoa zen bizimodua Zalgizen? Bizia izugarri sinple zen hemen, sinple baina ongi. Nik aita hargin nuen eta ama dendari, baina bazen laborari paketa bat, eta haur gehiago orain baino. Orduan beti herrian egoten ginen, hemen ontsa ginen. Lehen aldiz Maulera hamabi edo hamahiru urterekin joan nintzen. Eta lehen aldiz ikusi dut itsasoa Donibane Lohitzune edo Hendaian lasterketetan ari nintzelarik, hogeita hiru urtetan. Hori erraten badut gazte

Etxahun Iruri

"Etxahun ontsa eza-gutu dut nik. Gizon xarmanta zen. Eta badut dolu bat: behin erran zidan kantore bat nahi zidala egin niretako, ziklista bezala prefosta, xibero-rotar eta txirrindulari bezala. Nik ez nuen animatu, eta orain dolu dut. Ikusiko nuen zer idatzi zuen, kantore egile ona baitzen. Kantore egile ona, baina edale ona ere bai. Etxahunek maite zuen bizi ona, eta ostatuan pintuka ari zen amiñi bat. Baina xarmant zen".

bati drole atzemanen du, orain gazteak anitz ibiltzen baitira, ezkontzen dira, joaten dira kanporat... Gero berriz jiten dira erretirora heltzean, baina orain jendeak nahasten dira anitzez haboro.

Mintzaira ere nahastu da orain Zalgizen, zuen garaian denak euskaraz ariko zineten, ezta?

Beti euskaraz mintzo ginen, euskaraz bizi ginen. Nik ikasi dut frantsesa Zalgizeko eskolan. Eskolan bagenuen erakasle bat biarnesa zena, eta euskaraz ari baginen punizioa ematen zigun: errekreazionea kendu, izkiriatzeko lanak... Alta guk ez genekien euskara baizik. Etxekoekin beti euskaraz mintzo ginen, baina ezkonduz geroz, ene emazteak ez baitaki euskara, etxean frantsesez ari izan naiz, eta semeek ere ez diet irakatsi. Amiñi bat dolu dut semeek ez irakatsia.

Uste duzu salbatuko dela euskara Zalgizen, Xiberuan...?

Orain ez da anitz mintzatzen, doi-doi atxikitzen du. Gazteek ez dute orok euskara ematen baina bada atxikitzen duenik. Zenbaitek haur ttipieri irakasten die Xiberuko mintzaira, baina eskolan hasi ondoan galtzen dute. Orain badira eskolan euskara ikasten dutenak ere, baina ariko ote dira aitzina? Hala ere nik pentsatzen dut eskolan, behintzat eskola publikoan, behar lituzkeela gobernamentuak errejentak ezarri euskara irakasteko, pentsatzen dut ontsa litzatekeela. Nik baditut bi biloba ttipi, eta batekin ari naiz usu euskaraz.

Eta biloba txikiaren ordezkari edo gipuzkoar

bat jarriko banizu, ulertuko zenukete elkar?

Ez dakit, baina nik Euskal Telebista ez dut endelegatzen. Ikusten dut txirrindularitza eta esatariak ez ditut ulertzen. Meza, aldiz, bai. Donapaleu, Garazi, eta horietan ere hitz zenbait bai, baina bestenaz ez naiz aise heltzen endelegatzera. Hala ere, Xiberutik agitu naiz Elizondon, eta han baratxe mintzatuz gero, endelegatzen dut. Loroño ere adiskidea nuen Kas-en nintzelarik, eta harekin euskaraz mintzatzen nintzen, endelegatzen ginen.

Euskaldunen artean elkar ulertzeko aski lan, eta mutikotan alemanak ezagutu zenituen Xiberuan. Gerra garaian, hamabi urte nituen alemanak joan zirelarik Atharratzera eta Maulera. Zalgizen ez ziren izan, pasatzen ziren bidetik, auto, moto, side-car, orotarik bazuten, eta bizikletaz ere ibiltzen ziren. Hemen alemanak xarmant izan dira, ez gaiztoegi, zaharxkak baitziren. Baina, hala ere, ez ziren maitaturik, jendea isil egoten zen, baina barnean bazen lotsa alemanendako.

Xarmant zirela, baina bat baino gehiago eramane zituzten berriz etorri ez direnak...

Norbait eramaten bazuten, guk jakiten genuen berehala. Baina ez da anitz izan, zenbat? Bizpahiru, lau, borts haboroenik. Badakit atharratzar bat esparruetarat igorri zutela eta han hil zela, gamear bat ere bai. Gamear hura izan da errusoez eta liberaturik, eta liberatu biharamunean hil zen. Altzürükün ere izan zen norbait deportatua eta etxe bat errearazi zuten. Beraz, izan da, bai, amiñi bat, baina hein batean egon da.

Eta makisetara anitz joan ziren?

Bai, baina guk ez genituen ikusten, gorderik ziren. Alta hemen jendea makisaren alde zen. Oroit naiz makisek Maule hartu zutela, orduan alemanak joan ziren, baina gero berriz jin, igande batez. Hemen herriarrek barrikada egin zuten. Ene aita ere ari izan zen. Gotainen bazen zubi bat bidean, eta aita deitu zuen ez dakit nork gauaz joan zedin ziloen egitera, hargin baitzen.

Osaba lasterkaria

"Banuen osaba bat lazgarriko lasterkaria. Apairu zenbait jokatu zituen Madalenako gainean den kapera-ora oren batez iristen zela. Bertzeek ezetz. Hemezortzi urtetan, erran bezala oren batez arribatu zen Madalena gainera.

Ahuntz baten gisara ari zen lasterka, bereziki igaten. Gero Parisera joan zen. Han ere, ez entrenamendu eta ez deus, kurtsa batean bostehunetarik zazpigarren heldu zen. Lazgarriko lasterkari ona zen. Orain izan balitz, txapeldun olinpikoa zitekeen, baina orain hila da".

Bertsoa

DOINUA:
POTAJARENAK

Pentsatu dut askotan
gaur egun bederen,
famatu bihurtzea
helburu ote den.
Ikusi, la *lanterne rouge*
deitzen zutenak lehen,
beste denak aurretik
izango zituen
baina bere karrera
irabazten zuen.

Aitor Mendiluze

Hola jausarazi zuten zubia, aita ziloak egin eta. Aita lotsa baitzen, ez zen etxera joaten gauaz, bazuen borda bat eta mendirat joaten zen.

Beste istorio bat ere badut emazteari entzunik. Hemen bazen okin bat pasatzaila zena, eta autoan egiten zuen Santa Graziko itzulua. Pilotu eta paraxutista ingelesak eta amerikarrak gauaz eramaten zituen. Hark ezagutzen zuen aleman gazte bat, eta aleman gazteak bazekien ari zela trafikoan, beraz abisatu zuen kasu eman zezan, hura inportantea baitzen makisean. Usu begiraturik izan zen, etxea miatua, baina ez zioten sekulan deus atzeman. Atzeman baliote, eramane zuten. Guk okin hura dela medio etxean beti ukan dugu ogia, bi hilabetez salbu. Irina biltzen zuen ez dakit nola eta moldatzen zen ogia- ren egiteko.

Gerra utzi eta bizikleta kontuetara pasaz, txirrindulari guztiak oroitzen omen dira beren lehen bizikletaz.

Ene lehen bizikleta gerra ondoan aita pagatu

INSTALAZIO BERRIA

• 1.300 lagunentzako lekua • Partzela hesituak eta gune zabala hesitugabea • Partzela bakiltzean ura, argindarra eta estolda • Bungalow telebistarekin alogerean hartzeko aukera • Ostalua • Logelak literekin, eta pentsio erdia edo osorako prezio bereziak • Ur beroa doan

ERROTA-EL MOLINO kanpina

Mendigorría, Nafarroa

Tel. 948 34 06 04 - Fax 948 34 00 82

E-mail: info@campingelmolino.com Web: www.campingelmolino.com

zidan, aprendiz joateko Atharratzerat. Egun oroz joaten nintzen goizean eta gauaz, berriz, jiten. Osaba batekin zurgintza ikasten nuen. Baina zinez txirrindularitzaren gustua hemezortzi urterekin hartu nuen. Egunean bi orenez ile apaindegian egoten nintzen, Atharratzen. Han baziren *Miroir sprint* eta bizikleta aldizkariak, eta horiek ikusterat joaten nintzen. Han dut ezagutu Coppi, ene idoloa, eta han hartu nuen txirrindularitzaren gustua. Gero abonatu nintzen aldizkari horietara, eta orduan hasi nintzen bizikleta jarraitzen. Aldizkari haiek naute partiarazi.

Tourra ere ikusiko zenuen, menturaz, Maulen iragan zelarik.

1949an iragan zen Mauletik, baina nagusiak ez ninduen utzi ikustera joaten, behar nuen lanean ari hegatzean. Dolu nuen baina isil-isila egon nintzen, ezin eskapatua. Bagenuen errespetua eta lotsa.

Pelotoian, aldiz, errespetu eta lotsa guti omen zenuen, egun oroz eskapatzen ari.

Talde erregionaletan libertatea bagenuen. Nik pazientzia tipixka nuenez, ez nintzen bizkorra, eta deus kalkulatu gabe egun oroz kasik eskapada bat egiten nuen, indarrak galdu arte. Nihaur laket nintzen han aitzinean, eta beti jalgitzen nintzen. Horregatik ez nintzen maitaturik pelotoian, bereziki ekipo frantziarrean. Atakatzen nuelarik borroka bazen amiñi bat prefosta.

La lanterne rouge

"Ene denboran, tourrean sailkapen nagusiko azkena *la lanterne rouge* deitzen zuten. Azken etapan, Parisen, este-katzen zioten argi gorri ttipi bat. Harekin finitzen zuen tourra, baina hura azkena izanik ere munduak ezagutzen zuen, kazetariak seinalatzen baitzuten, bazuen publizitate. Laugarrena edo bosgarrena baino ezagunagoa zen. Orduan, sailkapen nagusiko azken hiruak, ez bazen minuta sobera haien artean, gatazkan egoten ziren. Azken etapan gordetzen saiatzen ziren, azkenak izateko. Denek nahi zuten azkena izan, egunkarietan ateratzeko. Gero, *la lanterne rouge* kendu zuten horregatik. Orain ez da haboro".

Hura ez zitzaien ontsa joaten haiei. Eta orduan ez ninduten maite, ni ero samarra nintzen. Orain, aldiz, kilometro batez eskapatzen dira eta telebistan plano handia, eskapatuen izenak, oi oi oi! Orduan ez zen horrela. Gu eroak ginen, beharko genukeen han egon trankil, pelotoian. Erraten ziguten trankil egon gintzen, eta azken hirurogei kilometroetan utziko gintuztela joatera, baina azken hirurogei kilometroak ziztuan egiten ziren, eta orduan ez zen kasik posible. Ezta motorrik gure hanketan, e!

Eta Baionako etapa hura nola irabazi zenuen?

Egun hartan bero alimalea bazen eta nik beroa maite dut. Pelotoia baratxe -baratxe joaten zen eta ni

pelotoi giblean egon nintzen, Anquatilekin eztabaidan, oren laurden batez. Orduan, eskapada bat formatu zen baina guk ez genuen ikusi, ez baikinena artaga, han giblean. Ohartu nintzelarik bospasei aitzinera joan zirela, dolu nuen ez joateaz haiekin, ni lazgarriko ontsa bainintzen, ez nituen zangoak bogatzen ere. Orduan izan nintzen ikustera ene Orthezeko laguna, maillot horia zena, eta erran nion nahi nuela pelotoitik jalgi, ea nahi zuenez joan enekin. Erran zidan ez zela ontsa. Angladek gauza bera. Orduan, nihaur joan nintzen, eta han dut egin marka enetzako. Nihaurek bakarrik aitzinekoak atzeman ditut bi minuta eta berrogeita bost segundo

janez Landetan. Gero egon nintzen hogeit bat kilometro errotetan trankil, eta hasi nintzen haiekin ibiltzen, erreleboak hartzen. Urt-era hel-tzean, bada patar on bat, gibelera so egin nuen eta banuen berrogeita hamar metro harturik nihaurek bate konturatu gabe. Heldu nintze-nean Urteko herrira, banuen ehun metro. Orduan "klaxk", joan naiz nihaurek. Azken hogei-ta bost kilometroak egin ditut nihaurek. Ez nuen diferentzia anitz eta azken kilometro horiek gogor ziren, izugarri gogor. Ene baitan ari nintzen: "Ez haiz helduko hihau Baionarat". Ez nuen sinesten. Orduan ukan banuen anfetamina amini bat, hobeki helduko nintzen. Ez nuen, baina heldu nintzen burura.

Anfetamina aipatu duzu, ordurako dopinga baze-goen?

Dopinga beti izan da. Alta, lehengo dopingak eta oraingoak ez dute deus ikustekorik. Ene denboran, bazen anfetamina amini bat, bi mili-gramo eta erdiko pastilak eta hola, baina pikura-rik ez dut ezagutu. Hori nik, handiek ez dakit zer hartzen zuten. Behin kazetari batek pausatu zuen galdera italiar sendagile bati, ea zer pentsa-tzen zuen dopingaz. Hark arrapostua eman zuen, dopinga gerraz geroz bazela. Nik beti erran dut, -ez nuke behar erran drole egiten baitu, eta oraingo txirrindulariek erranen dute ni erotuta nagoela- ni %90ean ur garbiarekin ibili naizela. Eta %10a anfetamina amini bat, edo Maxiton, Tonedron edo horrelakoekin...

Nork ematen zizkizun?

Horiek nik biltzen nituen handik edo hemendik. Gure artean egiten genuen trafika. Tira, ez zen trafika, baina gu guhaurren artean ari ginen, kirol zuzendaria futitzen zen. Guk ahal genuen hartzen anfetaminak nahi genuen oro, ez zen kontrolik. Baina nik osagarriari buruz pentsa-tzen nuen. Zeren eta dopingarena alkoholiko batena bezala da azkenean, sobera pintukatzen ari bada ez da on, aperitif bat artetarik edo banana on bat artetarik, ez da gaizto, baina egun oroz segi, segi, segi, hori ez da on.

Pastorala

"Pastorala berezi da, Xiberuko tradizioa baita. Guk Etxahunen pastorala egin dugula-rik, politena izan da Zalgize eta Iruri bi herriak juntatu eta eman ditugula hamar hilabete prestatzen, elkarrekin ontsa. Gero, pastoral egunean ere plazer hartu nuen. Jende anitz bazen. Biarnesak joan dira ikustera, manexak ere bai, eta beste aldetik ere bai. Pastoraletan, maskaradetan, eta bakantzetan joaten da jendea Xiberura. Nik pedalei emanez ikusten ditut autoen matrikulak. Bi zer da? Bilbao? Bizkaia?"

Baziren egunero hartzen zutenak?

Nik ez dut erranen izenik baina bazen txirrindul-lari belgikar ezagun bat, txirrindulari handi bat, hark hartzen zituen miligramoak ehun, eta horrela egun oroz. Gero, txapeldun handi bat zen, baina kasu ez da Merckx. Beste belgikar horrek tourrak ez zituen irabazi baina klasikoe-tako txirrindulari handi bat zen. Handiago eta haboro hartzen zuten, sobera. Baina erran behar da dopingak ez duela mirakulurik egiten, horiek txapeldunak izanen ziren berdin.

Alta, nik ez nindukezu nahi txirrindulari bat izan orain. So egin zenbat ziklista baden gazterik hilik. Iragan urtean Jimenez hori, Pantani ere, halako igotzaileak, eta hain goiz izorratuak! Hor ikusten da orduko dopinga ez zela izugarrikoa, zeren eta bada lehengo txirrindulari anitz orain ontsa bizi dena. Aldiz, oraingoek nola egingen duten? Bada paketa bat jadanik joanik. Baina kasu, horre-kin ez dut erran nahi Anquetil hil dela dopin-garengatik! Eta ez da pentsatu behar ere dopinga txirrindularitzan bakarrik badela, kirol orotan bada.

Bertze kirolak aipatu dituzunez, errugbia, pilota, horiek badute indarra Xiberuan. Aldiz, xiberutar txirrindulari bakarra zu izan zara. Alta, mendiak bertan dira, baina jendeak ez du afiziorik?

Hemen ez dute maite txirrindularitza izugarri. Norbait ontsa ibiltzen bada, orduan bai. Nik Baionan irabazi nuelarik bonbak esplotatu arazi zituzten oro Maulen. Baina bestenaz, deus ez. Beharrik badugula Maulen gazte bat hamazazpi urtekoa, ontsa partiturik. Kadete-tan bi urtez irabazi ditu bederatzi lasterketa, eta ikusi behar orain aitzina ariko denez. Pen-tsatzan dut ibili behar lukeela, azkar dela iduri du. Baina ez da aisa, oraingo gazteek ez dute sobera maite sufritzea, hamazazpi hemezortzi urtetara heldu ondoan lagunekin bestara joan nahi dute, eta bizikletan behar da sakrifizio paketa bat egin. Lehenik behar da sakrifikatu, gero plazer ukateko. ■

Pamiela argitaletxeak, Kulturaren aldeko Euskal Fundazioaren babesarekin

JUAN ZELAIA IV. Saiakera saria

antolatzen du, euskaraz idatzitako edozein gairi buruzko saiakerak edota iritzi lanak zabaldu eta sustatzeko asmoz.

Saria: 6.000 €

Lanak bialtzeko:

Pamiela etxea (Juan Zelaia Saria), Agustinarren
Industrialdea-Soltxate. G Kalea-31013 IRUÑEA

Abuztuaren 31a arte.

Tel.: 948 326535
soltxate@pamiela.net
Arauk: www.pamiela.net

2004

ode ser (Possa ser que eu vá)

POTROSO

Quem tem o saco grande, ou
com hérnia escrotal

MAIS

PULAR

Pular d

PULAR

Pular ai

ALJUBARROTA!

AUPA
D. Afonso Henriquez
!!!

ESTORIL!

**SÃO MALUCOS ESTES BORBOIS
ESPANHOIS...**

Joxemari Agirre

UDALBILTZAREN ZUZENDARITZAKO KIDEA

Europaren nahigabeak eta kontsolamenduak

A zeneko aste hauetan bizitzen ari garen boladan inoiz baino arrazoi gehiago dago euro-etsipenerako, Europa zale porrokatu bezala agertzeko baino. Europar hauteskundeetako porrotaren uhinak agerian ipini ditu Europako Batasunaren ahuleziak eta gabeziak. Erdira ere ez da iritsi bozketan esku hartzea 15en Batasunean eta lautik hiruk ez dio jaramonik egin sartu berri diren 10 kideen artean. Europa elbarritasunak jota, Europa matxuraturik, kastigatua eta bizkar emana... eta antzeko hitzak erabili dituzte komunikabideetan, gertatua adierazteko.

Hala ere, egia osoa aitortu behar bada, bide luzea, bihurgunez betea, neketsua eta eztabaidatsua egin du Europako Batasunak 50 urte hauetan. Kontuan hartzekoak baitira, besteak beste, honoko urrats hauek balantzea egiterakoan: 1985eko Akta Bakarra, 1987ko Jacques Delors-en neurri-paketea, 1989ko eskubide sozialen eskutitza, 1991ko Maastricht-eko itun entzuna, 1992ko barne merkatuaren irekiera eta 2002ko euroaren sorrera. Aurten bertan, urrutirago joan gabe, bi gertakizun mardul erantsi zaizkio balantze honi: hamar kide berrien sarrera eta konstituzioaren onarpena.

Baina balantze horrek ez ditu duda-muda eta zalantza guztiak uxatzen eta, are gutxiago hauteskundeetan izan den porrota kontuan hartzen. Lehenagotik zetozen kezka eta urduritasunak piztu dira berriro eta oraingoz erantzunik ez duten galdera asko sortu da, berriro ere. Zer motatako Europa ari da osatzen? Gaindituko al du inoiz estatuen menpekotasuna? Etengo al du estatuek ezartzen dioten morrontza?

Egia da eremu ekonomiko zabal bat osatu dela, 450 milioi biztanle dituen esparru edo merkatu handi bat gorpuztu dela, baina, aldi berean, egia da baita ere estatuek kontrolatzen duten elkarte bat dela. Adibidez, egokiena izango zen Europako konstituzio berria bertako parlamentuak onartzea baina estatuetako ordezkariak eman diote balekoa, eztabaida askoren ondoren.

Europako parlamentua hautatzerakoan izan

JOSEBA OLALDE

zen abstentzioa errepikatzen bada konstituzio erreferendumetan, behin eta berriro agertuko da aspaldidanik nabarmentzen den gertaera: herritarrek oso urruti ikusten dutela Europako Batasuna, beraiekin gehiegi kontatu gabe norbaitek —estatuek— egindako sozietate anonimo baten moduan eta herritarren borondateak lekurik ez balu bezala.

Europako Batasunaren sortzaileek uste zuten, lehenengoz, Europa ekonomiko bat bultzatu behar zela eta ondorioz etorriko zela batasun politikoa, baina azken urteotan garbi ikusten da batasun ekonomikoak —merkatu bakarrak— ez duela berez batasun politikorik ekartzen, jauzi hori egiteko borondate tinkoa behar dela, gidaritza politikoa nabaria behar dela, bestela ezinezkoa izanen dela estatuen interesak gainditzea.

Herritarren ahotsa guztiz bitartekatua eta itoa gertatzen den bezalaxe, gauza bera gertatzen da estatutik ez duten herri edo nazioetan, gure kasua lekuko.

Nire ustez, Europako Batasunean egotea, oso mesedegarri izan da Euskal Herriarentzat arlo ekonomikoan batez ere. Gure kanpoko salmenten heren bi Europako Batasunean egiten ditugu, lehenago estatuko merkatuari lotuago geunden, eta orain ekonomia irekiago eta lehiakorrago bat daukagu. Estatuen arteko mugak desagertzean batuago aurkitzen da Euskal Herria. Txanpon berdina, euroa, erabiltzen dugu Euskal Herri osoan e.a. Alde horretatik begiratura gure mesedetan izan da eta da gure kidetza. Arlo politikoan ezin da gauza bera aitortu, protagonista bakarrak, ahotsa dutenak estatutik izanik, estatutik gabeko nazioak nahiko umezurtz geratzen gara. Horixe bera gertatzen da konstituzio berriarekin ere. Alde batetik onuragarria da Europako Batasunak oinarritzeko lege bateratu bat izatea, baina, bestalde, ez zaie jaramonik egiten eta ez dira aintzakotzat hartzen estatutik gabeko nazioak. Aspaldiko leloa zen askorentzat Herrien Europa egitea baina, gaur gaurkoz, Estatuen Europa osatu da eta batasun politikoa

urrats gehiago eman arte zaila izango da herrien eta herritarren Europa. Europa politikorik ez dago herritarren parte hartzerik gabe, eta herrien Europarik ez da osatuko Europa politikorik gabe. ■

Egia da eremu

ekonomiko zabal bat

osatu dela, 450 milioi

biztanle dituen esparru

edo merkatu handi bat

gorpuztu dela, baina, aldi

berean, egia da baita ere

estatuek kontrolatzen

duten elkarte bat dela.

Adibidez, egokiena

izango zen Europako

konstituzio berria

bertako parlamentuak

onartzea baina

estatuetako ordezkariak

eman diote balekoa,

eztabaida askoren

ondoren

Soinu-jolearen seme-alaben akelarreak eta beste hainbat gezur

Alamartsoak izaten ziren gure ume garaian San Joan bezperan. Auzune guztietan pizten ziren eta kaletik begiratuta Biosolan, Gorriñen, Olalden, Ibargunen pizten hasi ahala abiatzen ginen Goiko Kalera, Txamarretxe aurrera. Han izan ohi zen alamartso txikiensuena eta hara bildu ohi ginen ume jendea, gu baino kozkorrago zirenak alamartso gainetik saltoka ikusteko itxaropenarekin, ilatia hartu eta su printzekin izar-dardartien dantza irudikatzeraz.

Guk sua erabat indarge geratu arte ez genuen salto egiten eta auzokoek esandakoak kantatu eta errepikatze genituen su garrek indar gehien zutenean:

*Gora San Joan bezpera!
Zapoak eta sugeak erre, erre!
Artoak eta gariak gorde, gorde!*

Edo bestela *Gora San Joan bezpera! Sorginak eta lapur-
rak erre, erre! Artoak eta gariak gorde, gorde!*

Oihu, iji eta uju artean izanik ere egur eta zakarrek erretzean sortzen zuten txaplata, hezurrek egiten dutena bezalakoa zela iruditzen zitzaigulakoan nago, gogoa dut, bederen, gure buruak estutzen eta beldurtzen genituela sorgin edo lapur, zapo eta sugeak bizirik erretzeko egindako deiadar artean.

1970ko hamarkadaren atarian edo aurreneko urteetan izango ziren kontu hauek. Artean zuzenetsitako hizkera politikoa asmatu gabe zegoen. Artean, XIX. mendean jaiotakoek kanta zitzaizketen bere guraso eta aiton-amonei ikasitakorik. Inkisizioa eza gutu zutenen berri ere bazuketen, agian. Plaza hartako Iztuetari gertatutakoaren berri, esate batera... Baina gu umeegi, entzunda ere horrelako ezer ulertzeko... edo haiek zaharregi ezer esanda ere inork jakin minik eduki zezakeenik sinisteko.

Ez dakit Martin Arotzaneko sua beranduago pizten zen, ala koxkortuago ginenean hasi ginen harantz joaten. Balkoitik soinuak jotzen zuen Iñasiok eta guk alamartso ondoan dantza egiten genuen, barre-algara batean, egun hartako kantatuarekin imintzio artean irudikatzen genuenarekin: *La raspa la inventó/al cura en camión/su novia que la vió/a poco se desmayó/Trai larai laralaralai/Trailarai laralaralai...*

Soinujolea ere, "Lapurrak eta sorginak erre, erre" oihukatzen zutenen adinekoa zen, beren seme-alaben seme-alaben adinekoek otu zitzaizkion, halako-

ALBERTO ELOSEGI

ren batean, San Pedro bezperan Larraitzen akelarrea antolatzea. *Ez dok amairu* zen tarteko. San Pedro bezpera hura bustia izan omen zen, eta akelarre hartara inguratu zirenek hotz galanta pasatu omen zuten... baina orduko prentsak "lizunkeria eta apetarako larre bilakatu zela Larraitz" aldarrikatzen zuen. Muga guztien gainetik egin zuen salto berriak. Hartaraino non, Hego Amerikan, Balendiñe Albisuk, irribarrez idatzi zuen hemengo gazteen aldeko poema bat, aberri-minetik ulertu beharrekoa ziurenera. Honela hasten zen: *"Nora zoaz Ama-
goia?/Larraitz mendira!/Illargi betea degu ta.../nere
semeak an/bilduko dira (...)* Beren abesti l'eresi ezitsue-
tan/naute sentituko,/gaurtik aurrera/illargi betean/mendi
gaillurrera/dira igoko,/eundaka urteetan/lozorrotik
gaur/esnatuko diralako".

Guk, bitartean, horren berri ere izateko umetxo, sobra ere, parre egiten genuen *La raspa la inventó* kantatuz.

Bakarren batek galdetuko du zertara datozen oroitzapen guztiok, eta egia esatekotan zera adierazi nahi nioke: gezurrari buruz idazten hasteko hamaika hasiera erabili ditudala aste honetan oroitzapen hauei ekin aurretik.

Gezurra badirudi ere, horrenbeste ospakizun eta horrenbeste alamartsoren ondoren, orain iruditzen zait, egiak bakarrik dirudiela errausturik gure gizartean. Egia begiradaren arabera omen delakoa nagusitu da gure artean egia bakartzat. Egia da gertatutakoari ez diogula denok garrantzia bera ematen, ez zaigula guztioi batera eta modu berean itsasten memorian —itsasten bazaigu—. Baina hori oroimenari dagokio.

Batzuetan zaharregi eta besteetan umeegi garela-ko, batzuetan ulertuko ez delakoan eta beste batzuetan esateko beldurragatik, kontua da, azken boladan egiaz egin omen dagoela sinistuta bezala bizi garela. Egiaz eza eta gezurrik eza txanpon beraren bi aldeak baizik ez dira, ordea.

Orain-orain indarrean dagoen erlatibotasunaren metaforak beti erdi hutsik edo erdi beteta dagoen botilaren adibidea jartzen du. Agian, San Pedro egun honetan, otu zait, egia egarri idatzitako mezu bat sartu behar dela botila horretan. Eta mezua irakurri gabe botila erdi hutsik edo erdi beterik dagoen eztabaidatzen hasten den giza taldeak, izatekotan, abstinentzia sindrome larria duela. Egia erabakirik abstinentzia sindromea. ■

Aitor Zabaleta

KAZETARIA

Bat-batean, Katalunia

Urteetako barealdiaren ondoren, astindua hartu du Kataluniako politikak. Hiruko gobernua aro berria ireki du, eta Katalunian ez ezik, Espainian ere ezinbesteko erreferentzia izango da aurrerantzean.

Euskal Herrian eragin nabarmena du eszenatoki berriak.

Kataluniar "epelen" aldean, euskal abertzaletasuna sendoago eta aurrerago zegoela uste izan dute askok gure artean. Aldarrikapen nazionalisten bidea euskaldunek zabaldu, eta kataluniarrak atzetik zetozelakoan geunden, harro pentsatuta gainera, gutxiespen puntu batekin zenbaitzuen ahotan.

Kontrako egoeran gaudela esango nuke, ostera.

Katalunia oso aintzakotzat hartzeko eredu da orain, Quebec edo Irlanda baino ispilu garbi eta hurbilagoa.

Maragallen proposamenak lasaitua ekarri dio EAJri. Dagoeneko, lehendakaria ez da bakarria aldaketa eskatzen. Ibarretxeren kontrako erasoak, bigundu, desbideratu egin ditu Maragallek, lehen batentzat bakarrik zen presioa biren artean banatuz. Ajuria Enea egin dako bisitan, Maragallek argi utzi zuen bere egitasmoak eta lehendakariarenak helmuga bera dutela. Baina elkar-lanera eta akordiorako borondate horrek ez du EAJ guztiz poztu. Hirukoak CiU aliatua kendu du agintetik, eta hemen gauza bera edo antzekoa gertatu daitekeela pentsatzeak kezka puntua sortu du jeltzaleengan.

Eta zer esanik ez, euskal sozialistak ere begira-begira daude Kataluniako ispiluan. Ikusi besterik ez jarduera politikoari eman dioten ukitu euskaltzalea, ez oso sendoa egia esan, baina behin-go, testimonio hutsetik harantzago joan daitekeena. Maragallen arrakasta ikusirik eta Redondo Terreros Espainia zalearen gainbehera sufrituta, euskal sozialistak konturatu dira jokaera berezi eta berezkorik gabe, ezin daitezkeela alternatiba moduan azaldu Euskal Herrian. Hasi besterik ez dira egin, keinuak baino ez ditugu ikusi, eta ikusteko dago zenbaterainoko sakonera duen jarrera horrek. Nazio askoko esta-

tuaren aldeko apostua egin zuten sozialistek Santillanako bileran. Hitzetik ekintzetara pasatzeko aukera ezin hobea daukate, aitzakiarik gabe, behin Alderdi Popularraren nazionalismo espainiar sutsua atzean utzita. Santillanan Maragallen tesiak nagusitu ziren, baina Ibarra, Bono, Vazquez eta konpainiaren geriza ez da lehengoa baino laburragoa. Euskal auzia konpontzeko bigarren aukera daukate sozialistek. Agintean egin zituzten hamalau urteak alferrik galduta, barkaezina litzateke hobeto ez jardutea. Lehen horrenbeste oker eginda, ez zaie zaila izango.

Abertzale independentistek ere arretaz begiratzen diote Mediterraneo aldeko iraultza txikiari. Esquerra Republicanaren (ERC) jarduerak, eta batik bat emaitzek, zer pentsatua eman dute. Pozten naiz Esquerraren tesiek abertzaleen artean hain harrera ona izatea, badago eta zer ikasirik.

Carodek independentzia nahi du, eta garbi-garbi azaltzen du, beti ere Kataluniako aniztasun politikoa, kulturala eta identitarioa errespetatuz. Ez dago iruzurrik bere hitzetan, moral bikoitzik, maximalismorik, zalantzan ipintzen gaituen hizketaldi aldrebesik. Eta hor dago emaitza.

Euskal Herriko independentista askoren aldean, Kataluniakoak pragmatikoak dira, errealistak, posiblistak. Munduaren kontra bakarrik aritu beharrean, ez daukate arazorik Espainian eta Europan lagunak egiteko, ahalegintzen dira behintzat. Gobernu autonomikoan sartu dira, eraikuntza nazionalerako eta politika egiteko tresna ezin hobea dela pentsatuta. Presarik ez, baina gelditu gabe, 2010erako independentziaren aldeko apustua Katalunian oso zabaldua eta onartua egongo dela esan du Carodek. Independentismoari "prestigioa" ematea du helburu, eta hori lortzeko bidea argi dauka: etsaien zerrenda gehitu beharrean, mezua zabaldu eta konplizitateak sortu.

Dokumentu, foro, eztabaidagune eta antzekoen faltarik ez daukagu Euskal Herrian. Buelta eta buelta betiko kontuei, pauso bat ere ez aurreratzeko.

Bat-batean Katalunia, eta isil-isilik nola aurreratu gaituen!!! ■

«
Dokumentu, foro,

eztabaidagune eta

antzekoen faltarik ez

daukagu

Euskal Herrian.

Buelta eta buelta

betiko kontuei,

pauso bat bera ere ez

aurreratzeko.

Bat-batean

Katalunia, eta

isil-isilik nola

aurreratu gaituen!!!
»

Erramuñ Osa

EUSKARA IRAKASLEA

Hizkuntza eta kultura bereiz ez doaz

B

atzuk herriaz gogoratzen direla, euskara, berriz, ahazten dutela; beste batzuek, oster, euskara maitatzen, baina, herria gaitzesten dutela, hizkuntza eta herria, finean, bata bestea gabe ezin direla bizi zioen Xalbador bertsolari handiak. Euskararen indarberritze ahaleginetan, besteak beste, eskoletan, urteetan, euskara eta euskal kultura uztartzeko ahalegin sistematikorik, egiturarik eta erabatekorik ez dugu egin eta bereizita, bataren eta bestearen artean loturarik egongo ez balitz bezala, urratsak egin ditugula ere ematen du. Anartean, hizkuntzak gauzak egiteko baliatzen ditugun neurrian eskuratzen ditugula kontuan hartu gabe, garai bateko euskararen ezagutzaren eta erabileraren arteko bereizketari, gure hizkuntzaren eta kulturaren artekoa ere gehitu diogu.

Hizkuntzak, baina, bestelakorik adierazi arren, ez dira ideiak, nahiak eta esperientziak pertsonen artean trukatzeko bitarteko soilak. Esandakoez gain, hizkuntzak, besteak beste, beraiei lotutako kulturen erakusle eta adierazpen sinboliko ere badira, beraz, hizkuntzak kultura horien zati dira eta haiei, neurri handi edo txiki batean, komunikaziorako oinarri ematen diete. Ez dago, beraz, kultur edukirik gabeko euskararik, ez dago, finean, hizkuntzak eta haiei lotutako kulturak bereizterik.

INIGO AZKONA

Geurez garenaren erdian,
geuron bihotzean gaudenean bildurik,
orduak gaude garen guztiaz
guztira zabaldurik
(Jos Anton Artze "Hartzut")

Oteizak Isturitzeko artistak euskalduna eta modernoa batera izatea badagoela esan zuenean, euskalduna izatea mundua ikusteko era bat dela gaineratu zuen. Halaber, euskalduna izatearen identitate berezia oinarri kulturaletik ulertu behar dela zioen, ezen, haren aburuz, estetika baita bestelako egiten gaituena, eta honetan bi zutabe aipatu zituen, neolito garaiko harrespil hutsa eta hizkuntza, euskara.

Hain zuzen, gure aurrekoek, Neolitiko Aroan eratutako hileta oroigarri diren harrespilak, apaltasunez, dotoreziarik eta handinahikeriarik gabe unibertsora beso zabalik iruinarritz eratu zituzten berberak baliatu ditu, besteak

beste, Xabier Garagorrik, erromatarren garaiko zirkulua edo koadrigek egin beharreko buelta –hastapenean, *curriculum* hitzak hori adierazten zuen– irudikatzerakoan. Izan ere, *curriculum*, gerora, ikasketen eduki edo programari deitu ohi zaio eta zuzendari izan denaren lanak Ikastolek –1996an– burutu-

tako Batzarrean agertutako kezka bati erantzuteko gutxieneko zorua ahalbidetu nahi zuen. Zein dira Derrigorrezko Bigarren Hezkuntza bukatzean, hamasei urteko gazteak euskal kulturari buruz –gutxienez– ezagutu behar dituen gertaerak eta kontzeptuak, egiten jakin behar dituen prozedurak eta bereganatu behar dituen balioak eta jarrerak? Eta horren oinarri komuna beharko lukeena, euskal kulturari dagokionez, zer daukagu eta zer eduki nahi dugu –batez ere– denok batera, gaur eta hemen bizi garen askotariko euskaldunok?

Izan ere, kultur adierazpideari erreparatzen badiogu, eskoletan, euskara, historia, zientzia, musika, zein bestelako jakintza arloetarako baliatzen ditugun materialetara jo besterik ez dugu, gure kulturak zein presentzia urria izan duen edo duenean zein sistematizatu gabe dagoen ikusteko. Testuinguru horretan, azter dezagun, halaber, milaka erdaldun euskalduntzen diharduen euskaltegi sarearen curriculum proposamena eta testu mota desberdinak garatzeko hel-
dulekuak bai, baina, euskal kulturari

Zein da euskalduntzen ari garen
belaunaldiaren kultur erreferentzia,
ezpada, erdaraz sortutakoa eta
sortzen dena. Halako baldintzetan,
gure hizkuntza erabat indarberritzea,
garatzea eta irautea lortuko ote dugu?

buruz ezer gutxi dagoela ohartuko gara, bada, zein da euskalduntzen ari garen belaunaldiaren kultur erreferentzia, ezpada, erdaraz sortutakoa eta sortzen dena. Halako baldintzetan, gure hizkuntza erabat indarberritzea, garatzea eta irautea lortuko ote dugu? Gure hizkuntzari atxikimendua izatea erdietsiko ote dugu?

EAEko eta Nafarroako Foru Erkidegoak eskolako curriculumaren %45ari berezko ezaugarriak erantsi ahal dizkiotela kontuan hartzen badugu, aspaldi egin beharreko lan sorta baten hasiera izan behar zuen Garagorrik zuzendutako *Euskal curriculum*a. *Kultur ibilbidea*. *Adituen ekarpena* izeneko lanak, ez da hala gertatu, ordea, eta, aurtengo San Joan egun bezperan kaleratu da. Hiru atal nagusitan antolatutako hamar gai-multzotan, *hirurogeita* hiru adituk, euskalduntasunaren begiez, jakintza-arlo desberdinetako berrogeita hamar gai jorratu dituzte, beraz, lan mardula, garrantzi handiko mugarrira ezarri da, ezbairik gabe.

Baina, lana hasi baino ez da egin, ezen, orain bakarka landutako gaiak osotasun batean aztertu eta gutxienekoak zehazteari ekin behar baitzaio. Horren altzora, materialak ekoitzi eta argitaratu behar izango dira, irakasleak prestatu, e.a. luzea. Gainerako gizarte eremuetan ere —hedabideak, helduen euskalduntze eta alfabetatzea, kultur ekoizpenak, e.a.— hausnarketa bultzatu eta noranzko berean zein ekarpen egin dezaketen prozesuak bultzatu behar izango dira, beraz, protagonismo antzuak sailhestuz, egitasmoa erabat garatu ahal izateko lankidetzara giroa nagusitzeko eta aliantza estrategikoak gorpuzteko aroa da oraingoa.

Suarekin, kristautasunaren aurreko festekin eta udako solstizioa gurtzarekin lotuta daude egun hauetan, San Joan bezperako gauean bereziki, Euskal Herriko bazter gehien-gehienetan piztutako suak. Euskal curriculuma eraikitzeak sua piztu da, eginahalak egin ditzagun ez dadin sekula itzali. ■

Igor Estankona

Idazleen egia

Idazleen barruti estu eta partikularra hartu gura nuke gaur hizpide, irakurle, zure baimenarekin. Badakit jakin lumaren inguruko eztabaidak arrotz egiten zaizkiola saltsan oso sartuta ez dabilenari. Lasai, hala ere: ez gara hain desberdinak horretan. Gustu, ideia, aliantza, gorroto, amets kolektibo eta handinahikeria pertsonal antzekoak ditugu gure mundu txikian. Gu ere elkarte gero eta sofistikatuagoetan biltzen gara. Literatura ulertzeko modu bat edo bestea defendatzen dugu, aski modu gartsuan.

Nik ere dialektikan sinisten dudana arren, uste dut ganibetak zoli dabiltzala azken aldi honetan. Zoliegai gauza onerako. Ez naiz ari Pako Aristiren libreta horiaren kritikan edo defentsan sortu diren erneguez, edo Apalategiren *Gure Gauzak S.A.* zorrotzaz, edo *Linterna Gorria* argitaratu berri diren elkarriketez. Eztabaidaren tonuaz ari naiz. Molde onak galtzen ari garela, alegia. Eta harritu egiten nau hain mundu korapilatsuan, hain zoru labainkorean, sententzia hain gogorrak entzuteak.

Literaturaren etxetik borrokaren zantzoak entzuten badituzu, oroitu zaitez idazleen egiek hurrengo poemara arte baino ez dutela irauten. ■

Joxe Mari Ostolaza

Herriko Etxe

Orok badu bere balkoia. Populazioaren zenbatekoaren arabera gehienek. Egun seinatueta, ikur-oihalez jantzen dituzte alkateak ederrago eman dezan. Behetik gora egindako argazkiak izaten dituzte maiteenak, talaia okupatzeak bereziak egiten baititu. Zortzi bat mila herri-tar uniformatuak azpian ikusteak, denek arreta bakarrean zut beste hainbestez inguratuak harro, edonor berotu lezake. Eta Gipuzkoako Irungoa ere bai. Irratiz entzun diot mezua. Aitortu du ez dela bera irundar guztien alkate, gehiengoarena baino. Gizakorra gisakoa baino. Hain gogoko duen balkoia hutsik utzi du bostehunetik gorako herri-tar uniformatu eta inguratzen dituztenen gainean. Minoria gizalegez tratatzeak ez dio onik ekarriko, datozen hauteskundeetan zortzi milakoa behar du balkoia okupatuko badu. Berriz ere, minoria iraindua, mesprextatua, erasotua izan da gehiengoaren gutxi batzuen, omen, aldetik. Ez da berria. Ez dago bortxakeriarik hor, minoriaren probokazioa baino. Gera daitezela etxean, izango dute zer egin eta marimato eta maritxu halakoak. Balkoi horretatik entzun nuen Juan txo Villarreal bertso kantari Bidasoak Eurokopa ekarri zuelarik. Egun ez da halako alardarik, nahiz eta Santano jauna denbora luzez Gipuzkoako kirol arduraduna izana den. Ergel hori. ■

leipb.com

Imanol

Eneko Bidegain

“Euskal Herriak kantari handi bat galdu du. Baina ‘Ebanjelioa’ kritikatu zuen, ez zen ‘politikoki zuzena’ izan eta baztertua izan zen. badakit laburpen motza dela, hori. Baina baztertua eta gure mundu abertzale integristatik gaizki ikusia eta madarikatua zela ukazina da (...).

Ikuspegi kritikoa dute-nek eta bere ideia propioak dituztenek, ideia horiek ozen agertzen dituztenean, parean aurkitzen duten intolerantziak ez du herri aske baten eraikuntza laguntzen.

Kantari batek, bertsolari batek, idazle batek edo margolari batek, estimatua izateko, ‘politikoki zuzena’ izan behar badu eta baztertua ez izatekotan (artista gisa sortzen eta lanean jarraitzekotan) bere barneko kezak autozentsuratu behar baditu, kultura pobre bat nahi dugu. Kultura ‘politikoki zuzena’ baldin bada balio duena, ez dugu kulturarik nahi. Gustatzen zaiguna eta entzutea espero duguna bakarrik adierazten duen kultura nahi badugu,

ez dakit zer herri eraiki nahi dugun. Imanol bezala haizearen kontra doazen artistak behar ditu euskal kulturak ere”.

galtzaundi
Sindikalismoa gizarte...

Garbiñe Bivrun

“(...) Egia da lan harremanen mundu korapilatsu, baina liluragarri honetan, Sindikatuek badutela ardura eta erantzukizun berezia. Nire iritziz, orokorrean ardura handiz ari dira, demagogiarik gabe, nahiz askotan politika orokorrak bere zurrunbiloan sartu nahi (...). Alderdi Politiko gehienei hiritarrok asko zor badiegu, beste hainbeste zor diegu, langileen Sindikatuei, horren arazo larriak dituzten lan harremanak bideratzen jakin dutelako eta mamizko gatazka historikoak nola konpondu behar diren egunero erakusten digutelako, gatazka bat dagoela onartuz eta mahai batean eseriz, akordio bat lortu arte. Beste gizarte arloetan ere horrelako erakunde arduratsu eta erantzuleak nahi nituzke, gure arazoei buelta eman ahal izateko”.

◆ Ares, Mexikoko *Uno más uno* egunkarian.

Thesa.

◆ J.D. Crowe, AEBetako *The Mobile Register* egunkarian.

-Paperean: Subiranotasuna.

-Gizona: Barkatuko didazue kalean dantzarik ez egiteagatik.

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

Argitarapen honen edizioak laguntzaile

kutxa

gizarte ekintza

Antzerkia
Decameronea
taularatu du Ados
konpainiak.

❑ Ezpalak
❑ Argitalpenak
❑ Sukaldean

❑ Denbora-pasak
❑ Ihesi
❑ Makina bat kontu

Biologia
Euliek zapore
mikatza eza-
gutzen dute

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Erromerien inguruko
jaiek tradizio aski
zabala dute Euskal
Herrian, baina
urteek aurrera egin
ahala indarra galdu
dute. Antzina dan-
bolinaren soinu-
dantzatzaren ziren jai
haiek berreskuratu
nahian azkenaldian
egindako lanak zere-
san handia eman
du. Gazte eta hel-
duen enkontrurako
gune ziren haien
moldea deskubritu
uste du askok eta
horren harira jaiak
antolatzen dituzte.
Egokitzea ezinbeste-
koa dela uste dute,
iraungo badute.
Beste batzuek
asmakizunak asma-
keria direla uste
dute, eta auzoko
erromeria txikiak
Erromeria Egunen
itzalean gelditu dire-
la. Hango eta
hemengo saioen
berri jaso nahi izan
dugu guk.

Erromeriak suspertzen

ANTONI CANELLADA / ARGAZKI PRESS

Plazara, dantzara

ANDONI CANELLADA / ARGAZKI PRESS

EUSKALDUNON OHIKO festa-modua zena, erromeria alegia, asko aldatu da. Dantzatzin direnak, giroa... garaiekin bat aldatu dira. Erromeriek alderdi ludikoa galdu dute. Lehen, zenbait herritan igandero egiten ziren erromeriak baina egun hirietan, herriko jaietan, ospakizun berezietan egiten dira erromeriak. Aian, Ariesterrazun, pilariketan hasi eta sanjuanak bitarte izaten dira, orain dela 76 urtez gero. Antzinako moldeari eutsiz, Ernio mendian, Zelatungo zelaietan, iraileko igandeetan izaten da erromerietarako aukera. Ernioren bi aldeetatik, Asteasu eta Errezildik, jende andana biltzen da eta hango bi txaboletan jatetxea eta taberna jartzen dituzte.

AINHOA LENDINEZ

Irunen eta Azkoitia-Azpeitian ere maiz eta auzo askotan egiten zituzten lehen erromeriak, urrian hasi eta sanjuanak bitarte. Gaur egun, ordea, oso gutxi izaten dira, jai berezietan batez ere. Ezberdintasun ugari dira gainera ordukoen eta gaurkoen artean. Lehen oso ezberdinak ziren argitan eta gauez jotzen ziren piezak. Egunez suetoan aritzeko dantzak izaten ziren, gauez, berriz, erritmo lasaiak nagusi. Gaurko erromerietan trikitia izaten da, baina, antzina ez bezala, bestelako musikarik ere entzun daiteke. Erromerietako protagonistak ere aldatu egin dira, lehen baserri giroko jendea joaten zen batez ere. Orain oso jende gutxi joaten da eta

joaten direnak dantza taldeetako dantzariak dira nagusiki. Horrek guztiak erromerien funtzioa eta esanahia aldarazi dute, lehen dantzatzen zirenak ez ziren profesionalak eta ondo pasatzea zen asmoa. Lehengo gazteak ez ziren tabernetara joaten, erromerietara joaten ziren.

Zenbait mugarri

Dantza taldeek plaza eta erromerietako dantzak berpizteko ahalegina egin dute 70eko eta 80ko hamarkadetatik. Herri dantza izeneko dantza bat sortu zen esaterako, Baztango mutil dantzetan eta Iparraldeko jauzietan oinarriturik. Lizarrako Larrain dantza ere Dantzari Egunen bitartez hedatu zuen Euskal Dantzarien Biltzarrak. Ikastaroak antolatu eta dantza horiek herritarrei erakustea zen asmoa, iraupena bermatze aldera. Ondoren, dantza nazional gisa hedatzeko saioak ere egin dituzte, Gasteizen eta Bilbon besteak beste, eta orain hiriko jaien egitarauaren barnean sartzen dituzte dantzok.

Erromeriak berpizteko lan horretan, Gasteizko Folklore Akademiak *Dantza Plazan* ekimena sortu zuen. Udaberritik udazkenera Gasteizko hiru gunetan egiten da, Folklore Eskolako musikarekin. Dantzaren alderdi jostagarria berreskuratzea da asmoa.

Beste zenbait herritan, lehendik zeuden erromeriak indartzen saiatu dira. *Plazara Dantzara* erromeria saioak egiten dira Debarrenean 90eko hamarkadetatik. Deban, Elgoibarren eta Eibarren, negu aldean, nekazaritza ferien giroan, erromeria saioak egiten dituzte, Eibarko San Andres ferian, Elgoibarko Gabon Zahar ferian eta Debako Zoro ferian. Horrezaz gain, badira dantzako giroari eusten dioten jaiak ere, auzo eta mendi inguruetan. Zarauzko Euskal Jaia, esaterako.

Ikastaroak eta dantza dinamizatzaileak

Erromerien inguruan beste bi elementu dira aipagarriak: ikastaroak eta plazako dantza

Erromerien erokeria

Aurretik eta ondoren beste hainbat ekimen izan badira ere, nabarmendu nahiko nuke badi-rela ia 15 urte Gasteizko Folklore Eskolak hiri handi bateko plaza eder bat fandango, arin-arin eta larrain-dantzen dantzaleku bihurtzeko estrategia interesgarria bideratu zuela. Ekimen hori arrakastarekin kopiatu da plaza batzuetan eta porrotarekin beste zenbaitetan.

Gasteizko eskarmentuak bazituen zenbait irakaspen interesgarri. Adibidez ekimen xumeek ondo funtziona dezaketela, eta interesgarria dela sistematizatu izatea, alegia, ohitura erroto ahal izateko maiztasun egokian gauzatea. Piezak tentuz aukeratu eta dantzatzeko moduko erritmoan eskaintzea komeni dela, eta dantzarako prest dagoen nukleo txiki bat ego-nez gero, xaxatzaile lana betekoa duen dinamizatzaile on batek plaza osoa jar dezakeela dantzari. Aurten Zerain-en bideratu denak antzeko ereduari jarraitu dio.

Horien ondoan egun bakarreko erromeria erraldoiak sortu dira. Dantza bat "dantza nazionala" bataiatzearen txapelkeriaz oraindik osatu gabe gaudenean, orain "erromeria nazionalak" sortu ditugu. Jai mundialak izan nahi dute, handik eta hemendik hurbildutako dantzazaleen elkartoki, baina, su artifizialak bezala, eztanda egin orduko itzaltzen dira, tonaka erregai xahutuz eta zeruan izarrak ikustea eragotziko digun kea utziz. Erromeriak plaza eta herri guztietan sustatu, eta horiek funtziona dezaten oinarriak jartzen saiatu beharrean, dantzazale konbentzitu apurak egun eta toki batean biltzeak erromeriaren ghettoa sortzeko lehen urratsa dirudi. Erromeriak folklorizatu, fosilizatu, eta urtean egun batera zokoratzeaz haratago, zaila da irudikatzea zein emaitza eskain dezaken horrelako ekitaldi batek.

OIER ARAOLAZA

BUNGALOWAK ALOKAIKURUAN

**Aritzaleku
kanpina**

San Pedro z/g. 31291 LERATE (Nafarroa)

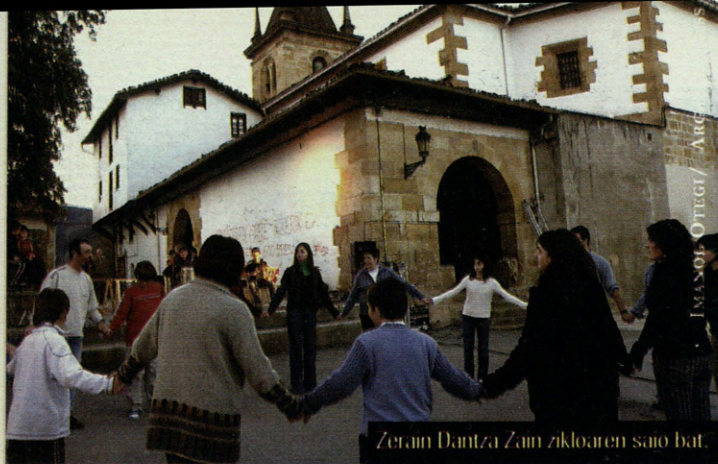
Tfnoa./Faxa: 948 39 50 64

e-posta: aritzale@net-way.net
www.aritzaleku.com

Allozko urtegi hainbat jardura egin ahal izanen dituzu, esaterako, bela. Horretan ikasi edo aritu nahi baduzu, Nafarroako Bela Eskolaren zerbitzuak izanen dituzu.

Zerain Dantza Zain zikloaren saio bat.

ERROMERIA EGUNAK

Erromeria Eguna 1999an egin zen lehenengoz Errenterian, Ereintza dantza taldeak eta Euskal Dantzarien Biltzarrek antolatuta. Fandango eta arin-arin ikastaroak egiten dira egun horren aurretik, dantzak ikasi nahi dituen edonorentzat. Hasierako helburua bikoitza zen: kaleko jendeari dantzan erakustea eta herri-dantzen inguruan erromeria giroko jai handi bat antolatzea. Erromeria Eguna urtero egiten da Errenterian, aurtun uztailaren 17an izango da. Bergaran ere Erromeria Eguna egiten dute. Aurtun, ekainaren 12an *Bergara Dantzara* antolatu zuen Abarka Dantza Taldeak Xamatzen laguntzaz. Kalejirak, dantza-ikuskizunak, bazkari herrikoia eta arratsaldean dantzaldia izan ziren Bergaran. Ez zen jende asko bildu,

ak direla plaza girorako, baina bertaratu zenak ikusiko zuen herriko jende askok, ama-alaba batzuek tartean, bereziki alaitu zuela Bergarako enparantza nagusia.

JALGI HADI DANTZARA

2002an, Euskal Dantzarien Biltzarrek erromeria nazionala antolatu zuen Bergaran, Bergarako Moises Azpiazu taldearekin batera, *Jalgi Hadi Dantzara* izenburuarekin. Euskal dantza tradizionalak berreskuratzea izan da ekitaldiaren helburua. Bigarren *Jalgi Hadi Dantzara* saioa Berrizen izan da, ekainaren 26an, Iremiñe dantza taldeak antolatu-ta. Hurrengoak, berri, Amurrión egingo dute. Aurtengoan Xabier Amuriza izan da aurkezle eta ohorezko laguntzaile. Dantzari eta musikarien artean, berri, Tapia eta Leturia, Jon Gaminde, Izer

Erromeriak berpizteko jaiak

eta Larrañaga izan dira. Dantza ikuskitzunik, herri bazkaria eta arratsaldean erromeria izan ziren, besteak beste.

BILBO DANTZAN

Bilboko hainbat auzotan ere orain dela asko hasi zuten erromeriak berreskuratzeke lana. 2001ean, Bizkai Folklore Elkarteak Bilbo Dantzaren ekimenaren barnean bildu zituen lehendik martxan zeuden hainbat ekitaldi. Areatzan, Deustun eta Arriagan ere erromeriak egiten dituzte tarteka.

ZERAIN DANTZA ZAIN

Zeraingo Herriak eta Euskal Herriko Trikitixa Elkarteak elkarlanean urte osoko erromeria ziklo bat jarri dute martxan: *Zerain Dantza Zain*. Urte osoko proposamena da eta bederatzi erromeria antolatu dira herriko festa berreskuratutako asmoz. Trikitixa eta dantzak sustatu dira horretarako. Dantza irakaslearen figura ere hartu dute jendea dantzara animatzeko. Otsailaren 1ean hasi eta hainbat saio izan dira orduz gero. Oso harrera ona izan dute eta hurrengoak, irailaren 19an, urriaren 24an, azaroaren 14an eta abenduaren 19an antolatuko dituzte, Zeraingo elizaren atarian.

gidatzen dutenak. Ikastaroei dagokienez, makina bat antolatzen da dantza taldeetan parte hartzen ez duen jendearentzat: fandangoa eta arin-arina, larrain dantza eta jauziak dira horietan lantzen direnak. Bestalde, 90eko hamarkadan plazako dantza

dinamizatzaileak agertu ziren, dantzen nondik norakoak eta argibideak ematen dituztenak. Gasteizko *Dantza Plazan*, Debabarrene-

ko *Plazara Dantzaran*, Iparraldeko mutxikoetan... izaten dira. Mikrofonoa eskuan, dantzen erritmoa ezarri eta urratsen berri ematen dute. Dinamizatzaile horiek berezko saioak ere sortu dituzte eta horren erakusgarri dira Patxi Perezen *Dantza Piko* eta Juan Antonio Urbeltzen *Dantza Ganbara*. Patxi Perez eta Batbiru dantzak plazetara ekartzeko lanean ari dira azken urteotan. Disko bat ere kalerratu dute erromerietan jotzen dituzten piezak bildu (mutxi-

ko, fandango, polka eta zortzikoak) eta horiek nola dantzatzen diren erakusteko. Urbeltzek asteazkenetan egiten du bere saioa Bilboko Kafe Antzokian. Argi meheak ganbara usaina ematen dio aretoari eta lagun arteko giroan, koreografoak ohiturazko dantzen urratsak erakusten dizkio bertaratzen den orori. ■

145. - SAN SEBASTIAN. - Baile popular vasco

Erromeriak: bekatuentzako plaza

Antzinako euskal erromeriak nolakoak ziren jakin nahi duenak leku askotan egin dezake galde. Gai horren inguruan idatzitako artikulak eta liburuak ere hamai-

ka dira. Bada horien guztien artean, baina, ikusmolde berezi batetik aztertzen dituen: euskal idazle Frai Bartolomeren *Euskal herrietako olgeta ta dantzen neurrizko gatz-ozpindu*. Erromeriak ez dirudi gauza lizuna, baina elizgizon asko ziren dantzaren aurkakoak; horien artean Frai Bartolome. Dena da bekatu, dena ukitu lizun eta zirri lotsagarri. Gaur egun barregarriak zaizkigu haren iritziak, sermoi kutsua behar zuena kontakizun umoretsu eta erromerien nolabaiteko lekukotasun da.

ANTZERKIA

Heriotzari irribarrea lapurtu ziotenekoa

Boccaccioren *Decameronea* klasikoan oinarritutako antzezlan estrena du Adosek. Garbi Losadak zuzendu duen komedia osatzeko, idazle italiarraren ipuin erotikoenak hautatu dituzte. Ekainaren 3an estreinatu zuten Donostiako Antzoki Zaharrean

MUTURREKO EGOERETAN sormena lortu egiten omen da. Heriotza ate joka ari dela sumatutakoan, esaterako, bizirauteko senak edozein trikimailu asmatzera bultzatzen omen du gizakia. Animalia-senatik gelditzen zaigun apurra orduan agertzen da, antza.

Egoera larri horietako batean kokatu zituen Giovanni Boccacciok *Decameronea* idazlaneko protagonistak. 1348. urtean Florentziako hiritar gehienak akabatu zituen izurritea testuinguru gisa hartuta, gaitz hilgarri hartatik ihesi dabilen gazte taldea da kontakizunaren ardatz. Hamar egunez -hortik ipuin

AINARA GURRUTXAGA
Argazkiak: Dani Blanco

bildumaren izenburua- hiri kanpoko landetxe batean ezkutatzea erabakitzen dute zazpi emakume eta hiru gizonek. Egun horietan, denbora ahalik eta azkarren pasatze aldera, ipuinak kontatuko dizkiete elkarri.

Orain, Ados konpainia donostiarrak oholtzara eraman du Errenazimentuko testu aski ezaguna. Konpainiak hamar urte bete berri dituenean, lehen aldiz heldu dio, gainera, testu klasiko bat muntatzeari. "Erronka polita iruditu zitzaigun *Decameronea* egitea. Gainera harekin jolas eszeniko berezia egiteko aukera genuela ikusi genuen", dio antzezlan-

ren zuzendari Garbi Losadak.

Traje bila dabilzan gorputz biluziak jarri ditu zuzendariak eszenan, pertsonaia bila dabilzan aktoreak balira bezala. Bost aktoreek —Alvaro Garaialde, Javier Barandiaran, Aitor Fernandino, Xabi San Sebastian eta Josean Bengoetxea— arropa ezberdinak janzten dituzte eszenan bertan, azalduko dituzten ipuinen arabera.

Garbi Losadak Jose Antonio Vitoriarekin batera eginiko egokitzapenean, ezinbestean, jatorrizko testuari zenbait aldaketa egin dizkiote. Jatorrizkoak dituen ehun ipuinetatik hamar hautatu ditu konpainiak, guztiak ere ukitu erotiko nabarmena dutenak. Bestalde, kontalari guztiak gizonezko bilakatu ditu Adosek. Umorea da, ordea, testuei darien ezaugarri nagusia: "Gure konpainiarekin bat doan lana da alde horretatik. Barrea heriotzaren antidoto lez ulertzearekin erabat identifikatzen gara", dio Losadak.

Irudimena bizirauteko

Ihesean eta izuturik dabilzan bost mutil ageri dira oholtzan ikuskizunaren lehen minutuetan. Jose

**Aktoreek denetari-
riko pertsonaiak
gorputzen dituzte:
fraideak, emaz-
teak, mojak, neka-
zariak... Garai isa-
beldarrean
aktoreek egiten
zuten moduan,
gizonezkoek joka-
tzen dituzte ema-
kume paperak.**

Ibarrolak diseinatutako aluminiozko estruktura mugikorretan zintzilikatutako jantzien artean azaltzen dira biluzik, eszena gainean babesik topatu ote duten jakin nahian. Heriotza entretentitzeko, ia arnasestuka, ipuinak kontatzeari ekiten diote. *Sherezaderen 1001 gau* haietan bezalaxe, kontakizun honetako protagonistak irudimen gaitasunak libratuko ditu heriotzatik.

Aktoreek denetari-riko pertsonaiak gorpuzten dituzte: fraideak, emazteak, mojak, nekazariak... Garai isabeldarrean aktoreek egiten zuten moduan, gizonezkoek jokatzen dituzte emakume paperak. Bost aktoreek erregistro

zabala erakusten dute eta jostari ageri dira ohol-tza gainean.

"Proposamena puzzle bat bezalakoa da. Aktoreentzat lan zaila da, askotan narratzaile eta pertsonaia rolak jokatu behar baitituzte aldi berean, eta guztia ia trantsiziorik gabe", gaineratzen du Losadak. Antzezlanaren den-

Erakusleihorik gabe

Sindikatuak deitutako greba dela medio bertan behera gelditutako Donostiako Antzerki Azokan *Decameronea* aurkeztekoa zen Ados konpainia. Euskal Herriko taldeentzat erakusleihorik garrantzitsua da Azoka eta kanpoan emanaldiak lortzeko aukera bikaina. Suspenditu izanak sorpresaz harrapatu zuen Losada: "Albiste oso bat-batean jaso genuen, eta berandu gainera. Estatuan badaude beste azoka batzuk baina jada ez genuen izena emateko denborarik ere". Donostiako Azoka ez egiteak oraindik ere traba k jartzen dizkie konpainiei Losadaren hitzetan: "Askotan nekazariak bezala garela pentsatzen dut. Oso hauskorra da gure lanbidea. Edozein aldaketa txiki urteko uztan eragina izan dezake, gure edo gure produktuen biziraupena kolokan jartzeraino".

bora-errealean azaltzen zaio ikusleari, denbora jauzirik gabe.

Ipuinak erritmo biziz muntatuta daude -kasu batzuetan bi ipuin batera ere kontatzen dira- eta gizakiok gure helburuak lortzeko erabiltzen ditugun tresnak ageri dituzte: "Nahiz eta mendeak igaro, pikareska antzekoa erabiltzen dugu gizakiok".

Hogeita hamar pertsonaia baino gehiagok osatzen dute kontakizuna, hamaika lekutan jazotzen diren eszenetan zehar: "Hori izan da lanik gogorrena. Espazio huts batean, estruktura mugikor batzuen bidez eta jantzien bidez, lokalizazio ezberdinak egitea", gaineratzen du Losadak. Olga Rego portugaldar diseinatzailearen jantzi landuek protagonismo berezia eskuratzen dute ohol-tza gainean.

Hamar urte gustukoa egiten

Ekainaren 3an Donostian eginiko estreinaldian Adosen lan berriena ezagutzeko irrikitan zegoen jendarte. Antzoki Zaharra lepo bete zen emanaldi guztietan. "Guretzat nahiko proposamen arriskatua izan da *Decameronea* muntatzea, ez baita berez testu komertziala. Uste baino harrera hobea izan du azkenean".

Bego Losadak eginiko euskarazko bertsioak testuaren komedia puntua mantentzea lortu du, jatorrizko testua errespetatuta ere, euskara argia baitarabilte aktoreek. Zuzendariak dioenez, euskarazko bertsioa sortzea kapritxo bat izan da: "Harrokeria puntu bat ere bai. Izan ere, ez dut uste euskaraz sei emanaldi baino gehiago egingo ditugunik. *Decameronea*, baina, gizateriarentzat altxor bat dela uste dugu eta, hortaz, iruditu zitzaigun euskaraz ere egin behar zela". Aragoiko antzerki jaialdian aurkeztuko dute ikuskizuna uda aurretik eta ondoren, irailetik abendura arte Eusko Jaurlaritzaren Sarearen barruan 18 emanaldi emango dituzte hemengo antzokietan.

Dekamerone Arestiren eskutik

Boccaccioaren ipuin bildumak sortzaile askoren ikusmina sortu du historian zehar.

Passolinik, esaterako, zinemara eramán zituen horietako batzuk. Gabriel Arestik ere, ipuin sorta bat euskaratu zuen *Dekamerone tipi* bat titulupean. Hala zioen hitzaurrean:

"Boccaccio irakurtzea ez da Aquino eta Hipona irakurtzea bezain onuragarria izango agian, baina bai askoz ere dibertigarriagoa".

Euskal Antzokietan ere izan dugu lehenagotik

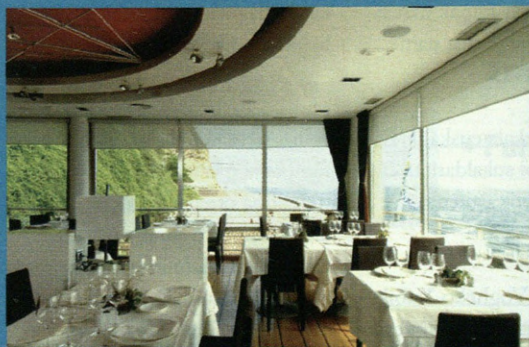
Decameronearen berri, Maskarada taldeak *Zaldia behorreakin* ipuina txertatu baitzuen 2000an aurkeztutako *Kaio luma zikina* antzezlanean.

1994an sortu zenetik, Ados konpainiak kaleko, aretoko eta haurrei zuzendutako lanak sortu ditu. *Las mujeres de verdad tienen curvas* (2003), *Antzar Zopa* (2003), *John Waynaren laguna* (2002) eta *Manolito Laubegi* (1999) dira azkenak. Guztiak ere komediarren bidetik doazen ikuskizunak dira. "Ez dut uste estilo bat markatu dugunik. Azken batean estiloa auto-plajio antzeko bat da. Egiten dakiguna egin egin dugu. Baina egia da ez garela inoiz saiatu merkatuaren beharrei erantzuten. Merkatua ezin da ezagutu gainera. Askoz ere hobe da libre ibiltzea,

zure buruarekin hobe sintonizatzen duzu horrela".

Decameronea estreinatuta jada hurrengo egitasmoa pentsatzen ari dira konpainiak kideak. Laura Esquivelen *Como agua para chocolate* eleberrian oinarritutako antzezlanea estreinatuko dute datorren udazkenean: "Aspalditik egin nahi dugun antzezlanea da. Kontua da Laura Esquivelek bere lanaren autore-eskubideak berreskuratu arte ezin genuela ezer egin. Orain dena prest dago eta irailean hasiko gara entseatzen". ■

BRANKA

Ondarretan "haize orratza"ren ondoan

Jatetxea Bertako jakietan oinarritutako sukaldaritzaren aldeko apustua.

Taberna Pintxoari gurtza. Ogitartekoak eta Tostak.

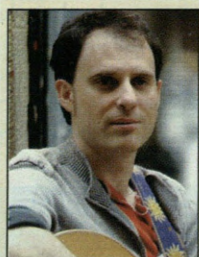
Terraza Jazza zuzenean eta gau musikalak.

EDUARDO TXILLIDAREN PASALEKUA, 13
TEL: 943 317 096 - FAXA: 943 214 890 - 20008 DONSOTIA
www.branka-tenis.com

Ezpalak

KATIXA GARATE

Xabier San Sebastian

gitarra jole eta abeslariak. *Orai* bakarkako lehen diskoa kaleratu du NO-CD Rekords diskotxearekin. Urte mordoxka aritua Izotz

eta Alboka taldeetan, tradizioa eta modernitatea uztartu ditu diskoan.

Rosa Valverde erakusteta paratu du Zarauzko Sanz Enean. Abuztuaren 1a arte dago aukera artista honen lanak ikusteko.

Angel Larrea eta **Iñaki Esparza** Arratiako euskarazko idazleen inguruko ikerketa egin dute eta horren fruitua da *Arratiako euskal idazle aitzindariak* liburua. Inongo bibliografietan ageri ez diren hainbat idazle eta bi lan argitaragabe aurkitu dituzte.

Karlos Alastruey Nafarroako Unibertsitate Publikoko irakasleak Ebenseeko Nazioen Jaialdian (Austria) Brontzeko Hartza saria eta UNICA domina jaso ditu, *El bosque de la luz* film laburrarengatik.

Pok taldearen *Euskararen zazpi bekatuak* komediak irabazi du Korrika-AEK beka. Aitzpea Goenagak idatzitako antzezlanak Ainhoa Aierbe, Niko Lizeaga eta Mikel Martinez aktoreek gorpuztuko dute. Accesit saria, berriz, Ezequiel lanak jaso du. Rocka eta antzerkia uztartzen ditu Antzerkiola Imaginarioak (Ander Lipus) eta Sagarroik (Iñigo Muguruza) garatutako ikuskariak.

Luigi Anselmi *Gau Ertzeakoak* poesia liburua karrikatu du Pamiela argitaletxearekin. Hainbat urtean idatzitako 44 poema bildu ditu, tristura, bakardadea... gai dutela.

Kalapita Oteiza Fundazioan

CARLOS CATALANEK ez du Oteiza Fundazioko patronatuko kide izaterik, horixe berretsi du Nafarroako Auzitegiak, nahiz eta Oteizak berak Catalan patronakide bilakatzeko eskaera egin hil aurretik. Hori ez da Fundazioari dagokion albiste bakarra. Izan ere, Fundazioak hiru patronatukide berri izendatzeko asmoa adierazi du —egun zortzi dira—. Patronatuko sektore kritikoko Jaione Apalategi, Jose Angel Irigarai, Xabier Morras eta Juan Antonio Urbeltzek proposamen honen kontra

I. M. / ARGAKI PRESS

Oteiza Fundazioko estatutuetan ez da ageri izendabenen berriak egiteko prozedurarik. Hala ere, izendapen berriak egiteko asmoa plazaratu du Fundazioak.

bozkatu zuen, baina aurrera egin zuen Juan Huarte Fundazioko presidentearen kalitatezko botoa dela-eta. Hiru kide berriak Nafarroako Parlamentuko Kultura eta Tursimo batzordeak, Nafarroako Kultura Kontseiluak eta Nafarroako Gobernuak Ekonomia eta Ogasun Sailak hautatuko dituzte, bakoitzak bana. Hala, sektore ofizialak indar gehiago eskuratuko luke. Sektore kritikokoek erabakia estatu kolpea dela esan dute.

Nafarroako jaialdiak Europara begira

UZTAILAREN 26tik abuztuaren 7ra, Europako hainbat kulturen adierazpenak ikusi ahal izango dira Iruñean. Nafarroako Gobernuak diru gehien inbertitzen duen kultur eskaintzak musika, zinema eta hitzaldiak izango ditu ardatz. Baluarten eskainiko dira, besteak beste, Danubio ibaian barneratuko gaituen ikus-entzunezko muntaia; Portugalgo fado, vals eta tangoak; eta doinu zeltak Irlanda, Britainia eta Suediako taldeen eskutik. Ziudadelan, berriz, bost kontzertu gozatzeko parada izango da,

Paddy Rekaldek zera esan zion

Aizuri: «Niretzat euskal literatura eta zinema geldoegiak dira, apur bat gezak. Beti gabiltza euskal malenkoniak jota, halako behelaino batean sartuta; badirudi ona izateko liburuak edo filmak malenkoniatsua izan behar duela nahi-taez».

Arantxa Urretabizkaia euskal literaturaz Berrian: «Goi sukaldaritza eta porru patata, denetik egiten da gurean».

La Oreja de Van Vogheko Xabik Zazpikari: «Top mantako pirateria defenda ezina da, lapurtzea eta

negozioa zuk egitea da».

Anjel Lertxundik honakoa izkiriatu zuen Berrian: «Antzerki bihurtutako auzia ala auzi bihurtutako antzerkia den, ez dakit. Baina euskal antzerkia ez dagoela trikiatarako, hori behintzat begi-bistakoa da».

Martin Ibarbiak esanak El País: «Filmoketa honek, Espainia osoko filmoteka pribatuak bakarrik, ondo funtziona dezan, bermeak exijituko ditugu. 25 urte daramatzagu eginkizun honetan administrazioa ordezkatzeko, haren utzikieratik eta herri baten filmotekak ezin du urtean 360.600 euroekin jarraitu».

Gure kultura atzerrian zabaltzeko lanean

Euskaldunoi gure zilborriari begira aritzen garena leporatu izan zaigu maiz eta gure kultura zabaltzeko eginahalean antzeratsu jokatu izan dugula. Atzerrian afera politikoagatik ezagutzen da batez ere Euskal Herria. Gure kulturaren berri gutxi izaten dute. Gure musika, literatura, artea, bertsolaritza, antzerkia... kanpoan ezagutarazteko ahaleginak egin izan dira, baina badiardi azkenaldian kultur eragileak zabaltze horretan indarra jartzen ari direla, zirkuitu tradizionalagoetatik (diasporako euskal asteak, nazioarteko azokak...) kanpo. Horren adibide dira euskal idazleak geroz eta gehiago doazela nazioarteko literatura jardunaldietara, haien obra hizkuntza gehiagotara itzultzen dela, musika taldeek emanaldi gehiago eskaintzen dituztela atzerrian -uzten dietenean-, antzerki taldeen birak urrutirago iristen direla... Beharrezko urratsa da eta ez litzateke saio makala gure zilborretik besteren bihotz-begietara jauzi egingo bagenu.

horien artean, Britainako ijitoen musika, reagea eta Indiako doinuak. Gogoetari tarte eginez, sei konferentzia egingo dira, Europako kultura, nortasuna eta politika aztertzeko.

Demoen aldeko enkantea

HAMABI ARTISTAK beren lanak eskaini dituzte, enkantean jarri eta bildutako dirua Demoen alde izan dadin. Artearen merkatua desobedientzia zibilarekin lotzeko lehenengotako ekimena da. Enkantea uztailaren 11n egingo da, goizeko 11:00etan, Miarritzeko Salle des Ventes gelan. Besteak beste, artista hauen lanak salduko dira: Nestor Basterretxearen 100 serigrafia, Mattin Partarieuren margoak, Antton Mendizabalen eskulturak, eta Ben-en pinturak...

Donostiako Antzerki Feria ez

da izango aurten. Uztailaren 7tik 10era zen Feria egitekoa, baina Udalean gehiengoan duten ELA eta LAB sindikatuek egun horietarako greba aurredeialdia egin zuten eta horren aurrean Udalak bertan behera utzi du. Ez da negoziazio saiorik egon eta, azkenean, etortzekoak ziren taldeak eta ikusleak gertatu dira kalte-tuen.

Espainiako zine ikuslearen profila

aztertu berri du Carat agentziak: 25 eta 34 urte bitartekoa da, klase ertain edo altikoa eta goi mailako ikasketak ditu. Oro har, ikusleak nahiago izaten du areto askoko zinematara joatea (%3 igo zen iaz) eta geroz eta maizago erosten dituzte sarrerak aurrez (%25ek erosten du aurrez). Hilean behin joaten da zinemara, batez beste 17 aldiz urtean.

Arte eszenikoak EHUn.

Zoritzarrez, ezin dugu esan EHUK antzerkiari buruzko lizentziatura eskainiko duenik. Pozgarria da, ordea, datorren ikasturtean Antzerkiko ~~ekimen~~ eszenikoetako *espezialista* titulua eskainiko duela jakitea. Leioako Arte Ederren Fakultateko ekimenez, interpretazioa eta espazio eszenikoa landuko dute ikasleek ostiral eta larunbatetan.

- Autokarabana, Karabanak eta Erremolkeen exposizioa.
- Furgoneten eraldaketa tailerra.
- Mc Louis autokarabanen alokairua.

Polig. Indus. Aldaba, z/g • 20400 TOLOSA • Tel: 943 65 50 85 • Faxa: 943 65 50 86
E-mail: admin@caravanastolosa.com • www.caravanastolosa.com

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

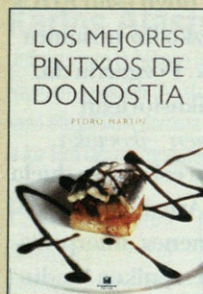
**Burua txoriz
beterik**
Iñaki Irasizabal

ELKAR
131 orrialde
11 euro

III. Agustin Zubikarai saria

Ondarroako Udalak eta Elkar argitaletxeak antolatu ohi duten nobela laburrentzako Agustin Zubikarai sariaren azkenengo edizioa bi lanek jaso zuten batera: Fernando Morilloren *Glorias Mundik* eta eskuartearen dugun Iñaki Irasizabalen *Burua txoriz beterik*. Bertan, hirurogei urte betetzera doan gizon batek bizitzan gehien maite izan dituenen estimua nola doan galtzen sentituko du, eta, aldi berean —eta bere harridurarako bada ere— faltan sumatzen duen bihotz berotasun hori aintzakotzat gutxien hartzen zituenen aldetik eskuratuko du. Irakasle alargun baten, haren seme-

alaben, berauen bikotekide eta haurren, eta alargunak dauzkan auzoen zein lankideen erreazioak islatu ditu Iñaki Irasizabalek bere azkenengo idazlan honetan. ■

**Los mejores pintxos de
Donostia**

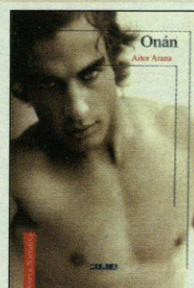
Pedro Martin
TTARTALO
191 orrialde
18,50 euro

Donostiako 180 pintxo gozosen errezetak eta argazkiak

Ez omen du lan makala izan Pedro Martinek Donostiako 54 tabernetan eskaintzen diren azkenengo pintxorik gozosen artean 180 aurkeratzeko orduan. Hala aitortu zuen berak *Los mejores pintxos de Donostia* liburua aurkezte-rakoan, eta zinez sinesteko modukoa da mokadu hauen errezetak eta Juantxo Egañak egin dien argazkiak ikusteko aukera duen edonorentzat. Baina aukeraketa beharrezkoa zen, diren guztiak ez direlako inolaz ere liburu batean kabitzen, eta ondorioa *Los mejores pintxos de Donostia* izan da. Ohizko zein ezohizko osagaiez eginiko pintxoak dira. Marrazo edo kanguro haragiarekin eginikoak, bakailaoa zein arkumea hamaika eratara, txangurroa, txanpinoiak, pateak eta abar asko ahaztu gabe. ■

Aitor Aranaren Onan gaztelaniaz

Nerabezaroan bere sexualitatez debekurik gabe gozatzeko aukera duen baten gorabeherak azaltzen ditu Aitor Aranak Euskal Herriko *gayen* artean hedapen handia izan duen nobela honetan. Mutil gazte baten heziketa sexuala eta bizipenak umore onez kontatzen dituen idazlan hau euskaraz idatzia izan zen aurrenekoz, eta 2000. urtean kaleratua, Txalaparta argitaletxearen eskutik. Orain Hiria argitaletxeak aurkezten digun gaztelaniazko bertsioa, berriz, Aitor Aranak berak egin izan da, Juan Karlos Merino idazlearen laguntzarekin. Hamaika urte ditu Onanek nobelaren hasieran, sexuaren hastapenak bere etxean bizi den osaba batek irakasten hasten zaionean. Osaba hori, mutil gaztearen maisu eta lagun bilakatuko da, nobelaren hamar kapitulutan zehar. ■

Onan
Aitor Arana

HIRIA
138 orrialde
11,50 euro

8-12 urte bitartekoentzat

Karramarro aldizkaria 8-12 urte bitarteko gaztetxoek dago zuzendua, eta haiei interesa dakizkien gaiak lantzeaz gain, irakurleek beren ekarpenak aldizkarira bidaltzea nahi luke, elkarrekintza dinamika bat sortuz. Kaleratu berri den zenbakian era guztietako artikulak, bitxikeriak, elkarrizketak, teknologia berriei buruzko lanak eta beste aurki daitezke, gehi sexitokia, jolasak, musika, zinema, DVDa, telebista, eskulanak, ibilaldiak, animaliak edota errezetak gai dituzten orriak, eta horoskopoa, agenda, lehiaketak eta sari banaketak. Gainera, Betizu klubari buruzko berriak ez dira bertan falta, ez eta uda nondik nora joan daitekeen, kartera edo diru-zorroa egiteko beharrezkoak diren osagaiak, tatuajeren bat egiteak izan ditzakeen ondorioak, Cyberaquariuma eta komikiak ere. ■

Karramarro
Batzuen artean
ETB, IBAIZABAL, IKA
KULTUR ELKARTEA
48 orrialde
2 euro

Ixone isilik Maite Franko

AIZKORRI
47 orrialde
5,95 euro

Isiltasun grebak egiten dakien neskatoa

Zortzi urtetik aurrerakoei zuzendua dagoen kontakizun honen protagonistak Josune du izena, baina Ixone deitzen diote etxeok, norbaitekin haserre bizian jartzen denean gerra isila deklaratzeko. Norbait hori maiz bere ama izan ohi da, Luisa, alaba isiltasun greban sumatu orduko sutan jartzen den emakumea. Hitz bat esan gabe auskalo noiz arte egoteko gai baita alaba, eta gainera pentsatzen duen guztia idazteari ekiten dio. Luisak ez du batere gogoko alabak idaztea, nahikoa eta gehiegi duelako bere senar idazlearen temekin: oraindik ez diote liburu bakar bat ere

argitaratu, baina ordaintzen zioten lana utzi du bere idazle grina asetzeko. Eta Luisa sutan dago horregatik ere. ■

Bat-bateko bertsoak idatziz emateko irizpideak

Euskal Herriko Bertsozale Elkarteak plazaratutako lan honetan, 2003 urtean zeharreko bertso saioen mugimendua dago jasorik —herrialde mailako txapelketak, eskolartekoak, beste sariketak, bertso paper lehiaketak...—, eta gainera bat-bateko bertsoak idatziz emateko azken irizpideak eskaintzen ditu. Irizpide horiek bertsoak argitaratzeko eta artxibatzeke pentsatuta daudenez, testuari bete-betean dagozkionak adierazteaz gain, bertso saioak eta bertsoaldiak nola kokatu behar diren ere zehaztu dute. ■

Bapatean 2003

Batzuen artean

EUSKAL HERRIKO BERTSOZALE
ELKARTEA

303 or. + 2 CD

LANDER GARRO

“Nere liburua, manikeismoaren aurkako aldarria da”

Nola ekin zenion istorio sorta hau idazteari?

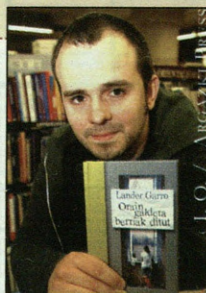
Ohore handia da niretzat liburu hau argitaratu izana, literatur ariketa bat izateaz gain, bizitzan zehar pilatutako ehundaka sentimenduen lekukotza eta batez ere nire inguruko jendearen gaineko hausnarketa delako. Kartzelan nengoela pentsatu nuen nire inguruko jendeak bizi zituen gauza guztiak oso inportanteak zirela eta gorai-patzekoak. Asko miresten ditudan pertsonak dira, eta sentimendu horietatik abiatuta erabaki nuen istorio sorta hau idaztea.

Eta saridun gertatu zara berarekin. Zer sentitzen da?

Deitu zidatenean saria jaso nuela esateko, nire bizitzako unerik onenetakoa izan zen. Jakitea niretzat mito direnak nire lana hobestu zutela beste lan batzuen gainetik, eta are gehiago, plazerrez irakurri zutela, ezusteko zoragarria izan zen, oraindik ere nire egin eta sinetsi ez dudana gauza.

Liburuari dagokionean, zer da esateko duzuna?

Manikeismoaren eta faltsukeriaren aurkako aldarria da, trazo lodiauren aurkako aldarri ozena. Bizitza ez da trazo lodiz osatutako koadro zatarrak, baizik eta oso pintzelada txikiz eta zehatzez betetako koadro konplexua, eta gu guztiok, euskaldunak eta euskaltzaleak garen neurrian, ohituta gaude grafitien artean bizitzera; eslogan politiko bilakatu dituzte, estigmatizatu nahi izan gaituzte, eta nik gure gizatasunaren aldeko aldarria egin nahi izan dut, iruditzen zaidalako, zoritxarrez, beharrezko ariketa dela. Liburuan galdera asko dago, zalantza asko ere, eta aseberazioak baldin badaude, inolako harrokeriarik gabe egindakoak dira.

egileari galdezka

Joseba Jaka IV. Literatur Bekako sariduna

Zailtasunaren erdian bizi diren pertsonak islatu ditu Lander Garrok Joseba

Jaka IV. Literatur Bekako sariduna gertatu zen *Orain galdera berriak* ditut narrazio bilduman. Idazlea kezkatua azaltzen zaigu, jakin nahian zerk egiten duen pertsonaia bat interesgarri, zerk ematen dion testu bati zinezko bizitasuna eta non demontre aurkitu behar den istorio zehatz batek behar duen erritmoa. Azken batean, nola bilaka daitekeen hosto baten erorketa istorio gogoangarri eta nola hilketa baten narrazioa interes gabeko istorio txatxu litzateke bere jakin-mina ase zezakeen galdera. Idazleak bere buruaren iragazkitik aztertzen du dena, bere ezintasunean besteen ezintasuna ikusten du, eta besteen ezintasunean, berea. Horregatik ageri dira idazlearen

Orain galdera berriak ditut

Lander Garro

TXALAPARTA
180 orrialde
15 euro

sentimenduak istorio hauetan, eta baita bere ingurukoena ere. Hiru narrazioetan espetxe barruko eta inguruko giroa azaltzen da, ama bat bere alaba preso bisitatzerako doanean, edo beste pertsonaia baten torturari buruzko gogoetak islatzerakoan. Beste kontakizunak, berriz, Euskal Herrian daude kokatuak, bere egunerokotasun zail eta zalantzatian. ■

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Funtsa	Kafe-saltoki	Eraikuntza materiala	Gora egin	Trebeak
	Zabaltza	Bi ken bat	Nafarroako mazizoa	Bizkaiko herria	
	* HERRI-ALDEA				
	Banaketa egin				
Maoren jarraitzaile	Eskuduntza			Iodoa	
Zakar	Ileak			Modu atzizkia	
		Sendo			
		Azkena eta lehena			
Minez ematen den aldi					
Ehun bider hamar					
		Zilarra	5. eta 3. bokalak	Potasioa	
		Zintzoa	Barazki mota	Zezen zikiratu	
Xai		Kasik	Interjekzioa		Bizkaiko herria
Galdera		Aluminioa	Oinarrizko edari		
			Zaren hori	Hizki baten izena	
			500	Röntgen	
Nor atzizkia	Oihua				

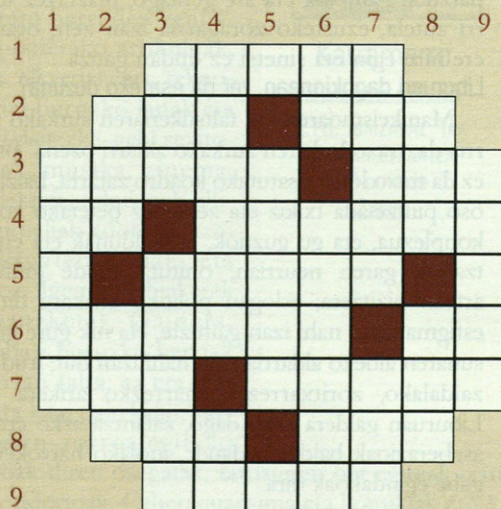
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Afrikako mendebaldeko estatua. 2.- Bizkaieraz, duk. Nafarroako urtegia. 3.- Ibar, bailara. Hiru adierazteko aurrizkia. 4.- Ez eme. Konposizio instrumentala. 5.- Nitrogenoa. Aurpegiko ile. Bokala. 6.- Tenorez. Interjekzioa. 7.- Burdinola. Hegazti mota. 8.- Nafarroako ibaia. Zangoaren atal. 9.- Iparraldean, distira.

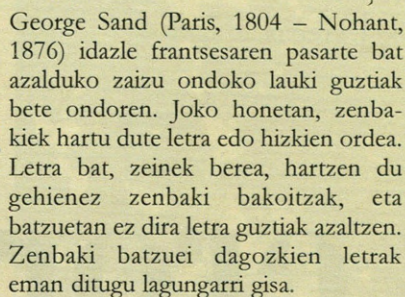
GOITIK BEHERA

1.- Leku hartako. 2.- Errepikatuz, ikara. Bihi, garau. 3.- Ez du entzuten. Portugalgo hiria. 4.- Aditua, jakintsua. Argona. 5.- Kontsonantea. Ideia, ezagutza. Kontsonantea. 6.- Bokal errepikatua. Herria, aberria. 7.- Asto ar. Berrogeita hamabi, zenbaki erromatarren arabera. 8.- Ardi, hitz elkarketan. Interjekzioa. 9.- Trebea.

Kike Amonarrizen umorea

5	1	3	8		19	10	6	10		6	10
14	5		2	3	1	3	11	1	12	14	5
8		4	3	2	10	14	10	15	17		17
14	14	3	12	4	19	5		2	12	11	
5	14	12	10	1	3		12	3	11	1	3
11	3	15		4	3	2	10	14	10		17
9	17	12		2	17	11	12		19	5	1
12	15	5	6	10		9	10	11	12	14	12

Elin paaste gure biziaren
 buruko orrialde bat erazti;
 dazkazu suara
 George Sand
Ezker guruzatuak
 2. Ginea, 2
 Dok. Ets. 3. Hama. It. 4.
 Ar. Somalia 5. N. Bizar 1. 6.
 Garazi. Boli 7. Oia. Oloza 8.
 Figea. Oin. 9. Arra.
Gatik behera 1. Hango 2.
 4. Dok. Ale. 3. Got. Baga. 4.
 5. Ar. 5. N. Mozia R. 6.
 8. Ets. Nazio. 7. Astar. I.L. 8.
 Art. Bon. 9. Ialua.

[illegible]

Alkoholemia froga batean
ertzainak gidariari, 3,45 marka-
tzen zuen alkoholimetroa
erakutsiz:

- ### Alkoholemia frogan:

- Gizonak, upategira sartuta:

- Emazteak senarrari:

- San Ferminak igaro eta

Joxantonio medikuarengana
joan da errebisioa pasatzera.
Handik pare bat egunera itzuli
da:

- Eta analisiak zer moduz atara dira? -medikuari.
- Odoleko alkohol proportzioa %98 daukazu - medikuak, serio.
- %98!!! Bakarrik? Hori whisk-yari botatzen dioten izotzaren-gatik da!

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
AINHOA OIARTZABAL

Orgi (Nafarroa)

Haritz eroriari
orok egur

Ultzamako haranean, Lizasoko kontzejuaren barne, bada harizti natural bat. Duela 4.000-5.000 urte sortu zela diote adituek. Garai haietan, egun baino zabalagoa zen hariztia. Gizakiaren eraginez murrizten joan da baso hau, egun 80 hektarea izanik. Larreak topatuko ditugu hariztiaren ordez. Paisaia mota hau, zelaietako harizti hezea, oso urria da Euskal Herrian. Bertan, berez sortutako haritz kanduduna nagusitzen da, haranaren beheko lur heze eta putzuz beterikoetan bizi daitekeen haritz bakarra. Landatutako haritz amerikar edo gorriak ere topatuko ditugu Orgin, baina poliki-poliki ateratzen ari dira ale bakan hauek, haritz kandudun gazteak sartzeko. Hariztietan ohiko denez, aberastasun handia dago bai animalia bai landareetan.

Hiru gunen nagusi daude Orgin, Arigartzetako harrera gunea, Tomaszelaietako ibilbideen gunea eta Muñagorriko Kontserbazio gunea. Azken gunerako sarrera debekatua dugu, basoaren kontserbazio eta birsorkuntza ziurtatzeko.

Ibilbidea bigarren gunean hasiko dugu. Hiru ibilbide desberdin ditugu aukeran: labirintoa, bidea eta bidexka. Baina oso laburrak direnez, hirurak egingo ditugu. Hiru bide hauekin, Tomaszelaietako gunea inguratuko dugu. Guztira 2,2 kilometroko ibilbidea da, galbiderik ez duena. Ekin diezaiozun, beraz.

Lehen ibilbidea, labirintoa

Hasi eta berehala, labirintoa edo basoaren barrua erakusten digun 300 metroko bide zidorra topatuko dugu. Hariztietako dibertsitatea ikusteko parada ederra dugu. Gorostia, erratzia, arkakaratsa, txilarrak, elorri zuria eta beltza... zuhaixken arteko bidea da. Aurrera joz, gizakiaren ustiapenaren lekuko, inausitako haritza dugu aurrez aurre.

Orgiko hariztiaren erabilera

Garai batean, haritzak kimatu egiten ziren ezkur gehiago emateko, eta neguko egurra lortzeko. Modu honetara, haritzak adar asko ateratzen zituen, itxura eraldatuz. Baina hau ez da gizakiak Orgiri eman dion erabilera bakarra. Ehizarako, abereen bazka leku, ofita ateratzeko,

Orgiko haritzia gizaldiz gizaldi erabili izan da ezkurak biltzeko, neguko egurra lortzeko, ehizarako, abereen bazka leku, ofita ateratzeko, sendabelarrak biltzeko, perretxikotarako, zura lortzeko... 1996an Nafarroako Gobernuak "Aisiarako Natur Eremua" izendatu zuenetik, atsedean hartzen uzten zaio hariztiari.

ko, sendabelarrak biltzeko, perretxikotarako, zura lortzeko... gizaldiz gizaldi erabili izan da. 1996an Nafarroako Gobernuak "Aisiarako Natur Eremua" izendatu zuenetik, atsedean hartzen uzten zaio hariztiari. Bertan jaio eta hiltzen dira zuhaitzak. Nonahi ikusiko ditugu harizkando eta enbor eroriak, adin desberdinetako aleak, baso naturalen gertatzen den moduan. Haritz gazteen arteko lehia ere ikus daiteke, gune txiki batean ale asko badaude, bata bestearekin lehiatzen dira eguzki argia bereganatzeko.

Orgiko animalien erreinua

Aberastasun hau ere, ez da ahaztekoa. Miru gorria, okil txikia, mokolodia... hegaztietan soilik, 90 espe-

Harrera guneko informazio etxola.

NOLA IRITSI

A-15 autobidea hartuz gero, Latasako irteeran aterako gara. N-121 aukeratzen badugu (Iruñetik Irunera doana), Arraitzen edo Ostitzen irtengo gara. Batetik edo bestetik, hainbat herri txiki zeharkatuko ditugu. Lizaso eta Gerendiain herrien artean dago Orgi. Iritsi bezain pronto, aparkalekua dugu kotxea uzteko. Egurrezko etxola bat ikusiko dugu, harrera eta informazio gunea. Bertan nahi dugun guztiaz informatuko gaituzte. Hala ere, ibilbidean zehar informazio kartelak aurkituko ditugu.

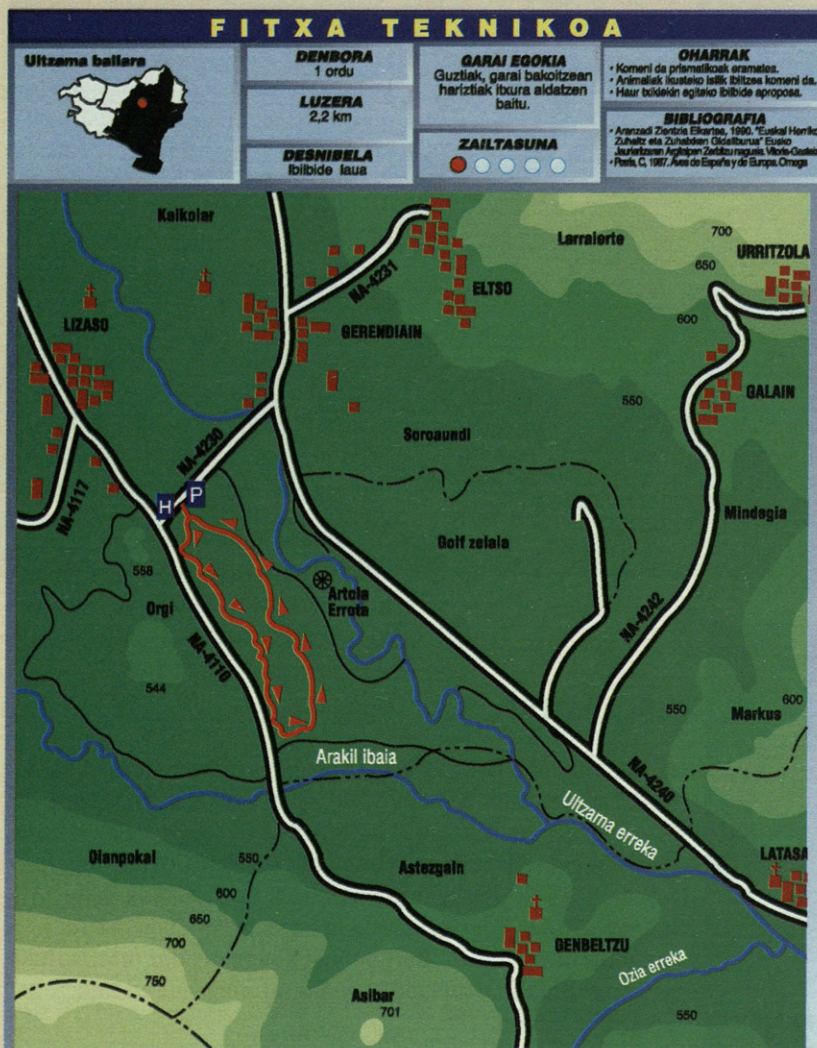

zie bizi dira Origin. Ugaztunetan, aldiz, 29 espezie daude zerrendatuak. Aurreraxeago, Aguasalada bezala ezagutzen den puntuan, euri urak lurzoruan filtratzean disolbatutako gatz fosilak kanpora ateratzen dira uretan. Ura lurruntzean, gatzak bertan geratzen da. Geologian diapiro deitzen zaion prozesu

honek, milioika urte ditu eta bere jatorria, Ebro ibarrean zegoen itsaso batean omen dago.

Berriz ere bideari eutsiz, behatoki batera iritsiko gara. Igel jauzkarien paradisura. Behatokitik putzua ikusten da eta isil isilik egonez gero igelen korroakak entzuten dira.

Agusalada. Bertako uretan, euri urak
lurzoruan iragaztean disolbatutako gatz
fossilak kanpora ateratzen dira. Diapiro
honek milioika urte ditu eta bere jatorria,
Ebroko ibarrean zegoen itsaso batean
omen dago.

Aurrerago, geologia balio handiko ofita harriak topatuko ditugu. Bertako harrobi zaharra ez dago guztiz itxia, ibilbideetako bide zidorrak egiteko bertako ofita erabili baitute.

Berriz ere, konturatzerako harrera gunera iritsi gara. Aisiarako gune aproposa da hau. Komunak, mahaiak, iturriak, erretokiak... deneztarik du. Hainbat ekintza ere antolatzen dira urtean zehar. Udan, uztaileko azken igandean eta abuztuko igande guztietan musika klasiko kontzertuak izaten dira. Espainiako

Ornitologia Elkarteak hegaztien inguruko ekin-tzak antolatzen ditu eta hau-rrantzako nahiz helduentza-ko bisita gidatuak noiznahi izaten dira, aurrez abisatuz gero. Horretarako telefono zenbaki hauetara zuzendu gaitezke edota Lizason dagoen Kuarteleneako turismo bulegora: 948 305300 eta 948 507204.

Animaliak ikusteko intentzioarekin hurbiltzen bagara Orgira, egunsentia da ordurik onena. Diapiro-etako gatza jatera ingura-tzen diren orkatz eta basurdeak ikusteko, berriz, ilunabarra. Dena dela, ikusten ez baditugu ere, entzuteko soilik ere merezi du Ultzama bailarako para-je hau ezagutzea. ■

Baso igel jauzkaria

Orgik badu bere protagonista. Ibe-riar Penintsulan, baso igel jauzkaria Araba eta Nafarroako haran batzuetan soilik aurkituko dugu. Bere habitatari estu loturik dagoen anfibioa da. Putzuak dauden hariztietan bizi ohi da eta harizti mota hau oso urria da gure inguruan. Basoa da bere ohiko bizileku eta orbel artean ezkutatzen da, bere ehizakiak airean harrapatuz. Ezkutatut gabe ere, kolore arrea dela eta zaila da desberdintzen.

Populazioa zenbatekoa den ez da ezagutzen. Milaka gutxi batzuk badau-dela badakite, ez baitira batere ikus errazak. Animalia gautarra da eta putzuetara neguko gau batzuetan soilik hurbiltzen da arrautzak errutera.

Urtarrila-otsaila bitarte, 800 bat arrautza jartzen dituzte putzuetan. Zapaburuak, martxo bukaeran hasten dira ateratzen. Ekainean, metamorfosia jasaten dute, zapaburu izatetik, igel bihurtzera, uretatik lehorrera. Bi urte-ren buruan, igel ugalkorak izanen dira.

Espeziearen biziraupena ziurtatzea-

rreren, hainbat ikerketa egiten dituzte Orgiko langileek. Egunero jasotzen dituzte uretatik atera berri diren igel-txoak, identifikatu eta neurtzeko. Gauza berbera egiten dute ale heldue-kin, arrautzak errutera uretaratzen dire-nean. Helburua, espeziearen kopuru zehatza jakin eta bertako populazioa-ren jarraipena egitea da. Behaketa horiek, kontserbaziorako estrategia eraginkorrak sortzea ahalbidetuko dute.

Zoritxarrez, gure baso igel jauzkaria, Nafarroako espezie mehatxatuen kata-logoan dago, "habitataren aldaketei sentikor" mailan eta "zaugarri" moduan Espainiako ornodunen liburu gorrian. Eta halako habitatak hain urriak izanik, behar beharrezkoa da Orgiren osasuna zaintzea.

Beraz, anima zaitezte animalia txiki hau bisitatzera. Ikusteko zaila bada ere, erraz entzun daiteke bere korroka putzu ingurura hurbilduz gero. Hori bai, habitata eta bere bizilagunak errespe-tatuz.

Orgiko igelen behatokia. Bertan egunero identifi-katzen eta neurtzen dituzte igelak. Horrela, espeziearen kopuru zehatza jakin eta jarrai-pena egiteko. Baso igel jauzkaria 6-7 zentimetro ditu eta ige-letan arinena da. 2 metroko jauziak egiteko gai da.

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

BIOLOGIA

Euliek zapore mikatza ezagutzen dute

EULIETAN MIHIAREN papera betetzen duen organoaren zentzu-mapa egin berri da lehen aldiz. Badirudi organo honek hobe bereizten dituela zapore mikatzak ugaztunen mihiak baino. Zientzialarien arabera, informazio hau oso erabilgarria izan daiteke plagen aurka ekiteko.

Duke University Medical Center-eko ikerlarien arabera, eulien organo berezi hau ezpain itxurako zelula iletsuez osaturik dago eta jaki gozo zein mikatzen aurrean erreakzionatzen du, gizakiaren mihiaren zelulek egiten duten antzera.

Eulien mihiak hobe bereizten ditu zapore mikatzak ugaztunen mihiak baino.

Ugaztun desberdinek mikaztasunarekiko erreakzionatzeko dituzten zelulak oso antzekoak dira, baina euliek hargailu diferente gehiago dituzte. Hargailuek proteinak detektatu eta seinaleak garuneko nerbio-zeluletara bidaltzen dituzte eta hauek zapore hau ala bestea sortzen dute.

Genetika irakasle den Hubert Amrein-en arabera, zapore-zelulen egitura berezi honen eraginez, intsektuek gizakiak baino zapore mikatz gehiago bereiz ditzakete.

Hau ez da kasualitatea, zapore mikatza beti zapore txarreko jakiekin edo pozoia-rekin lotzen baita, beraz, euliek bereiz ditzakete jaki onena edozein jaki-multzotatik. Honela, jarri hainbat sagar ustel elkarrekin bakterio desberdinekin infektaturik, eta eulia kalte gutxien egingo dionaren gainean jarriko da. ■

Osasuna

JABIER AGIRRE

Alkoholak botiken eragina aldarazten du

MEDIKAMENTUAK alkoholarekin batera hartzen direnean, bi substantzia horiek lehian aritzen dira, giblean metabolizatu eta prozesatzen dituzten mekanismoak berberak direlako. Lehia horren ondorioz, medikamentuen indarrak nabarmen egin dezake gora edo behera. Normalean, alkohol gehiegi hartzen duten pertsonen gibleko makineria garbitzaileak bere potentziarik handienera egiten du lan. Horregatik, botika-dosi altuagoak beharko ditu. Baina ez da hori ondoriorik txarrekoa: edale kronikoen gorputzean dauden entzima batzuk gai baitira botikak osagai toxiko bihurtzeko.

Ikerketa estatistikoek diotenez, larrialdietara iristen diren gaixo guztien %20 -alegia, bostetik bat- alkohola eta botikak nahasteagatik izan daitezke. Adineko pertsonak dira arriskurik gehien dutenak, horiek kontsumitzen baitute botika gehien.

Ikus ditzagun alkohola eta botiken elkarrekintzarik ohizkoenak:

✓ Alkoholak elkarrekintza arriskutsuak ditu antikoagulatzaileekin, antihistaminikoekin, diabetes, ultzera eta bihotzeko gaitzen botikekin, analgesikoekin (parasetamolarekin edo aspirinarekin), lo egiteko pastillekin, eta beste hainbat botikarekin.

✓ Antibiotikoak. Alkoholarekin batera hartzeak goragaleak, gorakoak, buruko minak eta konbultsioak sor ditzake. Tuberkulosiaren kontrako antibiotikoekin, berriaz, alkoholak horien eraginkortasuna gutxitzen du.

✓ Antidepresiboak. Botika hauekin, alkoholak batzuen eragin lasaitzailea indartzen du eta besteena, ordea, gutxitu. Gainera, presio arterialaren igoera arriskutsua ekar dezake.

Alkohola + botikak koktel arriskutsua izan daiteke. Zalantzarik izanez gero, galdetu zure medikuari edo botikariari.

INFORMATIKA

3D irudiak konprimituta

KALIFORNIAKO University of Southern California zientzialari batek hiru dimentsioko irudiak konprimatzeko algoritmo bat sortu du. Artxibo hauek erabiltzen dira, adibidez, animazioetan, bideojokoetan eta ordenadoreko aplikazio grafikoetan.

Argazkia, soinua eta bideoa nahikoa ongi konprimitzea lortu bada ere, orain arte ez da gauza bera gertatu hiru dimentsioko artxiboekin.

Desbrun ikerlariak, beste kolaboratzaile

Webguneek gero eta 3D irudi gehiago erabiltzen dituzte, adibidez, saldu nahi duten produktuak erakusteko.

batzuekin batera, VSA deituriko teknika lortu du eta honekin sare sinplifikatuak lortzen dira. Teknika berri hau garai onean dator, industria informatikoak honen gero eta premia handiagoa baitauka. Adibidez, saltzaileek beren web-orrietan produktuak hainbat angelutik ikustea behar dute. Zer esanik ez museo birtualetan edo bideojokoetan.

Teknika honek lehen frogetan emaitza onak eman ditu eta badirudi etorkizun hurbilean hobekuntza nabariak egiterik egongo dela. **I**

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Etxeko kasta

SOKA, LISTA, TXIKOTA, ZINTA... material ugari erabili izan da beti lokarri jendea osatzeko. Ez dakit xingola (*Chlorophytum comosum*) inoiz erabili izan den lan honetarako, baina bere hostoaren formagatik, ezin uka.

Xingola jairoz geroztik etxean ezagutu izan dugun landare apaingarri horietako bat da, baita gure aurrekoek ere, erraz mantendu eta ugaritzen den horietakoa baita. Zurtoin edo enborrik gabe, lurretik

bertatik, landarearen lepotik hosto estu luzexka erdimakur mordo batek osatzen du landare hau. Bi motatakoak ditugu ikusienak: hostoa erabat berdea dutenak eta hostoaren luzeran marra berde eta larua tartekatuta dituztenak.

Xingolak hosto mototsaren artetik, txorten meheen muturrean bere kolore bereko loretxoak zabaltzen ditu, baina alferrik antzera... Loreekin bateratsu herrestadarrak edo estoloak luzatzen ditu, marrubiak egiten duenaren gisa berean, ea inguruan kolonizatzeko moduko lurrik topatzen duen. Lurrik ukituz gero, herrestadarraren punttan doan landaretxo itxurako hosto ttikiz osatutako motots nanoak sustraiak eman go ditu, eta hara! landare berria. Herrestadarrak aurrera jarraituko du honela etengabe... Honexegatik, bere xingola klonak sortzeko duen erraztasunagatik ez ditu, noski, lore deigarriak garatuko. Intsektuak erakartzeko loregintza lan hau energia gastu handia da, eta hazitik beharrean klonak erabiliz ugaltzen denez, ezin indarra alfer alferrik galdu...

Betikoa dugu bai xingola, etxeko kasta ia, baina landareekin lan egiten dutenek etengabe probatzen dituzte landare berriak, forma edo estetika berezien bila, hor baita negozioa... Oraingoan gure xingolaren bestengusu bat sortua dute: "*Chlorophytum orchidastrium* Green Orange". Hosto zabalagoak ditu, xingolarenak ez bezala tenteak eta berde ilunago batez jantziak eta txortenak laranja kolore bizikoak. Kolore hauen konbinazioa deigarria da eta arraroa da landareen artean. Erdi itzalean jartzea eta asteen pare bat alditan ureztatzea besterik eskatzen ez duen landare horietakoa izaki, nobedade honek arrakasta izango du.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Sukaldean

HASIER ETXEBERRIA

DAVID DE JORGE

sukaldean@free.fr

Bakailaoa pil-pilean

BAKAILAO puskak ongi sartuko diren kazola batean isuriko dugu olio eta gaineratuko ditugu baratxuri aleak eta pipermina. Su ez-titan edukiko dugu kazola, baratxuriak potxatzen eta kolorea hartzen hasi direla sumatu arte. Su ez-tizitan, 30 bat minutuan. Atera, xukatu eta gordeko ditugu baratxuriak, olioak kazolan dirauen bitartean. Olio epel dagoela kazolartuko ditugu bakailao puskak, azala gora, eta ezti-ezti gozatzen utziko ditugu 8 bat minutuan. Sutatik aterako dugu ondoren kazola.

Ongi xukatu ondoan, arestian erabilitakoaren antzeko kazola batean jarriko dugu bakailaoa, baina olio

xorta batez —lehen erabilitako olio bideratuko dugu berrir—. Kazola su ez-titan jarri eta leunki eragin-go diogu kazolari, arian-arian arrai-naren gelatina olio loditzen joan dadin. Horitu egingo zaigu saltsa. Hori lortutakoan, olio epela erantsiko dugu aldiro, eta maionesa baten moduan landuko dugu pixkana-pixkana olio-saltsa, pil-pilean betiere. Ongi oratu behar dugu saltsa, baina arras loditu gabe. Aurrez konfitaturiko baratxuriak pusken gainean ipini eta mahairako prest edukiko dugu bakailaoa. ■

Osagaiak

- 4 puska bakailao beratu eta lehor, 250 gramo bakoitzak
- Oliba olio, gradu batekoa (1°), puska ongi estaltzeko moduan
- 8 baratxuri ale oso
- Kaienako pipermina, mutur bat

Oinarrizko kontuak

Bakailaoa beratzeko era

BAKAILAOA pres-tatzeko gakoeta-ko bat, bakailao-aren beraren kalitateaz gain, ongi beratzea da, ongi gezatzea. Ahal dela, hozkailuan egingo dugu. Bakailaoa ur hotzarekin sartu eltze batean. Ura, gutxienez, bakailaoa halako hiru izan dadila. Ahal bada, bakailao xerrak denak antzekoak izan daitezela. Batzuk beste batzuk baino askoz lodiagoak badira, xerra lodiak gazi geldi litezke, eta meheak geza.

Tamaina ertaineko xerrentzat, 36 ordu dira bakailaoa beratzeko denbora normala. Oso-oso lodiak badira, denbora luzeagoan eduki eta nolako gatz-puntua duen erreparatzen joan. Garrantzi handikoa da, jakina, gezatzeko denboran hiruzpalau aldiz aldatzea ura.

Jende gehienak, bestalde, sukaldean bakailaoarekin hasi baino 6 ordu lehenago ateratzen du hozkailutik xerrak dituen eltzea, epeldu daitezten. Beste aholku bat: komeni da ur barrenean xerrak azala gora begira dutela jartzea, bestela azalak muga egingo du, ez dio gatzari ongi ateratzen uzten eta inguru horretan metatzen da gatz gehiena.

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

gizarte ekintza

"Ez da esan behar badirenik, baina ezta ez direnik ere", esaldi famatua dugu hau Euskal Herrian.

Sorginen auziaz mintzatzea zaila izan ohi da, nahasmen handiko gaia baitugu hau. Izan liteke paganismoaren arrasto bat edo hezur-haragizko pertsonaia bat ere; Inkisizioak baina sorginak bibliako deabruarekin lotu izan zituen.

"Sorgin ehiza" delakoak gogor jo zuen euskal lurraldeetan. XV. mende bukaeran hasi eta 1610. urtean Zugarramurdiko prozesu ezagunarekin amaitu zen eztanda hark beldurra eragin zuen jendartean, baina modu berean sorginaren estereotipo aldakor bat sortu zuen: sorgin gaiztoa, sorgin paganoa, sorgin iragarlea... sinesgaitz franko ere bazegoen, ordea.

Sorgin ehiza Euskal Herrian

Salaketen ezkutuko interesak

SORGINEI BURUZKO MITOAK ugari dira eta Euskal Herriko bazter guztietan jasoak daude gainera. Baina mito hauek ez dira guganaino sortu ziren bezala iritsi, mendeen poderioz eraldatuz joan dira. Zeinek ez du ezagutzen zaldi zuri baten gainean amari ihes egin zion alaba sorginaren istorioa? Edo "bagarela, ez garela, hamalau mila garela" esanaz, gau ilunean azaldu ziren sorgin horiena? Mito hauek beste jeinuei dagozkien mitoekin nahasten dira –jentilak, lamiak edo Marirekin– eta kristautasunaren sinbologia bereganatu dute kasu askotan.

"Sorgin" hitzaren esanahia latineko *sors* (patu, zorte) eta "gin" atzizkia bateratzetik datorrela

URKO
APAOLAZA
Argazkiak:
Joseba Olalde

diote batzuk. Baina ezin daiteke ziur esan euskal hitza denik, Leon eta Asturiasen sorginei "jorguina" deitzen diete eta Bartzelonan bada herri bat Vallgorgina deiturikoa eta, zaharrenek, bertan sorginak bizi omen zirela esaten dute. Dударik ez dagoena zera da, sorginek badutela antzinako sineskerekin zerikusirik eta Elizak mende batzuk beranduago sineskera hauetatik ere edan zuela, komeni zitzairen sorginen irudia sortzeko.

Malleus Maleficarum: Ehizaren hasiera

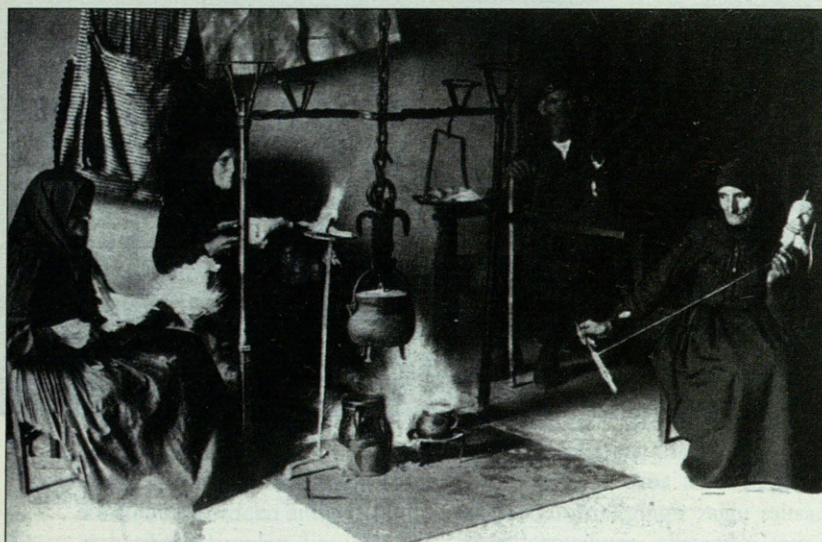
Europar, Erdi Aroan zehar ez zen sorginkeri auzi handirik eman, baina XV. mende bukaeran sorginkeria eta deabrukeriaren inguruko hainbat

Sorgin ehiza

lan idatzi zen, horietan garrantzitsuen *Mallens Maleficarum* izenekoa, 1486an Kramer eta Sprenger dominikarrek egin; bertan, sorginek deabruarekin itun bat egin zutela eta deabrua gurtzeko akelarreak edo "sabbat"ak –Europar izen horrekin ezagutzen ziren– egiten zituztela esaten zuten. Idazlan honek sekulako eragina izan zuen Europan eta 1486 eta 1669 urteen artean 30.000 ale banatu ziren.

Garai horretatik aurrera sorginen kontrako auziak izugarri ugartu ziren eta gero eta pertsona gehiago auziperatu zituzten prozesu bakoitzeko, horrela, ustezko milaka sorgin erre zituzten. Prozesuek ez zuten eskualde guztietan berdin eragin, baina ñabardura batzuk salbu, salaketa eta auziperatze guztiek antza handia izan zuten. Aditu askoren ustez, sorgin ehiza leher-

tzeak zerikusi handia zuen Aro Modernoa hasiarekin batera sortu ziren gatazka erlijioso eta sozialekin; XVI. mendean erreforma protestantea eratu zen eta horrekin batera kontra-erreforma katolikoa, gainera krisi ekonomikoek eragindako nekazal matxinadak ugartu egin ziren eta sorgin ehiza, ezeگونkortasun horri erantzuteko modu bat izan zen.

Euskaldunak, harrapakin errazak

Euskal Herria guztiz katolikoa eta fededuna zen arren, europarrentzat herri bitxia ere bazen, hizkuntza ezezagun baten iturri eta antzinako ohi-tura edo sineskeren arrasto ugari mantentzen zituen, gainera; beraz, fedearen eta arrasto paganoen arteko konbinaketa horrek, euskaldunak sorgin ehizarako harrapakin bikain bihurtu zituen.

"Sorguiña" hitza, idatzizko dokumentu batean lehenengoz 1415. urtean azaldu zen; Iruñeko bi emakume "sorguina erbolera et faytiller" izatea salatuta zigortu zituzten. Urte batzuk beranduago, 1466an, Gipuzkoako Probintziaren ordezkaritza batek Gaztelako Enrike IV. erregearengana jo zuen, herrialde guztia sorginez

Europarrentzat Euskal Herria herri bitxia zen, hizkuntza ezezaguna eta antzinako ohi-turen arrastoak mantentzen zituelako. Horrek sorgin ehizarako harrapakin bikain bihurtu zuen; besteak beste, 1507an Logroño-ko Auzitegiak 30 euskaldun erre zituen sorgin izatea egotzita.

Avellanedaren ibiliak Nafarroako bihotzean

Euskal Herriak pairatu zuen lehen sorginkeria prozesu handiena 1527an izan zen, nahiz eta hau ez zen Zugarramurdi edo Lapurdiko prozesuak bezain ezaguna izan. Urte horretan Pirinioetako mendien artean dauden Aezkoa, Zaraitzu eta Erronkari bailarek, Avellaneda inkisidore famatuaren bisita jasan behar izan zuten. Iruñean, bederatzi eta hamaika urtetako bi neskatxa, sorginak zirela esanaz azaldu zirenean hasi zen guztia; neskatxa hauek beste sorginak zein ziren jakiteko ahalmena omen zuten eta Avellaneda inkisidoreak, iruindar hauek hartuta, hilabete askotako bidaia egin zuen Nafarroako bihotzera. Guztira 450 bat pertsona sartu zituzten tartean. Sorgin bilkuratan parte hartzea, tximinietatik akelarreetara hegan joatea, ukenduak emanez desgertzea eta horrelako hamaika kontu egotzi zieten pertsona hauei guztiei eta beraien herrietan edo Iruñean bertan erretako gizagaixoak asko izan ziren.

Bada Avellanedak 1527an burutu zuen ekintza honetan azpi-interesik ikusten duenik. Izan ere, jakina da urte horietan gatazka odoltsu bat gauzatu zela Nafarroan, Karlos I-ak, Fernando Katolikoak hasitako Nafar Erreinuaren konkista burutu zuen, baina konkista honek oposizio latza izan zuen, baita Pirinioetako bailaretan ere. 1515ean Pedro Nafarroakoa mariskalak Erronkariko Izaban babesa aurkitu zuen eta 1521ean Aezkoa, Zaraitzu eta Erronkarin bertan, altxamendu saiakera zenbait burutu ziren Nafarroako kausaren alde. Beraz, aditu askok –horien artean Caro Barojak– Nafarroako erregearen aldeko ziren bailara haue-tako agramondarrak Avellanedaren erasoan jomuga bihurtu zirela diote, sorginkeria aitzakia harturik.

beteta omen zegoela eta horren kontra egiteko botere gehiago eskatzera. XVI. mendea hastarekin batera Euskal Herrian zenbait sorginkeria kasu salatu ziren, horietako bat Anboto inguruan zeuden ustezko sorgin batzuen aurka izan zen. Jakina da lurralde hori hainbat mito eta sineskerien sorleku izan dela betidanik, Anbotoko Damari buruzkoak, esaterako. Beste kasu bat 1507koa dugu. Iturri batzuen arabera, urte horretan Logroño-ko Auzitegiak 30 bat euskaldun erre zituen sorgin izatea egotzita. 1527an Inkisizioak berriro ere gogor jo zuen, eta Nafarroako Pirinioetan eta Durango aldean inkisidore zenbaiten bisitak jaso zituzten.

Bizkaiko Zeberion 1555 eta 1558 artean sorturiko prozesua benetan

harrigarria izan zen, sorginkeria salaketak bizilagunen kontra nola erabiltzen ziren oso ongi ikusten baita bertan. Katalintxe Gesalakoa izeneko zortzi urteko neskatxa batek Hereinoza etxeko senide guztiak salatu zituen, Petralanda izeneko lekuan deabrua gurtzen zutela esanez; salaketa honek bestea ekarri zuen eta hark hurrengo, bi sendien arteko borroka latza agerian utziz. Kasua agintari zibilen esku geratu zen, hogeita bat pertsona auziperatu zituzten eta askok torturak jasan behar izan zituzten, baina ez zuten inor hiltzera zigortu.

XVIII. mendeko prozesuak

Dudarik gabe, Euskal Herriko sorgin ehiza kasurik ezagunenak XVII. mende hasieran Lapurdin eta Zugarramurdin eman zirenak dira. Iparraldeak mende mingotsa pasa behar izan zuen, lehenik espainiar eta frantziarren arteko borrokak pairatu zituen eta gero erlijio gerren erdi-erdian aurkitu zen. XVII. mendea hasterakoan, familien arteko gatazkak puripurian zeuden eta horren haritik sorginkeria salaketak hasi ziren; protagonista nagusiak Donibane Lohitzuneko agintariak eta Urruñako Urtubia familia izan ziren, baina aktore nagusi bihurtu zena Pierre de Lancre epailea izan zen.

De Lancre Bordelen jaio zen eta bertako jesuiten eskolan ibili zen, oso fededuna zen eta legeak oso ongi ezagutzen zituen. Askoren ustez, barruan frustrazio handia zeraman gizona zen. 1609an Frantziako Enrike IV.ak Lapurdiko sorginkeri kasuak aztertzerako bidali zuenean, epaileak euskaldunen eta bertoko emakumeen kontrako jarrera gogorra erakutsi zuen. Euskaldunen hizkuntzak, ohiturak

Bizkaiko Zeberion 1555-1558 artean sorturiko prozesua harrigarria izan zen, sorginkeria salaketak bizilagunen kontra nola erabiltzen ziren oso ongi ikusten baita

eta bizilekuak deabru eta sorginentzako oso egokiak zirela zioen; Azkaineko plazan, Larrungo zelaietan edo Hendaiako itsasertzean akelarreak burutzen omen ziren eta bertara haurrak eramaten zituzten. De Lancrek ehunka lagun prozesatu zituen, jendeak mugaz bestaldera ihes egin zuen eta arrantzaleak Ternuatik etorritakoan, matxinadak hasi ziren. De Lancrek zenbait apaiz ere hil zituen eta, azkenean, Baionako apezpikuak esku hartu zuen, erregeri gehiegikeria horiekin amaitzeko eskatuz. Urte bereko azaroan De Lancrek Lapurdi utzi zuen, baina nahi adina egin ez zuelako penatuta joan zen, ehunka pertsona sutan erre eta gero.

Urtebete berandago, Logroñon sona handiko beste prozesu bati hasiera eman zitzaion. Zugarramurdi eta inguruko herrietan agintari zibilek hainbat sorginkeria kasu epaitu zituzten; Inkisizioak, hortaz jabetuta eta bere egitekoa zena aldarrikatzeko, Juan Valle

Alvarado inkisidorea bidali zuen bertara. Honek, 300 bat pertsona inplikatu zituen, Zugarramurdiko kobetatik gertu zegoen Akelarre izeneko lekuan deabrua gurtzeko bilerak egiten zituztela esanez eta soroetan nahiz animalietan kalteak eragin eta ekaitzak sortzea egotziz. Horietatik 40 Logroñora eramane zituzten, bertako epaimahaiaren aurrean deklaratzeko. Epaimahaikide zen Salazar y Frias lizentziatuak istorio horiek guztiak sinetsi ez zituen arren, beste epaimahaikideek dena ontzat hartu zuten eta 12 pertsona hiltzera kondenatu zituzten –batzuk torturak hil zituen–. Ezagunenak, akelarreko erregina omen zen Graziana Barrenetxekoa, bere senar Mikel Goiburu edo Maria Zozaiakoa dira.

Prozesu hauen ostean beste batzuk egin ziren arren, sorginkeri salaketak gutxituz joan ziren, izan ere, Inkisizioa ohartuta zegoen salaketa horien atzean sorgin kontuak baino, beste interes jakin batzuk zeudela. Nafarroako mendialdean, Hondarribian eta Balmasedan gerora izandako prozesuetan ez zen inor kondenatu eta kasu batzuetan, salatzailea bera izan zen Inkisizioak zigortu zuena. XVII. mendea bukatzearekin batera bukatu ziren Euskal Herrian ustezko sorginen kontrako auziak, baina sorginen istorioek gaur egun arte iraun dute. ■

Elkarbizitza esperimentua duela 25 urte

Balsetxea

1980ko udan zazpi gaztek elkarbizitza esperimentu bat egin nahi izan zuten: Esako urtegian astebete pasatzea, baltsatik atera gabe. Kamioi kamarak elkarri josita eraiki zuten baltsa, zazpiak etzanda justu kabitzeke neurrikoa. Bidoiak jatekoz, arropaz eta botika batzuez bete, liburu bana hartu eta uretaratu ziren. Urez eta jendez inguratuta, ez zen ezustekorik falta izan. Gerora bizitzan izango zituzten beste "baltsa" askoren abiapuntu izan zen batzuentzat.

Baltsakide izan ziren Josu Iztueta, Dina Bilbao, Mikel Agirreazkuenaga, Jesus Mari Txurruka, Andoni Estonba, Txus Arregi eta Amaia Sarasua. Zazpi lagun haietatik bost bildu ditugu gertatutakoak aztertzeko.

Andoni Estonba, Txus Arregi, Amaia Sarasua, Mikel Agirreazkuenaga, Dina Bilbao eta Josu Iztuetak. Abentura bilatzen zuten zazpiek, eta gehienek irakurria zuten gizon eta emakumeen portaera aztertzekeo baltsaz Ozeano Atlantikoan egindako *Acalli* bidaia antropologikoari buruzko liburua, *Viven* ere furi-furian zegoen... Baltsarako hiru neska eta hiru mutil ziren, eta Iztuetak gogoratzen duenez: “*Acallin* esaten zen, kopuru txikia eta pareta bazen, elkarbizitzan tirabirak gertatu zitezkeela, eta komeni zela aurrera edo atzera egin erabakiko

UEUKO IKASTAROTAN hasi zen abentura hau dena, Josu Iztuetak klase baten bukaran elkarbizitza esperimentu bat proposatu zuenean. 60 lagun hurbildu ziren, Iztuetak aitortzen duenez, “batzuk morboagatik, besteak jakin-minez...”. Ikustera asko etorri bai, baina gero putzura salto egiteko prest agertu zirenak 6 izan ziren. Batzuek jada udako planak eginak zituztela, beste batzuek ez zirela ausartzen, Iztuetak bizitza segururako dugun joerarekin lotzen du jendeak atzera egin izana: “Geroztik ere, bizitzan askotan entzun dut: ‘joango nintzateke, eta egingo nuke...’. Baina inoiz ez da ‘banoa edo egingo dut’. Berdin da beka batekin Amerikara zoazen ikastera, edo bizikleta batekin Txina zeharkatzera. ‘Egingo nuke’ horri beti eransiten zaizkio atzetik mila ‘baina’. Horrela lasaitzen dugu gure burua, benetan egin ditzakegun gauzak ez egiteko. Askoz maila txikiagoan, baina honekin ere berdin gertatu zen”.

Baltsa tripulazioa nola osatu

Sei lagunek eman zuten hasieratik izena:

Baltsan astebete pasatu, eta hurrengo urteko udako ikastaroetan, esperientzia kontatu zuten diapositiba emanaldi eta guzti. Irudian, emanaldi hori iragartzeko kartela eskuetan duela ageri da Txurruka, eta begira ditu Agirreazkuenaga, Iztueta eta Estonba.

zuen zazpigarren bat. Orduan eman zuen izena Jesus Mari Txurrukak”. Txurruka, ordea, Andoni, Dina eta Amaia irakasle zen, eta garai hartan 19 urteko gazte artean irakaslea joatea ez zen udararoko kontua. Txurrukak berak ongi gogoratzen du jaso zuen erantzuna: “Lehenengo euren artean eztabaidatu behar zutela esan zidaten, ea onartzen ninduten ala ez. Neurri batean, logikoa zen”.

Baltsako bizitza

Igerian, eguzkia hartzen, irakurtzen eta hizketan pasatzen zuten eguna. Estonbak azaltzen duenez, “ez genuen araurik jarri, gauzak oso erraz ateratzen ziren, natural”. *Acalli*ko esperientziaz eta giza harremanez hizketan orduak pasatzen zituzten. Txurrukak ekarri du orduko eztabaida bat mahaira: “*Acallin* eta hitz egitean, lidergoaren gaia ateratzen zen, ea baltsan zer lider zegoen. Lider naturala Josu zen, berak antolatu baitzuen abentura. Ez geneukan zeregin berezirik, eta beraz, beste lidergorik ere ez. Tira, janaria nik prestatzen nuen eta horrek ere ematen du

Gozatu atsedenez Lumaren eskutik

URTEBETEKO HARPIETZA:
Lumaren + Lumatxo haurrentzako gehigarriaren
12 ale = 30 euro

Luma aldizkariak eskaintza berezia egin nahi dizue **Argiaren harpidedunei:** uztailan edo abuztuan Luman harpidetuz gero, Lesakako Atxaspi Hoteleko 2 Relax- astebururen zozketan parte hartuko duzu.

Harpidetzak: 943 37 15 45 • www.argia.com/luma

erabakitzeko gaitasun bat... menua beti bera bazen ere!”

Egunak goizetik hartzen zuen umore puntua, Iztuetak gogoratzen duenez: “Agirreazkuenagak goizean esnatu orduko ematen zuen eguraldi partea. Irrati esatariaren ahotsa jartzen zuen eta ‘gaur eguzkiak gogor joko du...’ hasten zen. Antzerki ukitua ematen zion egunari”. Gauetan, berriz, Arregirekin ikasi omen zuten izarrak desberdintzen: Hartz handia, txikia, kasiopea...

Deriba zulatua

Nabigazio kontuetan ez omen ziren oso iaio ibili. Aingura bat egin zuten, burdin puska handi bat 50 metro sokari lotuta. Taxuz erabiltzen jakin ez, orde: “Aingurak hondoa jo zuenean, soka lotu egin genuen. Gerora ikasi dugu aingurak hondoa jotzean, beste hainbeste soka bota behar dela, bestela, olatuek baltsa altxatzearekin batera, aingura ere saltoka zihoan”, gogoratzen du barrezka Iztuetak.

“Deriban ibili ginen” abentura kutsua emanaz, Txurrukak. Egune-ro baltsaren kokapena konprobatzen zuten, eta bi arraunekin eta plastikoz egindako belarekin aritzen ziren Esan aurrera eta atzera. Baina urarekin beste tirabira bat ere izan zuten.

Gau batean, baltsaren aire kamaretako bat

Arroza, makarroiak eta patatak izan zituzten astebeteko menua. Urari lixiba botatzen azkar asperitu ziren, zuzenean tragoa jo eta kito. Egunero meloi bat zuten postretarako. Uretan freskatzen jartzen zituzten, baina azkena jatera ez ziren iritsi, helduaren helduz, hondoratu baitzitzairen.

zulatu zitzairen. Pisu dena orekatu behar izan zuten berriz, eta baltsa murriztagoa geratu zitzaenez, Arregik ederki oroitzen du nola pasatu zuen gaua: “Ur ertze-ertzean lo egitea tokatu zitzaidan. Buelta emateko ere, ondo esnatu beharra zegoen, bada ezpada ere! Geroztik pentsatu izan dut, baltsak hondora egin izan balu, ni ez nintzela igerian ur ertzera iritsiko. Gaur egun ere ez, el”

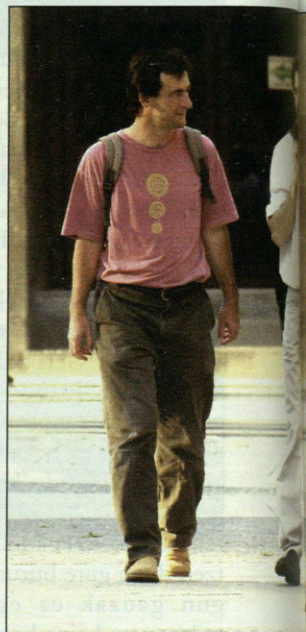
Nudismoa

Lehen bainua tapakiekin hartu bazuten ere, gero, natural biluztu omen ziren. Garai hartarako nudismoa “oso hippya” zela oroitzen du Estonbak. Lehendik Landetan edo Piriñoetan biluzik bainatuak ziren batzuk, baina ez zela gauza bera azaltzen du Iztuetak: “Desberdina da hondartzazabal batean biluztea edo hain espazio murriztean, pasieran nahi gabe ere elkar ukitzen duzun tokian biluztea. Espazio txikiak ematen zuen estuasun hori”.

Baltsan ez zegoen zer eta non ezkutaturik. Komuna ere, baltsaren pneumatiko bat lonaz estali gabe utzita moldatu zuten.

Ondorioak eta ondorena

Esperientzia hark jendearekiko harremanetan irakatsi omen zien, batik bat.

Aspaldiko irudi eta oroitzapenak gogoratzen. Eskuinean hizketan Txus Arregi, diapositibak ikusten Jesus Mari Txurruka, ondoan Andoni Estonba, Josu Iztueta eta Mikel Agirreazkuena.

Halako leku txikian bost egunez egoteak lotura berezia sortu zuen kideen artean. Arregiri esperientzia hartatik geratu zaion inpresioa da ez zirela itxuratan ibili, bakoitzak berezko izaera agertu zuela. Hala ere, Txurrukak dioenez, "norberaren benetako nortasuna azaleratzeko larritasun egoera bat behar da. Han ez genuenez horrelakorik izan, itxura zaindu genezakeen. Beste gauza bat litzake kamara denak zulatu izan balira". Iztueta bat dator horretan: "Arriskua da gakoa. Heriotza hurbil denean, gauzak aldatu egiten dira. Tripa betearekin edo hutsarekin hitz egitea bezala da, umorea aldatu egiten da. Horrelako egoeretan ateratzen da bakoitzaren onena eta txarrena. Guk ez genuen betarik izan horretarako".

Denak bat datoz oso esperientzia berezia izan zela, eta Iztuetak gehitzen duenez,

Bosgarren egunean Guardia Zibila etorri zitzaion, kotxea urtegi ertzean hainbeste denboran gelditu ikusita, jabea ito ote zen edo galdetzerara. Estonbak oroitzen duenez, "harrituta geratu ziren, 'Zer ari zarete hemen, ez duzue etxerik ala?' galdetu ziguten".

"niri bizitza asko aldatu zitzaidan. Han ezagutu nuen Dina, eta geroztik elkarrekin bizi izan ginen 15 urtez. Gainera, geroztik bidaiak antolatzen egin izan dudana lanarekin lotuta dago baltsako esperientzia. Ordutik bidaiatu izan dudana, espazio mugatu bat 20 lagunekin konpartitzea tokatu zait. Baltsa asko izan dira nire bizitzan".

Arregiri telebistako *Anaia Handia* eta antzerako programek ekarri diote, geroztik baltsa burura. Lehen aldiz horien berri entzun zuenean, horrela bota omen zuen: "Ba, nik hori aspaldi egin nuen!". Hala ere, oso bi gauza desberdin direla garbi dute denek. Txurrukak azaltzen duenez, "gurea baltsa barruko bizipena izan zen. Telebistakoak, berriz, kamerari begira antzeztzen aritzen dira".

Agirreazkuenagak planteatu du kritika: "Niri pena ematen dit horrelako abentura zaleak gero unibertsitate irakasle bihurtzeak. Oso bizitza ziurra egiten dugula esan nahi dut". Eta bakoitzak bizitzaren baltsa nola eramane duen aztertuz hizketan jarraitu dute... ■

Mikel Agirreazkuenaga, Txus Arregi, Josu Iztueta, Jesus Mari Txurruka eta Andoni Estonba.

foRoa
E-PosTa
Txat
BerRiak

EusKara(Z)

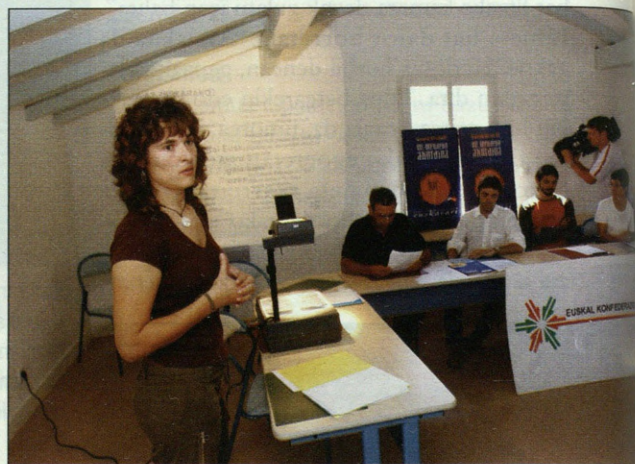
<http://www.euskaraz.com>

Euskara hutsezko ataria

Auzoko Herriko Etxeen testigantza

Euskal Konfederazioak, UEMArekin eta Azkaineko Herriko Etxearekin, Herriko Etxe Euskaldunen eguna antolatu zuen duela gutxi Azkainen. Han bildu ziren Alsazia, Britainia, Okzitania eta Ipar Kataluniako ordezkariak ere. Euskal Konfederazioak orain bi urte hasi zuen Iparraldeko Herriko Etxeetan euskararen erabilera sustatu eta normalizatzeko ekimena eta bi helburu ditu: langileak prestakuntza plan batean sartu eta euskaldunei aukera ematea beren Herriko Etxeetan euskarazko zerbitzuak izan ditzaten, eta Herriko Etxeetako konpromisoa hartuta euskara ofizial egitea.

Euskal Konfederazioa eta Herriko Etxeak elkarrekin ari dira euskara administrazioan normalizatzeko planarekin.

AINHOA LENDINEZ

EUSKAL KONFEDERAZIOAK lankidetzaz hitzarmen bat sinatu du 28 Herriko Etxearekin Hizkuntza Normalizazio Planak bideratzeko. Beste lau Herriko Etxe orain gutxi onartu dute plan hori. Hitzarmen horien bitartez, politikarien konpromiso moral eta politikoa lortu zuen lehen aldiz Iparraldean eta euskararen aldeko giro baikorra sortu zen. Lapurdin 22 langile euskara ikasteko ikastaro berezietan ari dira, lehen jarraipen batzordeak sortu dira, Herriko Etxearen irudia hobetzen ari da eta kanpo komunikazioa ere euskaraz egiten hasi dira. Gainera, planen bitartez behar berriak ere sortu dira eta horiei erantzuteko Euskal Konfederazioko aditu talde batek administrazio arloko 800 bat sarrera biltzen dituen hiztegi bat sortu du eta inprimakiak euskaratzen ere ari da.

Herriko Etxe Euskaldunen Eguna-ren helburua hitzarmena izenpetu duten herriko etxeak zoriondu eta sinatu ez dutenei horretarako bide ematea da. Euskararen normalizazioan Euskal Herria nahiko garatua dagoela ondorioztatu zen ekainaren 19an, eta Iparraldean egiten den lana aurrerakoa eta ereduak dela.

Alsazia, Britainia eta Herrialde Katalanetako esperientziak

Ekaineko mahai-inguruan hainbat hizkuntza komunitateren berri jaso zen. Alsaziako, Britainiako eta Herrialde Katalanetako hautetsi eta kargudunek beren lekukotasunak eman zituzten. Eztabaidan argi geratu zen borroka bertsuak daudela alde guztietan. Frantziarren jarrera hertsia ere salatu zuten denek eta botere publikoak ez duela bere gain hartzen herriko etxeetako langileen euskarazko heziketa. Horri aurre egiteko, elkartzea izan zitekeela bidea esan zuten.

Herria oinarri, hizkuntza garatzeko

Hautetsi modura, hizkuntza garatzeko oinarria herria dela esan zuen Gerard Cronenberg, Ingersheimeko auzapezak eta eskola atal bat baino ez dela. Alsaziarrak frantses Gobernuaren jarrera salatu zuen, "etengabeko promesekin luzatu eta egiaz ezer gutxi egiten baitu". Azken bi urteetan alsaziarrez irakasteko eskola bat ere ez dela ireki aipatu zuen gainera. Kooperatibekin hitzarmen bat egin zuten Alsazian, alsaziera garatu eta erabilera bultzatzeko. Ildo horretatik, Frantziako hizkuntza gutxituen bozeramaileekin topaketak egiteko

asmoa dute. Hizkuntza gutxituen aldeko lege proposamen bat idatzia eta onartua dutela ere jakinarazi zuen Cronenbergek eta Iparraldean ere Hautetsien Kontseilua proposamen bat lantzen ari dela. Biak konparatu eta onena ateratzeko proposamena egin zuen.

Borondate politikoaren balioa

Arango harana Katalunia ipar-mendebaldean dago baina administratiboki Katalunia da Erdi Arotik. Nolanahi den, Arangoen kultura Okzitaniakoa da. Hiru hizkuntza ofizial dituzte Aranen: katalana, gaztelania eta okzitania. Berez, okzitania da tokiko hizkuntza. Hizkuntza eta herria bat direla adierazi zuen Josep Luis Sans, Arango kultura eta irakaskuntza departamenduko arduradunak eta gaur egun beraien hizkuntza prestigio soziala irabazten ari dela. Erabilera %30ekoa da eta antzina ez bezala, eskoletan eta politikan gero eta gehiago erabiltzen da, kalean, berriz, gero eta gutxiago. Okzitania integartzeko baliabide gisa ikusten dute orain. Erakundeen laguntza ere aipatu zuen Sansek eta argudiatu zuen elkarlan hori gabe gaur egun inork ez zukeela okzitania erabiliko, hau da, hizkuntzari eus-

teko erabaki politikorik gabe galdu egingo zela. Arauak dio araneraren okzitanieraren aldaera bat dela eta Aran haranean ofiziala dela. Gobernuak kontzientzia hartu du eta lege horrekin araneraren ofiziala egin du. Lege horrek erabilia izateko aukera ematen dio aranerari eta hizkuntza salbatu du.

Ipar Katalunian katalana ez da ofiziala

Ipar Kataluniako hizkuntza egoeraren berri eman zuen Juan Lluís Lluís, kazetari, idazle eta Terrassa herriko kontseilariak eta esan zuen hizkuntzaren eza gutza falta handia zegoela baina egoera zuzentzen ari dela, Hego Kataluniarekin autonomia lortu duelako. Ipar Katalunian katalana ez da ofiziala, Andorran, Hego Katalunian, Valentzian eta Balear uharteretan da ofiziala. Ipar Kataluniako gune berezi bakarra Perpinyà da, herri handiagoa delako eta kultura eta hizkuntza katalana garatu ahal izan dituelako. Generalitateak Ipar Katalunia laguntzeko bide traketsak baliatzen zituen baina orain egoerak hobera egin du eta hori aprobetxatu nahi dute, Hegoaldean delako Iparraldearen irtenbidea. Juan Lluís Lluisek aitortu zuen Ipar Kataluniako ustea ere aldatu egin dela: "Lehen askok esaten zuten hobe zela ezer ez jasotzea Hegoaldetik jasotzea baino. Orain, ordea, badakigu Hegoaldea dela gure irtenbide bakarra", esan zuen. Ildo horretan, Iparraren eta Hegoaren arteko harremana hobetzeko eta iparraldean politika linguistikoko hutsak arintzeko Perpinyà ordezkaritza bat ezarri dute.

Bretoiera Herriko Etxeetan

Bost departamentuk osaturiko herrialde historikoa da Bretainia baina departamentu bat kendu zie-

ten. Hori berreskuratzeko lanean ari dira debekuaren ondorioz bretoiera askoz ere gutxiago erabiltzen delako. Lau egoitza dituzte baina bost departamentuetan aritzen dira. Berreskuratzeko prozesuan daude eta horretarako Garapen Plana egin dute, Bai Euska-

Euskal Konfederazioak

lankidetzat hitzarmen bat sinatu du
28 Herriko Etxerekin

Hizkuntza Normalizazio Planak
bideratzeko. Beste lau Etxek orain

gutxi onartu dute Plan hori

rari planaren antzekoa. Gizarte eragileei ere laguntza eskatu diete eta Herriko Etxeetara zabaldu dute kanpaina.

Jean Louis Laduche Azkaineo auzapeza ere egon zen mahai-inguruan. Laduchek makina bat gogoeta egin du Herriko Etxeen eta euskararen inguruan eta euskararen egoera larriari erantzuteko ezinbestekoa deritzo euskararen alde ari diren elkarrekin ondoan hautetsiek ere euskararen aldeko konpromisoa hartzea.

Juan Lluís Lluisek aitortu zuen Ipar
Kataluniako ustea aldatu dela:

"Lehen askok esaten zuten hobe
zela ezer ez jasotzea, Hegoaldetik
jasotzea baino. Orain, badakigu
Hegoaldea dela irtenbide bakarra"

ri. Hori bideratzeko, Herriko Etxea herriaren bihotza dela dio. Administrazioak beraz, herritarrekin harremana du eta herritarren eskubideak errespetatu behar ditu. Euskal Konfederazioak Herriko Etxeekin sinaturiko Hitzarmenaren bitartez, Herriko Etxeek euskararen aldeko konpromi-

soa har dezaten lortu nahi da, hizkuntzaren erabilera garatu eta egunerokoa, frantsesaren aldamenean euskara baliatzeko. Euskara ondareztat hartu eta aberastasun hori zabaldu behar dugula uste du Laduchek. Urrats batzuk egin dira; langileei euskara ikasteko erraztasunak ematea, euskara batzordea sortzea, euskara gutunetan eta inprimaki batzuetan txertatzea eta kontratazio politikan saiatzea. Nolanahi den, Azkaineoak argi dauka lan handia egin behar dela euskara bizikobada.

Zerbitzu publikoa euskaraz

Mahai-inguruaren osteko ekitaldi ofizialean Azkaingo auzapezak, Euskal Konfederazioak, Euskal Kultur Erakundeak eta UEMAk hartu zuten hitza.

Euskara biziarazteko jakitea eta maitatzea ez dela nahikoa esan zuen Lekeitioko alkate eta UEMako lehendakari Jose Mari Kazalisek. Euskal Konfederazioaren eta UEMaren zereginaren oinarria udal-letan zerbitzu publikoa euskaraz ere eskaintzea dela gogorarazi zuen, eta euskara Herriko Etxeetan sustatzea hizkuntzaren aldeko aldarrikapena ez ezik, euskaldunen hizkuntza eta giza eskubideak errespetatzea eta udal zerbitzuari kalitate ematea dela esan zuen. Herriko Etxe euskaldunen Egunarekin egindako urratsa sendotu egin behar dela berretsi eta horretarako estatu frantsesak beste eskualdeetako hizkuntza gutxituen alde ari direnekin, bretoiekin, alsaziarrekin eta katalanekin, besteak beste, lan egin behar duela esan zuen. Amaieran, Hego Euskal Herrikoekin euskaraz bizitzeko konpromisoa berretsi eta euskararen ofizialtasuna Euskal Herri osoan aldarrikatu nahi dutela esan zuen Kazalisek. ■

Babeslea: Oiarzungo Udala

Oiarzungo Udala

OIARTZUN, UDALERRI EUSKALDUNA

Osasungintza, Lantegiak, Epaitegiak, Merkatal eta Finantza Zerbitzuak
ere euskaldunduz. Euskaraz bizi nahi dugulako hamaika lan
elkarrekin egiteko dugu.

Itsasoko herri aberatsa basamortura kondenatua

Kazetari tropel galantak Aljeriako Tindufen dagoen sahararren kanpamentuetara bidaia egin berri dugu. Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailak Nestor Basterretxearekin batera prestatutako proiektuak eraman gaitu hara.

Gurasoen sorteria ezagutzen ez duten 2.000 haurrek behin-behineko bizilekuan ehunka orri zuritan marrazkiak egin dituzte. Basamortuko ezerezean ez daukatena irudikatu dute: berdea, itsasoa, bizi baldintza duinak. Mendebaldeko Saharara itzultzen direnean marrazkiak egi bihurtuko direnaren esperantzan bizi dira haurrak eta helduak.

ONINTZA IRURETA

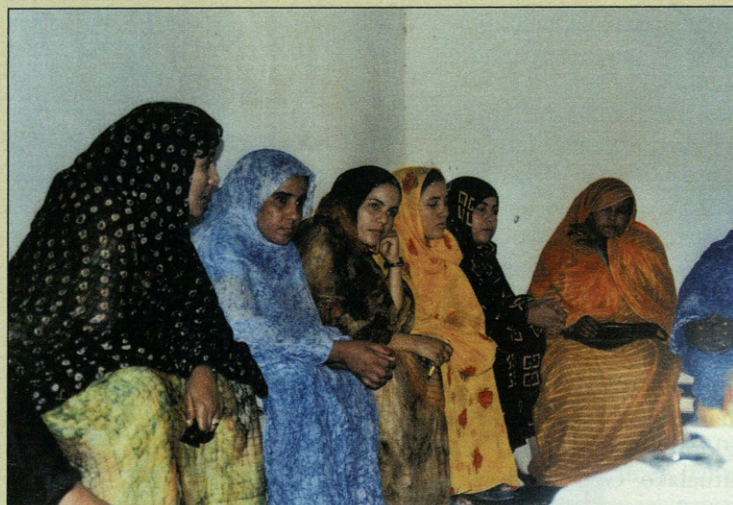
TINDUF HIRIKO AIREPORTURA iritsi ginenean, orduantxe, ari zuen iluntzen. 4x4 ibilgailuetan sartu eta tropa guztia Tindufen bizi diren saharar errefuxiatuen kanpamentuetara abiatu ginen. Tinduf (Aljeria) hiria bera igaro genuen lehenengo eta han, iluntzeko freskuran aljeriarrak kalean zebiltzan. Hiria argiztatua dago eta animoso zebilen. Aurrez bide bera egin zuen hainbatek abisua pasa zigun: "Hemendik aurrera ez duzue horrelakorik ikusiko". Asfalto bidean jarraitzen genuen, baina argi postea desagertu ziren eta akordatzerako, ustez behintzat, norabiderik gabeko hondar bideetan sartu ginen. *La palmera* izeneko protokolo gunean, Saha-

rako Errepublika Arabiar Demokratikoko banderak ongi etorria eman zigun.

Banderari koloreak noiz aldatuko

Sahararrak banderaren koloreak lekuz aldatzeko zain daude. Marokoarren hankapean egongo ez den herri- itzultzen direnean, orain behealdean dagoen kolore berdeko zatia goian jarriko dute eta goikoa, beltza, behean; sufrimendua, amesgaiztoa bazterrean utziko dute eta itxaropenak goiari helduko dio. Hori da sakabanatuta bizi diren sahararren espe-

rantza azken 29 urteetan. Mendebaldeko Saharan dauden 40.000 saharar inguru milioi erdi bat marokoarrek bizi dira, Marokoren errepresio pean. Aljeriak utzitako basamortu zatian -uzteko modukoa da- 167.000 saharar errefuxiatu inguru bizi dira behin-behineko. Fronte Polisarioak liberatutako zonaldean saharar armatuak zaintza lanean ari dira eta atzera-aurrera nomada batzuk dabilta. Diasporakoak kontatuta 300.000 biztanleria ez da iristen herri afrikar hau. Hainbat bizilekutan sakabanatutako sahararren itxaropena bakarra da:

Mendebaldeko Saharan Marokoren morrontzarik gabe bizitzea.

Emakumeen tinkotasuna

Gehiegitxo ausartzea izango da sahararrak beraien helburua lortzeko indartsu ikusi ditugula esaten badugu. Bi egun eta erdiko bisitan, herritar arruntak baino, Fronte Polisarioko kideak izan ditugu lagun. Haiek bai,

haiek seguru daude berandu baino lehen Mendebaldeko Saharara itzuliko direla.

Oso emakume gutxi ikusteak egokitu zaigu Fronte Polisarioaren antolaketak guneetan, baina ezagutu ditugun gutxi horiek Polisarioaren sendotasun bera erakutsi digute. Ez ordea, errendikazio politikoan soilik, baita emakumearen eskubideak defendatu

tzeko orduan ere. Saharar Emakumeen Elkarte Nazionalako (UNMS) ordezkari nagusiekin egoteko aukera izan genuen eta argi eta garbi azaldu zuten helburua: "Gure borroka adinekoek, haurrez eta kanpamentuaz arduratzea da, baina ez gara bizitza pribatura mugatuko. Aldarrikapen politikoak ere ondo daude, baina emakumeok gure eskubideak defendatu

James Baker gabeko etorkizun kezkarria

Tinduferra joan baino egun batzuk lehenago dimititu zuen Nazio Batuen Mendebaldeko Sahararako bitartekari estatubatuarrak, James Baker. Mohamed Hadad, Nazio Batuen Sahararako koordinatzaileak dimisioa kezkagarritzat jo zuen. Honela hasi zuen kazetarien aurrean Mendebaldeko Saharari buruz eman zuen hitzalditxo argigarria: "Nazio Batuek 600 milioi dolar baino gehiago gastatu dituzte gatazka honetan, 45 erabakitik gora hartu dituzte Segurtasun Kontseiluan eta bost-sei bat idazkari nagusi izan dira. Nazio Batuen MINURSO erakundeak 1991ko su-etenen ondoren erreferenduma egitearen ardura hartu zuen eta oraindik ez da egin".

Autodeterminazio eskubidea. Erreferendumarako 86.425 botoemaileen zerrenda prestatuta daukate 1999tik, baina Marokok ez du onartu. Baker planaren arabera, Mendebaldeko Saharak bost urte egingo lituzke Marokoren pean eta ondoren, erreferendumean erabakiko litzateke

sahararren nahia. Eskaera bakarrean biltzen da sahararren gogoak: autodeterminazio eskubidea errespetatzea. Espainiako gobernu berriaren eta Europako Batasunaren lan aktiboa eskatzen du Hadadek. Espainiako Gobernuak gatazka konpontzen laguntzeko prest dagoela adierazi du, baina Hadad ez da asko fido gobernu berriaz: "Espainia ez da Portugal baino ahulagoa eta Marokok Indonesiak baino indar gutxiago du. Espainiak badu gaitasuna 1975eko horrorea konpontzeko. Nazio Batuetako Segurtasun Kontseiluko kide izango da urte amaiera arte. Ez dadi-la 2004ko Espainia 1975ekoa izan".

Frantsesek ala gaztelaraz? Kostako zaio Frantziari sahararrak txunditzea. 1976an hegazkin frantziarrek bonbardatu zituzten saharar gerrillariak. Moratinosen hitzak ditu gogoan NBEko ordezkariak: "Esaten duenean Frantziak eta Espainiak hizkuntza berean hitz egingo dutela, hizkuntza hori frantsesa izango denaren beldur gara".

Emakume sahararrak ez dauka emakume arabiar eta musulmanaren estereotipoaren antzik. Bizitza publikoan bere indarra erakutsi nahi du. Ezkerrean: Basiri (lehenengo lider nazionalista) eta El Uali martirrak (Fronte Polisarioko idazkari nagusia eta errepublikako presidentea). Mohamed Abdelaziz, Polisarioko idazkari nagusia eta Mendebaldeko Saharako presidentea orain.

Hostal BERTIZ Ostatua

San Juan 16, 31720 OIEREGI (NAFARROA)
Tel: 948 59 20 81
www.hostalbertiz.com
info@hostalbertiz.com

Abdati Breika, Fronte Polisarioko Informazio Alorreko langilea "Ezeren zain ez dagoenarentzat ere baldintza hauetan bizitzea gogorra da"

Serioa eta hitz gutxikoa da itxuraz Abdati, adi-adi dago kazetariok zer nahi, hori eskaintzeko. Bera nor den eta herriaren egoera nola bizi duen azaltzeko eskatu diogu eta luze eta zabal aritu zaigu. Hori bai, serio: sufritzen ari den herriari buruz ari baita. Arabiera klasikoan lizentziatua da eta ikasle garaiazen kontaketak peregrinazio amaigabearen itxura du. Hamar bat urterekin -1967an jaioa da- Libiara bidali zuten Tindufeko errefuxiatuen kanpamentutik. Libia, Aljeria eta Siriako eskolak ezagutu ditu eta hogeitaz atzerrian igaro ondoren, 1997an itzuli zen behin-behineko bizileku duen Tinduferra. Kalkuluak eginak ditu: hogeitaz horietatik guztira hiru ere ez ditu igaro familiarekin.

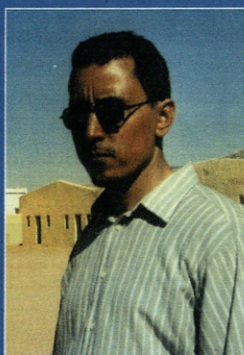
Aaiun-en bizi zen marokarrak sartu aurretik eta 1976an, azkeneko soldadu espainiarrak alde egin baino oso gutxi lehenago, hegazkinez Espainiara ihes egin zuen familiarekin. Oso gogoan du aireportuan zegoen soldadu marokarrak erdi jolasean emandako zaplaztekoa: "Gogortxo atera zitzaion, haserre zegoen sahararra izanda Espainiara alde egiteko aukera nuela". Handik bi urtera Tinduferra heldu zen familia osoa.

Hainbeste urtetan ikasitakoak praktikan jartzeko aukerarik ez duzu izan Tindufen.

Ikasitakoak eta egiten dudanak ez dute zerikusirik, baina moldatu egiten zara egoera berrira. Hemen bizitzea ez da normala eta besteek egiten duten bezala, lagundu egin behar duzu. Zuretzako, familiarentzako, nazioarentzako ari zara lanean. Ikasle batzuk ez dira itzuli, baina gutxi batzuk dira. Sufritzen ari den herri hau ikusita, horrelako kasuak gehiago izatea litzateke ohikoa.

Tindufen eta zona okupatuan ez ezik, atzerrian ere saharar asko bizi da.

Diasporako jende gehiena European dago eta batik bat Espainian. Dena dela, ez daude ikasketak egin dituzten tokietan. Herri txikia gara, baina herritarrek asko ibili gara batera eta bestera. Diasporak ahal duen bezala laguntzen digu. Kanpoan ikasi eta orain lanean ari direnek Tindufeko familiak diruz laguntzen dituzte.

Noizean behin itzultzen zinen etxera ikasle garaian. Zein inpresio egiten zizun zure herriak? Haurra nintzela ez nintzen ezertaz konturatzen. Herri zoragarri batera itzultzen nintzela uste nuen.

1991ko su-etenaren ondorengo egoerak eragindako etsipena, ordea, nabarmena izan zen. Ez zen erreferendumik egin eta jendea lur jota ikusten nuen. Orain ere herritarrek desengainatuta, ahulduta... nahi baduzu aspertuta daude, baina kazetariok ikusi duzue zertan ari garen: lanean ari da jendea, irakasten, etxeak egiten, eta biztanle kopuruak gora egin du. Ezeren zain ez dagoenarentzat ere, baldintza hauetan bizitzea gogorra da, eta herrira itzultzeko

zain dagoenarentzat gehiago.

Zona okupatueta senideak nola bizi dira?

Ezin esango dugu gu baino hobeto bizi direnik. Baldintza hobea gogoratu behar da, hemengoak oso kaxkarrak baitira, baina hemen duintasunez eta askatasunean bizi gara. Han egunero autoritate marokarrari aurre egiten diote. Gu baino erradikalagoak dira askotan hango sahararrak.

Espainian Saharari laguntzeko ia berrehun elkarte badira. Zenbateraino dira kontziente gatazka politikoaz?

Elkarte guztiek egiten dute esfortzu handia. Baina, batzuek laguntza humanitario soilak ematen dute eta beste batzuek konpromisoa hartu dute autodeterminazio eskubidearen aldean laguntzeko. Ez dute laguntzen guk bizirauteko, baizik eta borrokan jarraitzeko, lortu politikoak izateko, etorkizunerako prestatzeko. Bigarren moduko elkarteak nahiago ditugu, laguntzeko arrazoia sakonagoak dira.

Zein herrialde dira gehien laguntzen dutenak?

Espainia eta Italia. Ondoren datoz Alemania, Suedia eta besteak.

Kontraesana dirudi Espainiako Gobernuaren jarrerak eta espainiar herritarren jarrerak.

Gizarte zibil espainiarrak, azkenean, arrazoiak izango duenaren konfiantza daukagu. Gobernatzen ari den alderdiko militanteak ere gure alde ari dira lanean.

behar ditugu. Bizitza publikoan egin nahi dugu lan; gizarte gaietan, politikan".

Tindufeko kanpamentuetan, marokarregandik ihes egin zutenen, emakumeek jaso zituzten etxeak. Beraiek antolatu zituzten familiak, haimak eta kanpamentuak, gizonak inbaditzailearen aurka tiroka ari ziren bitartean. Oraindik ere, gizon asko Tinduferra itzultzeko dago, Marokok jasotako 2.500 kilometroko horma-tzarra zaintzen ari baitira. Bi kezka dituzte emakume hauek. Batetik: gizonak itzuli ahala emakumeak manten-

duko al du orain arte izan duen eskubide esparrua? Eta bestetik: zer egin behar dute gizonak itzultzen direnean? Emakumeak beti du lana familia eta etxea gobernatzen, baina gizona gerratik eta hormaren zaintza lanetatik dator, eta ez da erraza ohiko bizimodurik ez duen behin-behineko bizilekuan tokia aurkitzea. Badira gizonetako irakasleak, sendagileak, eta baita mekanikoak eta dendariak ere. Baina behin eta berriz gogorarazi digute sahararrek beraien egoera ez dela ohikoa, eta munduko beste edozein puntatan logika duten lanbideek

hemen ez dute. Fronte Polisarioko Mohamed el Mamunek Kimika ikasi zuen Austrian eta Alemanian. Irribarre egin zigun Tindufen inoiz kimikari gisa lan egin duen galdetutakoan.

Haserretu gintuzten militarrek

Egitara hankaz gora jarri eta egun osoa hartu genuen eskola militar bat eta museo militarra bisitatzeko. Kazetari asko haserretu zen plan aldaketa horregatik eta bisita horiek zentzurik ez zutela zioten. Bidaian lagundu zigun Gurutze Irizar erizainak erantzuna pronto zeukan: "Herri

hau ez dago ulertzerik armarik gabe". Marokoarren inbasioak bete-betean harrapatu zuen Ormaiztegiakoa 1975ean. Eta halaxe, *La palmerita* gunetik abiatu eta bidaia luzearen ondoren, Fronte Polisarioak erreku-peratutako Mendebaldeko Saharako lurraldean sartu ginen. Borondatezko soldadutza daukate ezarrita eta El Uali martiraren izena daraman eskola militarrean gaztetxo asko ikusi genuen gerrarako prestatzen. Sutea indarrean da 1991z geroztik, baina milaka saharar daude prestatuta etsaiari aurre egiteko. Nazio Batuen Saharako koordinatzaileak, Mohamed Hadadek, garbi esan zigun han bildu ginen kazetariok: "Bakea lan-

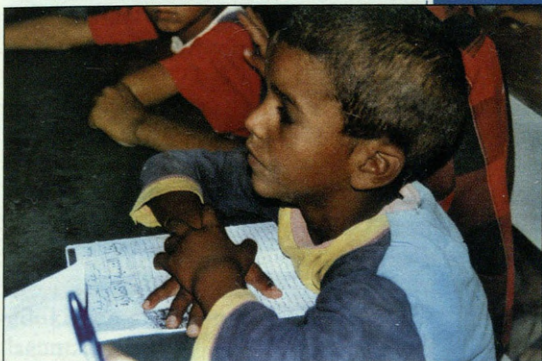
2.000 haurren marrazkiak Euskal Herrian

Nestor Basterretxea eskultore bermeotarrak proposatu zion Hezkuntza sailburuari, Anjeles Iztuetari Tindufeko kanpamentuetarako bidaia. Gai librean, sei eta hamabi urte bitarteko sahararrei marrazkiak egiteko aukera luzatu zien. Materiala hemendik eramane zuten; 4.000 kartulina zuri 2.000 haurrentzat. Basterretxeak nahikoa kezka bazuen, haur horiek halako basamortuan zer marraz zezaketen ez baitzuen oso argi. Harrituta geratu da eskultorea, koadroetan alaitasuna, kolorea eta irudimena ageri baitira. Dena ez da iluna errefuxiatuen kanpamentuetan. Eskultoreak marrazki

batzuk hautatu eta hona ekarri behar zituen, hemen erakutsi eta saltzeko. Ez da aukeratzeko gai izan ordea eta denak ekarriko dituzte. Bildutako dirua berriro hara itzuliko da.

Hezkuntzaren garrantzia

Ez da kasualitatea hezkuntza eta artea lotzen dituen proiektua abian jartzea. Fronte Polisarioak, milaka saharar Aljeriako desertura heldu zenez geroztik, lehentasunen artean izan du hezkuntza. Tindufeko biztanleriaren % 60k 16 urte baino gutxiago ditu. Haurtzaindegietatik hasi eta unibertsitate arteko ikasketak antolatuta dituzte. Kanpamentuetan 12 urte arte soilik aritzen dira haurrak, gehiagorako azpiegiturarik ez dutelako. Bigarren Hezkuntza egiteko, batik bat, Libiak, Aljeriak eta Kubak emandako bekak aprobetxatzen dituzte. Hori gainditzen dutenak joaten dira unibertsitatera. Bigarren Hezkuntza kanpoan ikasi gabe geratzen direnek Lanbide Heziketako ikasketak egiten dituzte. Emakumeek bestelako formazio zentroak ere prestatu dituzte eta antzerki, bideo eta zine tailerrak, ehungintza tailerra eta atzerriko hizkuntzen tailerra dituzte, besteren artean.

Smara probintziako Smara probintziako Faisan herriko eskolan aurkitu genuen haur hau. Goizez edo arratsaldez ikasten dute, beroagatik eta azpiegitura faltagatik. Eskolak 48 irakasle ditu eta haur honek 45 bat ikaskide ditu gelan. Galdetu genien haur guztiek esan ziguten uda igaroko duten Espainiako tokiaren izena, batzuek gaztelera traketsean eta beste batzuek dotore.

tzen dugu, baina gerra ere bai".

Gurutze Irizarrek esaten duen bezala, herri txikiak aberastasan handia izatearen desgrazia dauka; eta

arrantza gune, fosfato, gas eta balizko petrolioari muzin egiteko intentziorik ez du Marokok. Polisarioek afalorduan bota digun mitin txikia horrela amaitu du: "Gure herria basamortu puska bat besterik ez balitz honezkero bakean utzi gintuzten". ■

Gure herrian zergatik ez dago hezkuntza-eskubiderik?"

"Gure herriari errugabetasun presuntzioa ukatzen zaio"

I BELIEVE THAT YOU WILL

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak, eta erabil dezagun

gure hizkuntzan bizitzeko eskubidea

Bizkaiko Foru Aldundia
Kultur Saila
Diputación Foral de Bizkaia
Departamento de Cultura

gure
artean
euskaraz

Bero-beroan

Batasuna eta Ibarretxe Planaren hitzaurrea

Batasunak Ibarretxe Planaren hitzaurreari buruzko proposamena egin ondoren, izandako erantzunek egoera bere horretan utzi dute, azaletik begiratuta bederen. Sukalde lanean egoera zertan den asmatzea, ordea, korapilotsua da, nahiz eta proposamenak mugimenduak egon badaudela irudikatzen duen. Edozein eratan, argi dago proposamen honen ardatzak protagonismo berezia izango duela irailetik azarora, tarte horretan hirukoak Sozialista Abertzaleen sostengua lortu beharko baitu Eusko Legebiltzarrean Ibarretxe Planak aurrera jarrai dezan. Hirukoaren buruan da azaroan Plana onartzea Gasteizen eta, beranduenez, urtarrila-otsailean Madrilgo Gorteen eskuetan izatea. Hauek atzera botako lukete eta, jadanik bete-betean EAEko hauteskunde autonomikoetan, Ibarretxe Plana litzateke kanpainaren ardatza, izaera plebiszitarioa izateraino ia. Kontua, orduan, zera izango da: ea Planak gaur egun ordezkatzen duena izango den, edo bere inguruan beste zerbaite egituratzea lortu duen.

Elorza, Egibar eta Sodupe

Donostiako Udala elkarrekin kudeatzeko EAJ eta EAri Odon Elorzak egindako proposamenak berriz harratu ditu hautsak EAJko lerroetan. Joseba Egibar, Roman Sodupe eta Josu Jon Imaz dira oraingoan ika-mikaren lekukoak eta EAJren barne egoeran tentsioa ez dela baretu erakusten dute. Jarduera politikoan tentsio honek har dezakeen itxura irudikatu du udal pasadizo honek.

JUAN CARLOS RUIZ / ARGAZKI PRESS

Erreferentzia guneetako bat

Urtebete lanean aritu ondoren, bere garaian pentsatzen zena baino ibilbide luzeagoa eta sakonagoa egiteko gai dela erakutsi du Nazio Eztabaidaguneak eta bere lehenbiziko emaitza sendoak dira Nazio Garapenerako Biltzarra eta Gatazkaren Konponbidea Sustatzeko Batzordea. Ezker abertzaleko pertsona eta talde zenbaiten ekimenez bultzatuta, esparru abertzalearen eremu bat da bertan bildu dena: Batasuna eta EA dira indarririk handienak, baina hor izan dira baita ere AB, EHNE, Zutikeko ordezkariak eta, so egile gisa bada ere, batzuetan Aralar. Indar garrantzitsuak falta dira, baina hasieran inork gutxi hartzen bazuen oso serio ekimena, denborarekin, Elkarriren Bake Konferentziarekin batera, Euskal Herri mailako bakegintzaren bi gune esanguratsuenak bihurtu dira. Gainera, gaurkoz behintzat, ez dira elkarren baztergarriak.

Zer da...

Pentsio ez kontributiboa

Erretiroan eta premiazko egoeran dauden herritar guztiei ematen zaien pentsioa da. Haren baitan sartzen dira diru-laguntza bat, laguntza mediko eta farmazeutikoa, eta bestelako zerbitzu sozial osagarri batzuk. Horrelako pentsioa jaso dezakete Segurantzaren Sozialari inoiz kotizatu ez diotenek edota langile-denboran pentsio "kontributiboa" deritzona jasotzeko eskubidea izateko behar adina kotizatu ez diotenek —gaur egun, beharrezkoa da gutxienez hamabost urtez kotizatu izatea—. Pentsio ez kontributiboa jasotzeko eskubidea dute Espainiako Estatuko herritarrek eta, beste herrialderen bateko nazionalitatea izanik ere, egoitza legala han dutenek, betiere bal-

dintza hauek betetzen badituzte: behar adinako diru-sarrerarik ez izatea —kobratu-rikok ezin dira urtean 3.762 eurotik gorakoak izan—, eta 65 urte edo gehiago izatea. Baliaezintasunagatik kobratzeko beharrezkoa da 18 urte edo gehiago eta 65 baino gutxiago izatea eta %65eko edo gehiagoko elbarritasuna edo ezgaitasuna izatea. Baliaezintasunagatik pentsio ez kontributiboak kobratzeko eskubidea erkidego autonomoek aitortzen dute, nahiz eta haien finantzazioa Estatuko Aurrekontu Orokorren kargura izaten den. Aurrekontuen Legean ezartzen da pentsio horien zenbatekoa. Orain artean, erkidego autonomoek kopuru osagarriak bakarrik eman diezazkiekete beren pentsiodunei.

Daniel Udalaiz

Oinarriak-en haserrea

DUELA GUTXI Europako Kontseiluko Erregio zein Gutxiengo Hizkuntzen Itunaren jarraipenerako batzordeko kideak Iruñean izan ziren, Espainia Ituna zein neurritan ari den betetzen aztertzeko. Nafarroako hainbat eragilerek egin zituzten bilerak eta Oinarriak taldea gonbidatu ez izanaz kexu da. Beraien ustez Oinarriak kanpoan geratu izana ez da "inolako intentzio txar gabeko deskuidoa izan". Europako Kontseiluaren bisita bideratu zuen erakunde edo erakundeei egotzen die bazterketa. Erakundeak bisita "erabateko opazidadez kudeatu" duela dio. Bi galdera bota dizkie kudeatzaileei: Nork kudeatu zuen bisita? eta Nork proposatu zituen deituriko taldeak eta zein irizpideekin? Europako Kontseiluari gertaera honen berri eman dio Oinarriak-ek.

Euskaltegia on-line

EUSKARA IKASTEKO euskaltegi birtuala larunbatetik abian da. kaixo.com/euskaltegia helbidean aurkituko du erabiltzaileak Aitor Lopez de Aberesturik prestatutako gunea. Euskal Herriko erabiltzaileentzat baino atzerrian bizi direnentzat prestatu du euskaltegia. Makina bat zerbitzu ditu webgunean euskara etxetik mugitu gabe ikasteko: hitz multzoak argazki eta soinurekin, esaldi berri bana egunero eta gramatikari buruzko hainbat dokumentu. Irakasleari zalantzak galdetzeko aukera ere badago. Doan erregistratu daiteke. Udabiltzak lagundu du diruz proiektua eta edukiaren alorrean HABEren laguntza izan du.

BAHEA Iñaki Uriaren baldintzapeko askatasunari 450.000 euroko bermepea jarri berri dio Juan del Olmo epaileak. Uriaren defentsak dagoeneko jarri dio erreforma helegitea epaileari berari. Defentsak aurkezten duen hirugarren askatasun eskaria da hau eta orain arteko bidea jarraitzekotan, Auzitegi Nazionaleko Zigor arloko 1. Salak erabaki beharko du bere askatasunaz. Del Olmoren erabakiak, epaileak bere gogortasunarekin jarraitzen duela erakutsi du, orain inoiz baino aukera hobetagoa baitzuen Uria askatzeko. Justizia administrazioan sarri gertatzen den bezala, "aske uztea erabakitzekotan, erabaki dezatela goragokoek". Hori da erabakiak irudikatzen duena.

Javier Madrazo aterata berri ere Ezker Batuko koordinatzaile joan den asteburuan egindako VI. Biltzarrean ordezkarien %62,8k hala erabakita. Biltzarrek, halaber, Espainiako Izquierda Unidan jarraituko du nahiz eta haren burujabe izatea erabaki duen.

Rikardo Arregi kazetaritza sariak

SARI NAGUSIA BERRIAKO *Mundua* saileko erredaktoreburu Jose Mari Pastorrek irabazi zuen. Kazetari Berriaren saria Euskadi Irratiko Madrilgo berriemaile Aritz Agirrek jaso zuen. Aipamen Berezia EITBko *Postdata* saioko *Isiltasunaren zama* izeneko lanarentzat izan zen. ETBko euskarazko kateari emandako Ohorezko Saria Ramon Labaienek jaso zuen.

Epaileak euskara ikasten

2004-2005 ikaskurtean euskara ikasteko 25 epaile eta sei fiskalek izena eman dutela jakinarazi du Eusko Jaurlaritzako Justizia Sailak. Euskara ikasiko duten kopurua urrun dago 2001eko zifretatik.

helduentzako barnetegiak

ARRIGORRI (Ondarroa)
Itsas ostalua, hondartza gainean

- EKAINAREN 28tik UZTAILAREN 10era
- IRAILAREN 6tik 18ra
- PREZIOA: 404 €

BAKAIKU (Nafarroa)
Sakana ballaran, Aralar eta Urbasa artean

- ABUZTUAREN 2tik 14ra
- ABUZTUAREN 16tik 28ra
- PREZIOA: 350 €

euskara ikastaro trinkoak bilbon

- UZTAILA 5etik 30era
Goizez (8:30-14:00) / Arratsaldez (15:30-21:00)
- ABUZTUA 2tik 27ra
Goizez (8:30-14:00)
- IRAILA 1etik 28ra
Goizez (8:30-14:00) / Arratsaldez (15:30-21:00)
Urrats guztiak
PREZIOA: 170 €

www.gabrielaresti.com
San Bizente kalea 2 - 4.a BILBO
Tel: 94 423 75 91

zenbat gara elkarteak

Jose Ignazio Ansorena

Año Mariano

Ehun eta berrogeita hamar urte bete dira, ekaineko 13.ean, Jose Maria Iparragirrek *Gernikako Arbola* Euskal Herrian aurreneko aldiz abestu zuenetik. Urkiolako gain hartan euskal jendeak belauniko jartzzen omen ziren beren gogo eta ezinak hain ederki adierazten zituen kanta entzutean.

Urte horietan abestiak ibilbide berezia izan du. Azkuek idatzi zuen, *Cancioneroaren* sarrean, Asturiasen, Oviedoko Karmeldarren elizan, *Gernikako Arbolaren* doinuaz, beste hitz hauek abesten zituztela:

*Venid y vamos todos
con flores a porfia,
con flores a María,
que madre nuestra es.*

Gaur egun gazte gehienek ez dute hitz hauen inongo berririk eta *Gernikako Arbolaz* askoz gehiago ere ez. Abesten ba al dakite? Ezetz egingo nuke. Memoria txarrekoak agian? Ez ziur aski, gehienek *Año mariano* zer den jakingo dute: film bat.

Gernikako Arbola izan zen, 1936-39.eko gerran eta ondorengo urteetan, alde bateko zein besteko euskaltzaleek atseginez egiten zuten ia euskal abesti bakarra. Abertzaleek eta karlista euskaldunek biek onartzen baitzuten. Ez zitzairen bat ere gustukoa, aldiz, bestelako frankista gehieni.

1957.ean, frankismorik gogorrean, agintariak Juan Telleria, *Cara al Sol* abestiaren egileari omenaldia egin nahi zioten Zegaman, bere jaioterrian. Eta txistulariei agindu egin zieten -gure aitona Isidrori bereziki- kontzertu handia antola zezaten, bertan *Cara al Sol* jo behar zelarik. Ez zen egoera samurra izan. Isidro, hainbat txistulari zaharrek hitz egin ondoren, erabakia hartu zuen: *Cara al Sol* joz ekingo zioten kontzertuari eta *Gernikako Arbolaz* amaituko. Kosta zitzaien ederki azken honetarako baimena lortzea, baina azkenean eskuratu zuten eta ekitaldi hartan parte hartu zuten guztiek gogoratzen zuten, aurreko doinuak bildutako amorrazio osoa deuseztatu egin zen amaierako *Gernikako Arbolak* beraiei eta entzule gehieni ekarri zien poz eta harrotasunarekin. Eta ondorioz, Euskal Herriko Txistularien Elkarte berriro abian jartzeko baimena lortu zuten.

ALBERTO ELOSEGI

Kazetari zintzo,
langile, bizkor eta

argia genuen
astegun oro bere
adimenez eta
ahotsaz sokaren

gaineko gure
ibilaldietan
laguntzen
saiaitzen

zena. Erretiratu
omen da. Eta

samurtuta utzi
gaitu asko
eta asko
Gipuzkoako

bazterretan.
Mariano Ferrer
kazetariari buruz
ari naiz

* * *
Gernikako Arbola ere Euskadiko Himno Ofizialtzat proposatua izan zen *demokrazia*-ren hasieretan. Ez zuen zorte handirik izan gure abestiak. Baina beste aukerek ere ez. *Eusko abendaren ereserkia*, egun ofiziala izan arren, ia inork ez du abesten. Noski, musika ederra eta egokia izanagatik, hitzek eta historiak EAJrekin estuegi lotzen baitute. *Eusko gudariak* ere aipatu zen. Bere laburrean himno militarrik eraginkorrenetakoa, baina ez zen hori asmoa. Eta azken boladan gainera gasa galtzen ari da lastertasun handiz. Garai batean goitik eta indartsu abesten bazen, koherentziaz dagokion eran, gaur egun ahots marrantatu indargez entzuten dugu gehienetan. Agian memoriari astindua eman beharko diogu eta Bizkaiko ezker ibarreko abertzale batek deitzen zuen "el gernikako" ari hautsak kentzen hasi beharko dugu. Memoria berreskuratzen.

Memoriak garrantzi handia du pertsonen eta taldeen bizitzan. Antropologoe, psikologoe... *logo* guztiek memoria onak bizitzaren zentzu betearekin duen erlazioa azpimarratzen dute. Ahazteko ahalmenak ere badu garrantzia. Bata ez da ezertarako bestea gabe. Kili-kolo jolas horretan kokapen egokia bilatu behar izaten da ondo bizitzeko, tradizioa eta modernitatearen arteko tirabira korapilatsuan.

Gurean ez gara, hain zuzen, orekaren artistak izan. Batez ere, horretan lagundu behar gintuztenek, iritzi liderrek -politikariak, kazetariak eta enparauak edo *enpanatuak*-, mesedea egin beharrean kalte egin digutelako askotan.

* * *
Hiru txito nituenen bat galdu. Hori ere abesti zaharra da. Gutxi genituen eta bat galdu. Kazetari zintzo, langile, bizkor eta argia genuen astegun oro bere adimenez eta ahotsaz sokaren gaineko gure ibilaldietan laguntzen saiatzen zena. Erretiratu omen da. Eta samurtuta utzi gaitu asko eta asko Gipuzkoako bazterretan. Mariano Ferrer kazetariari buruz ari naiz. Berarentzat *Año Mariano* izango da gure hau, lasaitasun mereziari heltzeko aukera. Bere entzule leialentzat, ordea, uste dut *Cien años de soledad* hasi berriak direla. Ongi izan! ■

EGAN

Euskal Literatur Aldizkaria

eman ta zabal zazu

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

10 beka

EGAN euskal literatur aldizkariak
EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEAREKIN batera
10 beka eskaintzen ditu
2004 Uda Ikastaroetarako

● Abuztuak 19 eta 20

HONELA IDAZTEN DUT LIBURU BAT

Zuzendaria: Bernardo Atxaga

● Irailak 1/3

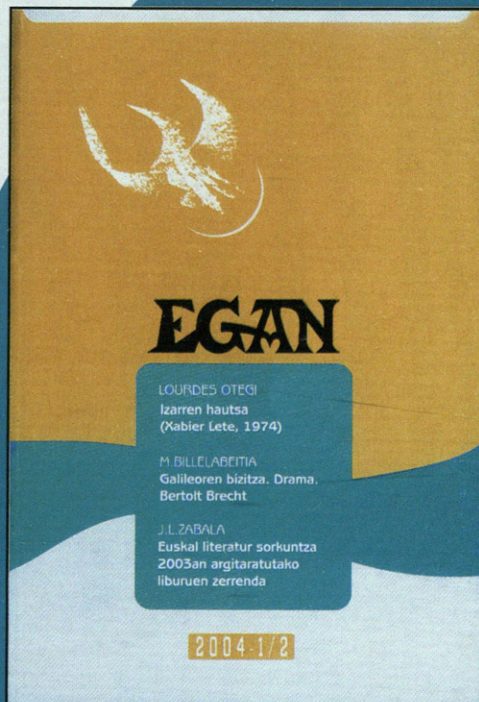
**HAUR ETA GAZTE LITERATURA
MILURTEKO BERRIAN**

Zuzendaria: Mari Jose Olaziregi

Harpide bazara, eskatu ikastaro hauetarako beka: 10 bakoitzeko.
Nahi baduzu, eskatu biak. Eskariak eskaintzak baino gehiago badira,
ZOKKETA egingo dugu.

Harpide ez bazara, egin zaitez harpide eta eskatzeko eskubidea
izango duzu.

Beka eskatzeko epe berezia
Abuztuak 13

EGAN literatur aldizkariaren
ale berria argitaratu dugu.

Ezagutu nahi duzu?

Eska ezazu bat doan
Ondo irakurri duzu: **DOAN**

Gure helbidea: **EGAN** literatur aldizkaria

Peña y Goñi, 5-2 • DONOSTIA 20002

Tel. 943 28 55 77 • Faxe 943 27 25 74

EGAN

Definitu zure oporrak **Luma**rekin

*Hondartzan, mendian, hirian...
aisialdirako,
Luma zure bidaide*

Lumaren Standa hondartzetan:

Uztailaren 10ean Zarautzen

Bisita gaitzazu eta egin aproba!

KIOSKOETAN SALGAI

Harpidetzak: Tel. 943 37 15 45 • www.argia.com/luma

01953